

Lucrea fără milă

BALA DE
CINTEZĂ

Publicația editată de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 31 octombrie 1990

40

Complotul

Ar trebui să fim naivi să credem că patru sau cinci oameni (poate mai mulți, dar nu mai mult de zece) l-au dărâmat pe Ceaușescu. Cîțiva foști, în general bătrîni sau foarte, încearcă să acrediteze ideea că datorită lor, Ceaușescu s-a suit în elicopterul care l-a dus spre locul de execuție. Că cei cîțiva bătrîni au complotat, nu avem nici o îndoielă, dar asupra rezultatelor acestui complot avem mari rezerve. Toți erau scoși pe linie moartă de către Ceaușescu (inclusiv actualul președinte al țării), tocmai din motive de complot. Ceaușescu îi știa, pe cîțiva, poate mai periculoși, i-a omorît, pe ceilalți i-a marginalizat și i-a pus sub controlul securității. Cei care hotărâu în această situație cînd vor muri complotiștii, erau ofițerii din securitate, răspunzători de dosarele respective. A susține că începînd din 16 decembrie cîțiva „foști”, mulți dintre ei legați de Moscova afectiv, au preluat conducerea răscoalei populare și că l-au împins pe Ceaușescu spre plutonul de execuție, mi se pare hazardat. Între 15 și 21 decembrie, Ceaușescu, conform tuturor datelor de pînă acum, controla „perfect” situația și nu pare să fi avut vreun motiv de ezitare. Dacă l-ar fi avut, nu ar fi plecat în Iran și, mai ales, s-ar fi descotorosit de complotiștii cu state vechi în ochii lui: Brucan, Militaru, Iliescu și alții. Nu a făcut-o or fiindcă era foarte ramolit și uitase de aceștia, or fiindcă securitatea l-a liniștit în privința acestora. În cazul cînd acceptăm că Ceaușescu nu era complet ramolit în perioada 16—21 decembrie, trebuie să ne mire că securitatea nu i-a servit pe tavă cîțiva complotiști, aceștia avînd și „vina” de a fi legați de Moscova prin diverse ițe (vezi și declarațiile generalului Militaru care contactase deja „Centrala”). Concluzia ar fi că securitatea or lucra mină în mină cu complotiștii, or hotărîse, fără a ține seama de ei, debarcarea lui Ceaușescu.

Analizînd întîmplările ulterioare, cînd armata a trecut pe față de partea răsculaților, dar mai ales cînd securitatea a fost învinuită, măcar parțial deocamdată, de colaborare cu regimul în zilele respective, rezultă că începînd din 22 decembrie dimineața, securitatea a fost pusă în situația de a înfrunța un nou „candidat” la complot: armata. Candidat activ, dar mai ales hotărît, ținînd seama de împrejurări, să lichideze un rival vechi și foarte urît de toată lumea. Așa s-a întîmplat că, practic, securității i-au scăpat în dimineața de 22 decembrie lucrurile din mină. Replierea a fost rapidă și inversunată, dar fără sorți de izbîndă pe față, zilele respective de după 22 au demonstrat asta. A fost numai o încercare de a amîna puțin adevărata repliere și oricum un sacrificiu necesar al instituției care risca altfel să dispară imediat. Iar ea se știe puternică, dar mai ales implicată adînc în debarcarea lui Ceaușescu. Fără colaborarea securității, „întîmplările” acelor zile s-ar fi transformat ușor într-o baie națională de sînge.

Ceea ce a urmat, vedem iar cu ochii noștri: evenimente singeroase, apropierea din ce în ce mai periculoasă a instituției de putere, blocarea partidelor prin infiltrări în rîndurile ei. Există în momentul de față două soluții: acceptarea, măcar pentru moment, din partea partidului de guvernămînt a instituției ca atare, urmînd ca după o vreme, instituția să fie slăbită din interior și apoi distrusă, sau o înfruntare pe față, înfruntare care se va rezolva rapid dar cu pierderi de ambele părți, nici o parte neavînd sorți prea mari de izbîndă. Armata are și ea un cuvînt de spus și destul de probabil că-l va spune. Instituția trebuie oricum să piară, sau, dacă va fi destul de inteligentă, înțelegînd că nu are nici o scăpare, să se transforme într-o instituție de Siguranță a Statului democratic spre care tindem.

Ștefan Agopian

Mîna

Capitală Gureșă, Orient al Europei, han,
parfum al grădinilor ce nu mai sînt,
întreținere de patimi, răscruce politică,
nu ești tu mina unui inger ?

Nu e umflătura pe care o face policele tău,
chiar Dealul Mitropoliei și al Parlamentului ?
Nu cauți păienjenii străzilor tale
mereu linia nemuritoare a vieții muritoare ?

Nu sînt rîspintiile tale încheietura
bătută în cuie ? Nu singele tău tinăr a curs pe
asfalt, de mai multe ori în acest an ?
Nu ești tu o pinză de în, în care ne imprimăm rînila ?

Cum ai învățat în cîteva luni să îndrepti
necruțător arătătorul spre obrazul Minciunii.
Cum ai schimbat ropotul unanim
într-o ironică ploaie de iunie a spiritului.

Dintr-o aripă bătînd sub vreme, te-ai prefăcut într-o mină
chinuită

Cu ea în doi spini de sîrmă ghimpată.
Cu ea încerci să speli obrazul însingerat.

Adrian Popescu

Număr ilustrat cu
lucrări de artă naivă

MIHAIL SADOVEANU —

— pag. 8 9 —

110 ani de la naștere

chenar

Metehne(III)

Să vorbim deschis despre un dispreț reciproc. Mă rog, e mult prea tare spus „dispreț”, să-i zicem: o plăcută neglijare reciprocă, o instrăinare comodă, ascunzând, însă, ironie și, la o adică, hărțuiri și vindicte. Relația dintre presă și institutele de cercetări științifice. Dintre ziaristii de profesie și specialiștii în ceva. Un insolit statut de „go-between”, asumat cind și cind, în dorința de a realiza nu un partaj de divort, ci dimpotrivă, m-a făcut să cunosc destul de bine ambele părți, să le aud justificările, incriminările, lamentările (adeseori, luate în parte, foarte convingătoare), să dau dreptate, în principiu, ambelor poziții, dar să și regret că nici una nu se arată dispusă a pune dreptatea la mijloc, spre dublu folos. Ce se întâmplă. De regulă, ziaristul îl consideră pe specialist ca fiind fatalmente limitat, sorbit pe verticală, bătrînicios, incapabil să comunice altfel decît prin „contribuții științifice”, adică prin chestii invariabile insipide și adormitoare (e opinia comună). Specialistul să rămînă în revistele lui de specialitate, zic jurnaliștii, ei se citesc numai între ei, pe noi ne interesează lucrurile de respirație, de culoare și impact rapid și puternic. De cealaltă parte, specialiștii au un dispreț suveran față de frivolitatea, amatorismul și „fumismul” cultivat de ziare („aștia nu vor cultura, numai pastile, can-canuri, prostii”), ei colecționează gafe, greseli, inadvertențe, carente grave de informație, dar fără a încerca să le corecteze public. Noi sîntem specialiști, nu ne punem în public cu coate-goale. S.a.m.d. Ziaristul ia cartoul specialistului în mînă (ori studiul său de o sută de pagini), îl frunzărește căscînd și-l aruncă pe masă: „nouă ne trebuie altceva”. Specialistul ia ziarul în mînă ca pe-o broască rioasă, citește exclusiv semnăturile și decorează: „aceiași oameni, aceleași subiecte, aceeași superficialitate, toată lumea se pricepe la orice, nimeni nu lucrează serios”. Și, cum era firesc, s-a căzut demult la pace, evitarea reciprocă e sfîntă, zice fiecare. Exact asta a și speculat regimul de atomizare, de risipire a energiilor intelectuale, ca niciodată cele două forțe să nu se întilnească decît cel mult pe teren neutru, adică la Muzeul Literaturii, ori la chiohanurile aniversare. Să spumege fiecare-n colțul lui, unii să sufere că n-au marfă de calitate-n pagini, alții să sufere că n-au unde să-și publice descoperirile și ideile. Ca să poată fi înghițiți, la nevoie, cu toții, cit mai bine. Nu am loc, aici, să vă spun cît de des am văzut că această neglijare reciprocă se spulberă după cîteva fraze, că, bine intermediată, părțile ajung chiar să se adore, cu admirabile rezultate. Cît de ușor poate înțelege specialistul să-și rezume munca de un an în zece pagini, sau chiar în cinci, cît de ușor își poate adapta stilul, aminînd „subsolvările” erudite pentru volum și lăsînd articolului de ziar respirația firească. Și cît de ușor ajunge să accepte ziaristul un studiu, aparent obositor, dar care, în fapt, îi asigură coloana vertebrală a numărului, sau, chiar, sarea și piperul acestuia! Este, care va să zică, o chestiune de „dialog” și „consens”, o să zîmbiți Dvs. Ce să facem, dac-așa e?! Altminteri, flămînzesc și unii și alții în vana așteptare a tortului: ziaristul are numai frișca, specialistul numai blatul. Trebuie permeabilizate neapărat granițele dintre domenii, fără asta suferim cu toții de ceea ce s-ar putea numi „diabet profesional”: nu se coagulează nimic. Boală națională, știu. Dar...

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Atență la ce se întîmplă pe sticla televizorului, redacția Cuvintului reține un panseu rostit de EMANOIL VALERIU: „O anarhie este atunci cind acțiunile unor indivizi nu contravin celorlalți”. ● NADJA (femeie de stradă): „Dacă-mi vind hoitu”, nu înseamnă că n-am suflot.” (Phoenix — Etc.) ● I. I. BRĂTIANU (într-o discuție cu Opinia studentescă): „Școala de televiziune (...) am făcut-o mai mult pe ascuns; ca român nu aveam voie și doar așa prin bunăvoința profesorilor și a patronului, un evreu bătrîn, am ajuns să învăț cite ceva”. ● AZI: „numai muncind pe brînci ani și ani un american de condiție medie își poate permite să-și facă un concediu cu familia în străinătate.” (preluat din Expres) ● SERGIU NICOLAESCU (intervievat de Cațavencu): „...probabil că Gorbaciov a vrut să facă ceva la început, dar i-a ieșit altceva. Asta e cert. Sau e agent american.” ● Din ultimul „dialog incomod” cu dl. Gheorghe Robu, Procurorul general al Republicii. CORNEL NISTORESCU: „— Se mai bate la poliție?”. GHEORGHE ROBU: „Din cite știu eu nu.” ● Înaintea meciului

lui cu Bulgaria, dl. VICTOR DINU declara: „Niciind fotbalul românesc nu a avut atîtea personalități capabile să învingă orice echipă din lume”. (AZI) ● DUMITRU GRAUR: „La cornere i-am călcat în picioare pe bulgari”. (Tineretului liber) ● MIRON MANEGA (la inaugurarea „săptămînăului apocaliptic” Nostradamus): „Adrian Păunescu nu este un ins ci un tip. Asemănător ca specie morală cu porcul, el intrunește aproape toate caracteristicile acestuia: constituția fizică, grohăitul, nesimțirea.”; „Nu va pieri decît dată cu planeta, făcînd parte din cea mai rezistentă și mai periculoasă specie de porc de pe pămînt: porcul de cîine”. ● RADU THEODORU: „John Foster Dulles, s-a desolidarizat de revoluția budapestană din 1956: «America nu va sprijini niciodată o mișcare huliganică»...” (România Mare) ● EUGEN BARBU, în interviul din Flacăra: „— Care Securitate? Eu știu că a fost desființată”. ● ALCIBIADE: „...baba răgușită (...) îl caută pe Al. Piru pe acasă și el, în timpul asta, desartă stacane cu vodcă la Crișma Uniunii Scriitorilor”. (România Mare) ● Vicepreședintele Sindicatului

Liber Electroarșes, LUCIAN POPA: rectificatorii nu mai primesc lapte, datorită — se zice — unei dispoziții guvernamentale. Au în schimb, sifon din belșug, pot lua acasă cit doresc...”. ● EUGEN FLORESCU: „...Această biată societate”. (Și totuși iubirea) ● Văicăreala d-lui OCTAVIAN ȘTIREANU: „Asupra ziarului «Azi» se exercită (...) tot felul de presiuni.” ● Prefectul HĂLMĂGEANU: „La Bucium îl vreau primar pe Liviu Știrb pentru două motive: mai întîi pentru că este fesenist, apoi fiindcă vrea ca C.A.P.-ul să existe în continuare! Ori acesta este și punctul meu de vedere!”. (Dreptatea) ● Căpitanul de securitate în rezervă ANDERCO ISTVAN: „Fiecare om are un preț, domnule Băcanu! Al dumneavoastră se numără în forinți și dolari, al meu în glorie.” ● ȘTEFAN ANDREI: „Am făcut totul ca să servesc interesele supreme ale țării și ale poporului...”. (Flacăra) ● TRAIAN GANJU, la rubrica „România pe față și pe dos” (cam neinspirat acest pe dos) din Democrația: „Președintele Iliescu a avut posibilitatea să se intilnească cu președintele S.U.A., doamna de fier a Marii Britanii; domnului Iliescu i s-a oferit și a acceptat invitația de a vizita într-o perioadă imediată Italia...Este o manifestare demnă de toată lauda”. ● Două din catrenele poetului ALEXANDRU CHIARIACESCU, publicate la loc de cinste în Totuși iubirea: „Tîrziu de toamnă. Trecătorii rari / Frămîntă clisa frunzelor căzute. / În piață, sub balcoanele azi mute, / Adastă trîști vreo cîțva cioflingari. // Condotierii-ncrîncenați ai urii, / Maeștri ai sloganului feroce, / Minuitori abili de porta-voce, / Ci unde sînt fanaticii și duștii”.

Petre Stoica

Crustă sau miez?

Că a fost cu adevărat o revoluție ori o lovitură de stat ori suprapunere de complot peste o revoltă populară mai mult sau mai puțin spontană, ei bine, asta ne interesează aici mai puțin. (Doar Istoria adevărată se scrie cam peste 50 de ani de la consumarea evenimentului, nu?). Cert este că Răsturnarea de la 22 decembrie trecut a pus poporul în fața unei probe aparent subiacente torsiunilor politice, economice, culturale, o probă mai subtilă, a cărei autoritate poate scăpa unui ochi neglijent — îndreptat îndeobște spre concretul imediat —, dar a cărei forță demascatoare se dovedește, în timp, net superioară tuturor celorlalte: proba libertății morale. Eliberată din tensiunea strivitoare a robotizării, a uniformizării mentale comandate și mincinoase, indivizii s-au văzut obligați să se dezbrace cumva în public, exhibîndu-și calitățile sau tarele, potențele sau impotențele, eleganța sau grobianismul. Mai apăsător ca orice, libertatea morală a așezat semnul egalității între vorbă și faptă, supunîndu-le imperativului de a defini individul și, prin el, colectivitatea.

Au trecut mai bine de zece luni de la Răsturnare, răstimp prielnic bilanțurilor de tot felul. Dacă linia trasă sub „reali-

zările” economice dă dureri de cap, sub cele politice umple de nedumerire, stupeoare și chiar revoltă, dacă bilanțul activității pur culturale îngrijorează, cam cum ar arăta un bilanț al manifestărilor de moralitate românească, această cheie de boltă, în fond, a edificiului social, în fond temelie și primum movens a tot ceea ce se înfăptuiește ori ba în cele mai diverse — și doar la primă vedere lipsite de corespondențe, de întrepătrunderi — spații ale activității civice; O privire clară, nemîntoare, sinceră pînă la cruzime se impune.

Iată, deci, cum am comportat — în linii mari — pînă acum: cu inexplicabilă ferocitate ne-am blamat dizidenții, uitînd subit că, pînă mai ieri, aceștia au reprezentat singurele puncte luminoase de reazem ale speranțelor noastre din ce în ce mai mucegete, mai nevolnice în perspectiva unui eșec cu care — de ce să nu recunoaștem? — începusem a ne consola; și am inventat, în intenția mascării dușmanului real, dușmani inexistenți și pericole la fel de inexistenți: am transformat unealta sfintei munci în bită a blestamatei crime; am avut nerușinarea de a face politică în corpore, unii dintre noi — majoritatea — nici măcar cunoscînd

etimonul termenului; am lansat lozinci generoase pe care a doua zi le-am contrazis fără pic de sfială; ne-am legitimat cu nonșalanță unii — nu puțini — impostori; am turnat gaz peste foc noaptea, ziua urlînd întru chemarea unor falși pompieri; am lovit rănii peste rani cvasi-mortale provocate tot de noi; am adîncit și sofisticat minciuna; am violat la propriu și la figurat; am furat mai tot ce se putea fura; am mimat modestia, disprețul pentru putere, dar, odată cocoțați în scaun, ni-l apărăm cu fălci de aligator; am scuipat în nobilul obraz al culturii; am terfelit, pe alocuri, dar apăsător, chiar și noțiunea de patriotizm; am confundat, în chip ridicul, apelativele de „tață” și „mitocan” cu cele de „doamnă” și „domn”; l-am lăudat formal pe Dumnezeu, dar ne-am lepădat — în fapt — de Hristos, nici măcar așteptînd a treia strigare a cocoșului; am profanat sfinte morminte; am sporit murdăria, nu numai și nu în primul rînd a străzii... Și, peste toate, zîmbim, zîmbim, zîmbim aiuritor! Iar dacă toate acestea ar trebui așezate la timpul trecut, încă ar mai merge, dar semnul sub care trebuie ele puse este cel al prezentului, un prezent exasperant prin continuitivul său.

Căutăm libertatea socială, neștiind (sau, mai grav, nevrînd a ști) că prima ei condiție, fără de care nu se poate, este cea a libertății intime, realizabilă doar prin scuturarea de orice mîzgă morală. Sînt, tarele enumerate mai sus, vicii ale crustei, sau semne ale miezului cumva? Acestia sîntem, oare, cu adevărat? Dacă, în adevăr, aceștia sîntem, atunci, cu siguranță, nici nu sîntem. Deie Domnu să ne înșelăm!

Alexandru Spănu

momos:

Sărăcie și noblețe

Conform tuturor datelor de pînă acum poporul român va fi mai sărac decît a fost. Fiindcă nu are ce vinde, guvernul e hotărît să ne scoată ultimii bani din buzunar cu forța: adică scumpînd bruma de „produse” existente încă pe piață. Ele, produsele, se pot număra pe degetele unei mîini, dar asta este situația.

Spectacol de reviste

● Deși am citit de cîteva ori, cu atenție, pamfletul „Ticăloșilor!” de Mircea Micu, publicat în VIAȚA CAPITALI (nr. 40/1990) nu am priceput cine sînt adresanții. Autorul nu ne ajută mai deloc. Iată singurele capete de fir pe care ni le oferă pentru a-i identifica, și noi, pe ticăloși: „toți cei care, cu ochii la luminile amăgitoare ale Parisului, denigrați fără talent și cu nerușinare această Tară bolnavă de libertate”. Cin’ să fie, gin’ să fie? Nu cumva... Sau, poate... Cine știe... ● Constantin Răduț își botează serialul găzduit de DIMINEAȚA cu un titlu care era, probabil, gîndit să ne cutremu-

FESTIVALUL „VASILE LUCACIU”

Cenaclul literar din Cicirlău — Maramureș organizează cea de a VII-a ediție a Festivalului de poezie, proză și folclor „Vasile Lucaciu”, dedicat sărbătoririi Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, cu sprijinul Inspectoratului Județean pentru Cultură Maramureș, al Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova și al principalelor reviste literare din țară. Festivalul se va desfășura în perioada 30 noiembrie — 2 decembrie 1990.

Cei care doresc să participe, români de pretutîndeni ce nu au volume tipărite și nu au obținut marelui premiu al festivalului la edițiile precedente, vor trimite lucrări inedite, maximum 10 poezii, 20 pagini de proză și 25 de folclor, dactilografiate în 3 exemplare, la 2 rînduri, însoțite de cîteva date despre biografia autorului și despre activitatea sa literară, pe adresa: Cicirlău, cod 4857, județul Maramureș, cu mențiunea: „Pentru concursul «Vasile Lucaciu», pînă la data de 15 noiembrie 1990 (data poștei)!”.

re la lectură: „Oltcit e falit”. Noi nu ne cutremurăm, dimpotrivă, ne bucurăm, și încă foarte tare. Dacă doar Oltcit e falit în economia românească, tot e bine. Noi credem că-i mult mai rău. Slavă Domnului!

● A apărut numărul 3/1990 al gazetei CONVORBIRI LITERARE ȘI CRITICE, din sumarul căreia recomandăm inter-

viul realizat de Ion Spănu cu doamna Doina Cornea. Iată titlul: „Nu ne mai putem permite luxul să fim lași”. Și noi credem la fel: sîntem prea săraci pentru a ne mulțumi cu minciuni frumoase.

Au prezentat
Lucian Vasilescu
Daniel Bănulescu

Țuica, vinul și puterea (poveste)

textele care transformă știința popularizată în literatură de larg consum se numeau, în vremea post deo stalinistă, științifico-fantastice. Mai nou s-a revenit la termenul originar de **science-fiction**. E foarte bine, dar e și păcat. Fiindcă traducerea ce echivalează la ficțiunea cu fantasticul, ne trimitea, sugestiv, la acea parte de real, concret dar pervertit, „deturnat” și „confiscat” am zice azi, pe care orice ficțiune o conține. Mult mai puțin cunoscute la noi sînt însă textele de **politic-fiction**, care, mai ales peste ocean, încearcă să vadă ce ar fi istoria de azi, dacă scenariul de ieri ar fi fost altul. Și iarăși e păcat! Deoarece o „literatură politico-fantastică”, citită și scrisă autohton, ar putea forma fragila și inimoasa conștiință istorică a noastră, mult mai rapid decît „actualitățile” mediatice. Și apoi, nu-i așa, politicul de larg consum, chiar raționalizat și pe cartelă cum e, are o mare doză de fantastic, de real văzut din unghi ireal, pe care trebuie să învățăm cum să-l citim. Sau, mai stii, cum să-l seriem mai bine... nu

neapărat noi, ci acei în drept — sting-dreptul s-o facă!

Viața e vis, spunea un spaniol al secolului (lor) de aur. Nu de vis, ci vis. Și politica, literatură (mai bine sau mai prost scrisă) l-ar parafraza un român, tocmai ieșit din epoca (noastră) de aur. Iar o politică, pardon, o literatură originală, nu se poate face, nici plagînd, nici uitînd clasicii, înaintașii, cum se zice, „mostenirea”. Să citim deci o mică povestire istorică românească.

Prin 1937, în România mare, (mai mare decît azi), din motive de ordine și disciplină, era stare de asediu, cea mai liberală constituție europeană și activitatea partidelor naționale fiind puse „în rezervă” de prîntul artelor. În pofida interzicerii adunărilor publice, era o mare luptă pentru democrație. Țara traversa o epocă de bunăstare economică evidentă, ce se reflecta și într-o nemaipomenită diversificare a bunurilor (politice) de larg consum. Existau partide, ligi, uniuni și fronturi, ceea ce nu supăra cu nimic (sau aproape) exercitarea dictatorială a puterii. Și atunci, spre stupoarea cititorului,

(de azi) autorul poveștilor (de atunci), a decis, spre a obține ca voința sa de putere spre binele nației, să nu se mai împiedice chiar de nimic, a decis deci că e nevoie de o liberalizare a vieții publice și, deci, de **alegeri libere!**

Caracterul original al alegerilor din decembrie '37 sta tocmai în acest paradox: ne sprijinim bunul plac pe o liberă consultare a masei! Pentru ca ele să voteze cît mai tihnit, s-au luat măsuri: secrete (prin organele de resort ale Ministerului de Interne) și publice (mărirea de pensii și salarii, iertare de datorii agrare etc). Și ce să vezi? **Liberalizarea** prin bunăstare și supraveghere, a dus la o „campanie” electorală de toată lauda.

Nimeni n-a fost bătut sau amenințat. Din contră, toți s-au exprimat. Din ce în ce mai mult și mai multi. Ba spre mai buna și largă exprimare a opțiunii s-au produs și două procese contradictorii (deci democratice), s-au împlinit nemaîntîlnite **prietenii și divorțuri ideologice**. La „prieteni” e fascinant de „citit” următorul subcapitol: P.N.Ț.-ul stabilește un pact „de neagresiune” cu Garda de fier. Ca urmare, P.C.B.-ul își roagă adeptii (masele?) să voteze numai și numai această listă. Faptul că manștii, legionarii și comuniștii mergeau pe aceeași cale la vot n-a stîrbit însă nimic din eflorescența (bruscă) a diversității politice. Ca ciupercile după ploaie, ori ca partidele după 21 decembrie '89 orele 23.55, au semne electorale zeci de organizații. (Cu voioșie se compromitea astfel noțiunea de partid, care încă de atunci, din 1937 era declarată ca „depășită”). Nimeni nu auzise de ele pînă atunci, și nici nu va mai auzi (pînă în 1990).

Ce diversitate de platforme, într-o singură piesă: Partidul Naționalist Socialist Creștin Tărănesc (PNSCT), Partidul Frontului Național Român, Frontul Ostășesc Naționalist, sînt doar cîteva nume mai simpatice. Totuși nu la fel de drăguțe și hotărîte precum Societatea Pensionarilor Publici, Partidul Economic Negustoresc, Partidul Rezerviștilor sau Uniunea Foștilor Luptători (pentru ce?). Ce a urmat? **Alegeri Ne-falsificate** deloc. Ordinea în clasament: locul 1 — P.N.L.; locul doi, național țărăniștii, locul 3, Partidul „Totul pentru Țară” (P.T.P.Ț.), locul patru Partidul Național Creștin. Ce decide Rex? **Guvernul îl face** locul patru. (Goga-Cuza). Și cîțiva „tehnicieni”. Spre sfîrșitul lecturii, ne întrebăm totuși (fiindcă textul nu spune nimic despre asta), ce s-a întîmplat în „înfurcarea electorală sau parlamentară” dintre două din formațiunile cu cea mai mare priză în mase, atunci înființate: **Uniunea Prunarilor din Țară și Partidul Agrarian Viticol**. Lupta vinului cu țuica, ce poveste din strămoși!

Atunci, în 1937, se zice că n-a cîștigat nici țuica, nici vinul, ci puterea. Oamenii avînd totuși liber acces și la țuică și la vin, pe alese. Dar nu și la putere!

Ficțiunea de azi rămîne încă a fi scrisă. Nu știu cum va arăta varianta ei tipărită. Dar păstrînd raportul proporțional dintre istorie și actualitate, să nu ne repezim pripit spre concluzii logice. Cum ar fi aceea că vin și țuică găsindu-se mai greu, ar fi mai ușor de „luat” **ceva putere**. Dacă se dă, dacă se bagă și dacă stai la coadă.

Paul P. Drogeanu

minimax

Agonia (II)

In girum imus nocte et consumimur igni*).

Doriți să vedeți din nou tancuri? Să-i învățăm în continuare pe oameni cum să trăiască?

(MIHAIL GORBACIOV)

Vom continua dară analiza goniei (înțeleasă ca luptă pe viață și pe moarte) rînduiei comuniste, atenția fiind centrată asupra dimensiunii politice și, bineînțeles, pretenția exhaustivității fiind inexistentă.

Chiar dacă, poate, inițial, atît în România cît și prin preajmă (cu excepția R.D.G., poate) ceea ce s-a urînat a fost doar o **perestroikă**, ca mod de supraviețuire prin compromis și disimulare a sistemului comunist aflat în criză, ulterior, odată declanșat, procesul fiind mult prea complex și antrenînd prea multe „imponderabile”, a scăpat de sub control evoluînd într-o cu totul altă direcție decît aceea dorită și scontată inițial. La întrebarea de ce „regia” a ținut cu tot dinadinsul să antreneze și masele acolo unde nu existau premise certe ale unei asemenea evoluții, cum prin excelență a fost cazul României, pe lîngă celelalte răspunsuri, ar mai trebui poate luat în considerare și acela al intenției de a fi resuscitat un soi de entuziasm popular opus letargiei sociale la care se ajun-

sese, pașnică dar și neproductivă, entuziasm care apoi să poată fi îndrumat pe calea cea bună (!), desigur înlăuntrul limitelor sistemului socialist restructurat (perestroikat). Cum bine se vede, evoluția reală depășește cu mult limitele evoluției proiectate astfel încît Gorbaciov a primit premiul Nobel dar și muștrările amare ale „uliilor” de la Kremlin care-i impută, pe bună dreptate!, destrămarea sistemului sovietic. Indiscutabil, evoluția contextului internațional, a celui european în-deosebi, în prezent nu numai că permite, dar chiar și ajută din plin fostele componente ale blocului sovietic să depășească marasmul economic, politic și cultural generat de dictatura comunistă. Dar, dacă în cazuri precum Polonia, Ungaria și chiar Cehoslovacia (fără a mai vorbi de Germania), procesul destrămării comunismului a evoluat de o manieră ireversibilă, aici (ca de altfel, într-o oarecare măsură, și mai la sud de Dunăre) sorții par a nu se fi decis încă. În comparație cu celelalte societăți europene pe unde a bîntuit „molima” activată de acei minunați consilieri sovietici cu tancurile lor strivitoare, în România, ceea ce și constituie nota de particularitate dramatică, „vindecarea” pare a fi blocată într-o anumită privință, stare care amplifică riscul reversibilității. Cu toate progresele înregistrate incontestabil pe tărîm politic, persistă totuși parcă un prag fatidic dincolo de care eliberarea

socială nu poate trece. A mai aminti, spre exemplificare, de episodul sinistru din iunie, a devenit, poate, superfluu. Dincolo însă de faptele în sine petrecute atunci, îngrijorătoare este **persistența încăpățînată în susținerea de către deținătorii puterii a legitimității acestor fapte**. Iar dacă reprezentanții de primă mărime ai puterii își mai pot permite încă și acum să justifice cele întîmplate în iunie, cumva de două ori proprie stilului comunist de guvernare este această încăpățîinare. Nu numai în planul **acțiunii politice**, ilegală și violentă pînă la barbarie, dar și în cel al **răstălmăcirii propagandistice** se resimte evident stereotipia comunistă. Poate a fost însă, totuși, o eroare iar nu rezultatul unui model de acțiune politică dictatorială. O eroare în urma căreia, **într-o situație normală**, deținătorii puterii nu au altă alternativă decît demisia. Așadar, pentru că România nu se află într-o situație normală, amploarea schimbării politice venite după „mineriadă” se dovedește inacceptabilă, generatoare fiind de haos. Poate. A urmat însă Săpînța! Din nou violență și din nou răstălmăcirea propagandistică a realității, Televiziunea împreună cu cîteva ziare susținătoare ale puterii atîngînd un maxim al ridicolului prin prezentarea falsificată a listei aceleia cu semnături. Și totuși întreaga echipă a **Actualităților** și-a văzut mai departe, bine merți de treabă. Asta pentru liniștea noastră! Neliniștit și nemulțumit de televiziune s-a dovedit a fi însă... guvernul! (Prilej ar fi avut și Președintele căruia întrevăderea de la New York cu emigrația i-a fost cumplită masacrată într-o duminică după-amiază, astfel încît am auzit întrebări lăsate fără răspuns dar și răspunsuri la întrebări pe care a trebuit să le deducem). Ciudată, tare ciudată a fost, să-i zicem, răbufnirea d-lui Victor Ionescu! ? Ce altă dovadă mai elocventă (cînd S.O.T.I. face atîta caz) că T.V.R. este independentă?! Păi nu?! Iar reacția guvernului a fost promptă, Drept care n-ar fi deloc exclus ca abonamen-

tul să se scumpească (altfel cum va mai putea fi prelungită transmisia pînă după miezul nopții ca să încapă, bunăoară, o intervenție ca aceea a d-lui N. Manolescu cînd cu „tărăboiul Barbu” sau **Gaudeamus**) și, cine știe, dacă tot se agită lumea pentru înființarea a încă unui post, adică de ce n-ar fi unul guvernamental...

Și exemplele în această direcție, a unor manifestări politice cît se poate de semnificative în raport cu standardele democrației, ar putea continua hăt. Dar la urma urmelor de ce? Cei care citesc **Lucașforul** de bună voie le cunosc, la fel după cum și cei care au sarcină să-l citească, într-un fel sau... altul! Ceea ce mai voim totuși a spune (scrie) este că pragul sau limita ce pare că nu poate fi cu nici un chip depășită în liberalizarea politică (cu consecințe și asupra celei economice), are și o sorginte poate mai greu sesizabilă de unde, tocmai, blocarea într-o anumită privință menționată mai devreme. Dacă am putea — dar Doamne, cum?! —, dacă am putea printr-un soi de miracol social să convenim cu toții a uita, măcar pentru vreo 10—20 de ani, ce s-a întîmplat în decembrie '89 **după fuga dictatorului**, cu siguranță că evoluția întru democrație și, implicit, libertatea autentică s-ar desfășura totuși nesîmjenit, în pofida tuturor difi-cultăților atît de invocate acum. Așa însă vom merge încă vreme îndelungată cumva în cerc, mistuîți de focul unor cumplite bănuiele care nu iartă, pînă nu vor fi fost înlăturate prin adevăr.

24 octombrie 1990

Șerban Lanescu

*) Noaptea mergem în cerc și sîntem consumați de foc. (lat.).

Cu Dinicu Golescu prin Evropa*

Se pare că reverberațiile a ceea ce pașoptiștii numeau „la reepublique de Golești” încă persistă, poate datorită concordanței dintre simbolistica acestui spațiu și esența aspirațiilor democratice, poate datorită apetenței românești pentru demistificare. Oricum, într-un interval neobișnuit de scurt au reușit să iasă de sub teascul presei libere două ediții din scrierile celor doi celebri frați Golescu: Iordache și Dinicu. Să se datoreze ele oare numai hazardului editorial sau mai curînd preferinței pentru un popas meditativ, avînd în vedere că, în ambele împrejurări, întîlnim masive texte cu caracter aforistic? Cel puțin la Dinicu Golescu, paginile de acest fel sînt numeroase și în ele se întretaie balcanicul și occidentalul, anticul și modernul, într-un alfel al unui calm precar la răsucea imperiilor.

Dar, mai întîi, o chestiune prealabilă: este au nu cel ce a scris **Insemnare** a călătorii mele scriitor? Istoria literară mai veche a răspuns afirmativ, însă neconvîngător. Cred că Dinicu Golescu intră în istoria literară, înainte de toate, datorită faptului că pregătește atmosfera pentru literatură, situîndu-se prin notele de voiaj în preajma unei granițe valorice pe care sintem datori să o extîndem. Nu din considerente extraliterare, ci pentru că trebuie să înțelegem în alt fel modernitatea. Iar în cazul de față se pare că pre- și post-modernul sînt extrem de apropiate. În studiul său introductiv, — hotărîtor pentru o cunoaștere multiplă, documentată și contemporană a lui Dinicu Golescu — Mircea Anghelescu atinge punctul sensibil al problemei: retorică. Într-adevăr, aici se află cheia pentru înțelegerea literarității unui text, precum acela al **Insemnării**, căci retorică a stat la baza structurării lui. În această privință, Dinicu Golescu avea o bună pregătire, care l-a ajutat să-și ordoneze impresiile. Iar acestea erau coplesitoare. Căci autorul **Insemnării** este martorul uimirii dinții — primul martor de acest fel din cultura noastră — prilejuită de ieșirea conștientă în Europa. Adică într-o lume încă numită strîmb și pocit, după cum ne obișnuise veacul care se încheiase cu puțin timp în urmă. Golescu lăsa urmașilor datoria de a depăși această primă treaptă, a minunățiilor rememorate cu ajutorul unui catastif, precum acela ținut pentru cheluielile cotidiene, în vederea bunei chivernisiri, spre a pași pe treapta următoare, a începutului de asimilare. Dinicu Golescu se află la un capăt de drum, nu atât al literaturii noastre, cît mai ales al mentalității omului modern din principatele dunărene.

Fenomenul stilistic cel mai răspîndit în **Insemnare** este marcat de lungile șiruri nominale: acestea pun în evidență neconținută mirare în fața unor realități greu de stăpînit altfel decît prin registre „pro memoria”. Călătorul, coplesit de ceea ce vede, nu are răgazul asimilării, ci numai al acumulării grăbite. Ajuns acasă, boferul va fi răsfoit notele, retrăind, probabil, o dată cu recitirea și reamintirea lucrurilor văzute odinioară, surpriza de la cea dintîi vedere, însă mult amplificată de trecerea vremii, chiar înfrumusețată, amplificată și idealizată. Dacă ar fi să trecem dincolo de suprafața textului, spre a afla rațiunea profundă pentru care au fost întreprinse călătoriile (1824—1826), atunci s-ar cuveni riscată o apropiere de jurnalul lui Titu Maiorescu. Frapează asemănările, căci, în primul rînd, avem a face cu două documente psihologice mărturisind asupra unui proces identic: autocunoașterea prin oglindirea în realități europene și dobîndirea, pe această cale, a unui statut interior de echilibru și exactitate. Călătorii are astfel o motivație profundă, europenismul însemnînd în ambele cazuri un punct obligatoriu de autocontrol. Există, evident, și deosebiri, unele esențiale, cum ar fi calitatea referinței: dacă pentru Maiorescu, voiajul prin bătrînul continent semnifică verificare perpetuă, izvorînd din nesiguranța pe care o dădea statutul relativ recent de occidentalizare, pentru Dinicu Golescu același traseu însemna o verificare impusă de alcătuirea hărții teritoriului nou descoperit, lipsită de teamă, cu avîntul și chiar insolentă noivelui întru ale explorărilor. Fiul lui Răducanu Golescu nu are nici un fel de complexe, ci numai o enormă curiozitate, bine strînută, spre a nu crea probleme prin amplexarea ei și a nu ocoli astfel fapte care s-ar putea arăta importante. De aici, aranjamentul rigid al **Insemnării**, care se ghidează după un tabel fix de curiozități pentru fiecare localitate ori țară. Călătorînd în citeva rînduri, voiajorul își stabilește unele criterii de orientare, pe care le păzește cu rigurozitate: mărimea localității, locuitorii și piramida socială, bogățiile, armata, dregătoriile ș.a. În genere, el este frapat de „buna rîndială”, sintagmă prin care definește un ansamblu de stări decurgînd din respectul față de valori ignorate în principate. La oameni, îl impresionează comportarea firească, lipsita de stinghereală, aplombul social. Idealul este omul „slobod, luminat și cinstit”, pe care crede a-l afla cu deosebire în apusul Europei. Boier trecut prin toate dregătoriile, Dinicu Golescu se pricepe să citească societatea la toate nivelurile ei, de la domn

și împărat, la țăran și sărăntoc, vîdînd o îndeminare pe care numai un exercițiu de mai multe generații și o bună educație iluministă o putuse crea și întreține.

Intenția de catehizare întru „evropenism” a lui Dinicu Golescu este vizibilă și în modul de dispunere a capitolelor, însemnările fiind întrerupte periodic de „cuvîntări deosebite” (pe care Mircea Anghelescu le așează, extrem de inspirat, la locul cuvenit în text), care esențializează modelele oferite anterior.

Autorul **Insemnării** are, incontestabil, vină de pamfletar, dar ezită să și-o pună în lumină, considerînd probabil că altfel ar dăuna echilibrului de ansamblu. Chiar indignarea este cumpănită și dirijată, exemplul fiind notația amărită despre acei „speculanți” care „fără de avere de o sută de lei, au ajuns în puțini ani milionști cu palaturi și cu moși (...) și nu ajută nici patria, nici trebuințele orașului, ci nici un mijloc, măcar să dea din averea lui din o mie una, ci string numai din averea norodului, fără de a să folosi și norodul de ei”. Cum se vede, gogoșeriile au blazon onorabil...

Cel mult, Dinicu Golescu își permite să se folosească de puține procedee, reliefate și în prefața lui Mircea Anghelescu: exclamația sau interogația retorică. O tehnică simplă, chiar rudimentară. În aceste condiții, îi mai putem oare cere Golescului să aibă și umor? Și totuși, călătorul icnește din cînd în cînd a ris, deși cu aceste rețineri ca și în cazul filipicii. Trecerea de la un registru la altul, de la descrierea echilibrată și neutră la atitudinea proprie se face brusc, fără preparative, căci, se pare, Dinicu Golescu se decide dintr-odată fie să iasă, fie să reintre în anonim. Schimbarea de umoare denotă, marcînd compoziția **Insemnării**, o ciclotimie să-i zicem culturală — stare care îl subminează pe Dinicu Golescu la un nivel adînc.

Echilibrul transpare chiar atunci cînd Dinicu Golescu pare a se infierbînta mai tare decît deobicei, adică în împrejurările în care îi cade sub condei situația oamenilor din starea a treia, din țară. Indignarea îl cuprinde în mod sigur, însă fără grabă și fără a depăși un anume prag, deajuns de coborît. Dar este statornică, meticuloasă, calculată, precum în întinsa digresiune de după descrierea Elenatalului. Dinicu Golescu meditează, judecă, își formează o scară de valori foarte solidă, dar nu se grăbește să se indigneze, deoarece crede într-o fatalitate păguboasă, sentiment care îl alimentează scepticismul și îi potolește elanul supărării („Dar ce m-am întins întru zadar?” — se domolește sceptic).

Față de artă, Constantin Radovici are atitudinea, omului obișnuit cu artefactul, nici degustător, nici cunoscător deosebit, dar nici indiferent. Cum subliniază Mircea Anghelescu, ne aflăm în prezența unui discipol al principiilor clasiciste. El insistă pe deosebirea — frapantă pentru el, ea și pentru oricare altul de la noi, atunci — dintre grădina barbară și grădina franceză, dintre copacul crescut în voia soartei pe sleaurile deșelate ale Țării Românești și arborele tuns, îngrijit și dirijat. Această este norma de evaluare a lui Dinicu

Golescu, spectatorul care are mereu în vedere locurile de unde a plecat și care, neputîndu-se lipsi de comparație, este dominat de diferența specifică, din a cărei ramă intristătoare nu-i este dat să iasă. Dinicu Golescu este conștient de jalnică tragedie prin care a trecut țara sub un veac de fanariotizare: deprinderea unei exprimări (adică a unei mentalități) străine, a unei gândiri impleticite și a unei ideologii gingăvite. Legat de realitățile europene, el întreprinde și o demitizare a „stăpînirii”, care nici nu este înălțată în slăvi (deși era de acum pămînteană), nici subminată, ci considerată în limite firești. Mai tare îl supără „otciruitorii”, adică birocrații puterii.

Imaginea de scriitor a lui Dinicu Golescu se întregeste, datorită strădaniei lui Mircea Anghelescu, prin **Adunare de pilde** (1826). Mai ales prin a doua lui parte, volumul tradus de învățatul boier reușește să stabilizeze în circuitul cult românesc o specie care va contribui la formarea epicii noastre moderne, anume pilda, specie care cuprinde și un nucleu narativ. Este evident efortul lui Dinicu Golescu de a concentra istoria, de a o structura în jurul unui anumit sens. Probabil că fără acest exercițiu premergător, concizia de mai tîrziu a lui C. Negruzzi ar fi fost imposibilă. **Elementuri de filosofie morală**, după Neofit Vamva, inclusă și ea în sumar, justifică iarăși afirmația din prefața privitoare la necesitatea analizei retorice. Deoarece scriitorul român modern, la începuturile lui, a folosit masiv modelul retoric, cu efecte benefice în compunerea discursului epic. Prin scrierile sale, originale și traducerii, Dinicu Golescu a contribuit la impunerea acestei orientări favorabile.

Ediția de față este o premieră în multe privințe. Mai întîi prin modernitatea principiilor filologice ale transcrierii. Exemplele sînt pe fiecare pagină, oferindu-ne un model de rigoare și de fidelitate față de un text. Sub acest aspect, ediția lui Mircea Anghelescu este de o valoare incontestabilă și va rămîne un punct de referință. Putem să nu fim de acord cu unele transliterații (-th- din „vivliothică”, „mathematicesce”; sau „vredniciia”), dar nu putem să nu recunoaștem convența ireproșabilă și păstrarea specificului pe care îl avea peștrita limbă literară a epicii și a autorului însuși. Istoricul literar s-a arătat dublat și aici de un filolog remarcabil. O premieră este ediția lui Mircea Anghelescu și sub raportul sumarului, care cuprinde texte necunoscute publicului larg, accesibile pînă acum doar unui cerc restrîns. Volumul **Scrieri** reprezintă, aproape, „opera omnia”, dacă avem în vedere și completările de la note și comentarii, erudite și bogate. Dacă ne referim și la conjunctura socială curentă, ediția lui Mircea Anghelescu se impune și prin actualizarea, în agitata societate românească din prezent, a unui clasic al modernizării noastre spirituale, a cărui lectură încă îl mai poate pune pe gînduri pe cititor.

Dan Mănuță

* Dinicu Golescu, **Scrieri**, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii bibliografice, glosar și indice de Mircea Anghelescu, Editura Minerva, București, 1990, 465 p.

povestea vorbei

Listă deschisă

S-ar părea că în momentul de față cei mai frecvenți termeni pentru a desemna pe un anume personaj defunct sînt trei: numele său — e drept, nu în integralitatea canonică a limbajului oficial de pe vremuri, dar nici în repede convenționalizată scriere cu inițială minusculă —, **dictatorul** și **odiosul**. Am impresia că le urmează, la oarecare distanță (dar parcă numai în presă — sau, cum se zice, „într-o parte a presei”), **răposatul**. Succesul ultimilor trei termeni, deveniți substitute de nume propriu, merită o analiză atentă dar, mai ales, invită la o completare a tabloului cu alte sintagme și cuvinte din aceeași, destul de bogată, categorie. Proliferarea ei a fost determinată, înainte și după căderea personajului, de mai mulți factori socio-lingvistici, în primul rînd de referirea frecventă la el, deloc neutră, marcată de o încărcătură afectivă negativă; s-a manifestat astfel refuzul conformismului, evitîndu-se numele real, resimțit ca formă de acceptare, de redoriță integrare în convențiile respinse (înainte) și de „normalizare”, chiar de deculpabilizare (acum); a fost, desigur, o formă de exorcizare și un cîmp de acțiune al inventivității spontane. În vremea în care folosirea supranumelor Conducătorului putea avea și o funcție de protecție, cu trăsături de limbaj secret, și în care ireverențiozitatea implica un

risc, limbajul oral și familiar uza, în anecdotă și referiri curente, de deictice (subliniate și de intonație) — **asta, el** — și de forme de deriziune (care astăzi ne apar, deodată, ca văzute de departe, cam lipsite de haz): **Nea Nicu, Nicu**, diminutive a căror valoare hipocoristică, în măsura în care s-ar fi putut percepe, era o evidentă antifrază, și în care conta evocarea caricaturală a unui anume mediu social și cultural. Alte categorii, cu circulație mai mult sau mai puțin restrînsă (existau supranume curente în cite un grup de prieteni sau în cite o familie, uneori nedecodabile din primul moment de către cineva din exterior) erau mai inventive: **Puiu, Ceacă, Titî Văpaie** etc. Existau și termeni care permiteau o destul de corectă identificare a poziției vorbitorilor: „din interior”, naratorii de anecdotă benigne sau persoanele mai prudent-conformiste foloseau cu precădere formele **Șefu', Tovarășu'** — e drept, adoptate și de alții, dar cu o intonație pronunțată (auto?) ironică. De aproape un an, au apărut alte denumiri, care le-au înlocuit în mare parte pe primele, tinzînd rapid către statutul de nume propriu, către condițiile formale (articulare enclitică, inițială majusculă), semantice și pragmatice ale acestei categorii: folosirea lor se bazează pe recunoașterea fără echivoc și, în principiu, indiferent de context, a persoanei unice pe care o desemnează. În realitate, nu toți termenii se află în această fază: în cazul unora, clarificarea e mai mult contextuală și eficacitatea recunoașterii e doar mimată; în mod evident, scopul lor nu este cel al

utilizării banale a unui nume propriu — identificarea rapidă, ci unul cu precumpănire creator, de descoperire în limbaj a unui nou punct de vedere asupra faptelor pîndite de clișee. Denumirile mai mult sau mai puțin convenționalizate sînt marcate și de caracteristicile momentului și de tipul de text în care apar. Lunga etapă a scrierii cu inițială minusculă (care se mai continuă sporadic, în scop demonstrativ, vezi „Azi” din 27 sept., 3) a dovedit că un act de tip magic și de eliberare psihică devine rapid constrîngere — dar a sugerat multe și despre rolul uriaș atribuit în prezent tuturor formelor limbajului. Primele sintagme utilizate în decembrie trecut nu aveau, în mod evident, doar rolul de desemnare, de identificare — și nici nu se limitau la exprimarea unei atitudini: descriptive, calificative, într-un fel chiar didactice, ele sufereau de o emfază pe care ulterior o va corecta ironia altor vorbitori. Atunci apăreau **odiosul tiran, odiosul dictator**. Construcții descriptive, ample, găsăm și azi: „dictatorul peltic și arrogant, patron și terorist și mafiot al culturii” („Expres Magazin”, 10/1990, 3). Mai interesanți sînt însă termenii simpli, identificînd persoana prin trăsături descriptive generale ori cu valoarea de simptom: **paranoicul, pelticul** etc. („proslăvirea paranoică a paranoicului”, „Expres”, 37/1990, 8); unele „nume” circulau și înainte: timpul o perează selecții și, dintre acestea, **cizmarul**, care avea valoarea de încălcarea o interdicție și de a sublinia o incompatibilitate, devine nesemnificativ. Succes redus a avut și **tiranul**: ecourile codului retoric romantic sînt încă surprinzător de puternice în inițiative, dar nu reușesc să se impună: îl regăsim asadar pe Bolhac (cu „tiranul turbat d-a sa mînie”), dar numai pentru o clipă. Sînt alte desemnări care reiau aluziv vechi clișee: **cirmaciul, conducătorul** („Păcat că nu e și Cirmaciul” — „România liberă”, 24/1990, 4). În crîncenările romantico-retorice sînt cam lipsite de umor („pentru satană și regimul ei” — „Dreptatea”, 192/1990,

4), umor ceva mai prezent în sintagme precum **Supremul Zbir** și **Marele Cirmaci** („Expres”, 37/1990, 8). În categoria formală a sintagmelor intră și exemple mai excentrice de ironie diminutivală — „pe vremea lui **bădița Nicolae**” („Viitorul”, 112—113/1990, 3) — sau preluări din formulele impuse de presa străină — ca **Geniul Carpaților**.

Le-am lăsat la urmă pe cele mai frecvente și mai interesante: **dictatorul**, termen de judecată obiectivă, folosit în mod constant în textele „serioase”, **odiosul și răposatul**, varianta mai lejeră, respectiv mai amară, cu sau fără ghilimele și majuscule, a unei ironii foarte actuale. Succesul „**Odiosului**” în presă („pe vremea Odiosului”, „Orient”, 31/1990, 10, „Phoenix”, 37/1990, 10, „A făcut-o și odiosul”, „Timișoara”, 82/1990, 1, „odiosul a căzut”, „Dreptatea”, 195/1990, 3; v. și „22”, 36/1990, 1, 37/1990, 4 etc.) și în limbajul cotidian e dat de natura sa emblematică pentru momentul actual: păstrînd în subsidiar o judecată altminteri fără echivoc asupra trecutului, așează în prim plan ironia și auto-ironia față de clișeele noi, fără a uita trecutul, dovedește sensibilitate la automatismele și glisările prezentului; în plus, face simțite exorcizarea prin umor, ridicarea deasupra propriilor obsesii. Cu conotațiile sale blînd-creștinești, **răposatul** joacă pe o ambiguitate aflată pe muchie de cuțit, fiind probabil de aceea mai puțin frecvent (vezi, totuși, „pe vremea răposatului”, „Timișoara”, 106/1990, 3, „condițiile mizere lăuate de răposat”, „Phoenix”, 37/1990, 4, „național-comunismul «răposatului»”, „Opinia studentească”, 41/1990, 2 ș.a.). Ironia nu mai vizează aici un clișeu lingvistic, ci un conținut: e simulată polemic tocmai ștergerea oricăror atribute incriminatorii — pe fondul unei tendințe actuale de nivelare. Impunerea celor doi termeni e o operă de limbaj reușită, o dovadă de păstrare a alianței dintre umor și profunzime.

Rodica Zafiu

În preajma zeilor

după modelul seriei **Restituiri**, de la Editura „Dacia”, din Cluj, (în care profesorul și istoricul literar Mircea Zăciu a publicat, în 1972 pînă în 1985, optzeci de titluri), Nicolae Florescu scoate la București, începînd cu anul 1984, **Colecția Capricorn**, „o bibliotecă a cercetării literare actuale”. Au apărut pînă acum Mircea Eliade, **Contribuții la filosofia Renașterii**, G. Călinescu, **Aproape de Elada — repere pentru o posibilă axiologie**, Hortensia Papadat-Bengescu, **Arabescul amintirii — roman memorialistic** — și Vasile Băncilă, **Portrete și semnificații**. Un număr recent (5—6) este consacrat lui Constantin Noica și se intitulază **Istoricitate și eternitate (Repere pentru o istorie a culturii românești)**. E vorba de o ediție îngrijită de Mircea Handoca și în care au fost incluse (așa cum ni se explică într-un cuvînt înainte despre **Publicistica literară a lui Constantin Noica**) mai multe articole și eseuri referitoare la „problema esențială a spiritualității românești”. Deși nu ni se spune exact care este această problemă și în ce măsură alte culturi (sau „spiritualități”) ar fi lipsite de ea, înțelegem că în discuție se află chestiunea specificului național, adevărată obsesie a cărturarilor noștri. Titlul culegerii e sugerat de un articol al lui Noica (din **Revista Fundațiilor Regale**, nr. 9/1943), „**Ce e etern și ce e istoric în cultura românească**”, iar criteriul de selecție pare să fi pornit de la o distincție a filosofului, din 1985: „Personalitățile culturii noastre în veacul XX? Brăncuși, Blaga, Mircea Eliade. Ceilalți sunt celebri în parohia noastră, dar aceștia trei s-au înscris în marea cultură a lumii.” Nu știm exact cum s-ar fi aplicat această distincție la secolul XIX și nici cum a reușit Blaga să se înscrie în marea cultură a lumii, dar printre articolele pe care Mircea Handoca le reține în culegerea sa există câteva consacrate lui Maiorescu și lui Eminescu. Să începem cu ele.

Primul lucru de care trebuie să ținem seama e faptul că articolele despre Titu Maiorescu au fost scrise de Noica înainte de 1940. Poate din acest motiv ele sînt de o severitate leșită din comun. Ce-i reproșează Noica lui Maiorescu, în 1937 („**Titu Maiorescu, tip universalist, în fața tinerețului de azi**”), pornind de la jurnalul pe care I. Rădulescu-Pogoneanu tocmai începea să-l editeze? Mai întii, firea de om nesuferit, antipatizat de majoritatea colegilor, prea puțin iubit de

profesori, „nebucurîndu-se nici măcar de o adevărată afecțiune părintească”.

Apoi, aerul de izolat, nemulțumit de toți și de toate (în **Istoria literaturii**, Călinescu îi va imputa și el lui Maiorescu această trăsătură de caracter), mediocritatea aspirațiilor (căci ce poate fi mai mediocru, spune Noica, decât să-ți dorești „o dragoste mare”, „o prietenie ideală” sau „o înțelegere desăvîrșită”), în fine, prudența, pentru că Maiorescu „dă impresia astăzi că n-a riscat nimic.” În esență, acesta e și punctul de vedere al lui Emil Cioran, din **Schimbarea la față a României**: „Junimea, cu teoria ei reacționară a culturii românești, reprezintă o viziune profesională a României. Cînd compari elanul inconștient și reformator al lui Eliade Rădulescu, ce s-a «compromis» cu atîta zel pe toate terenurile, imitînd și inventînd, îndemnînd și construind, cu luciditatea rece, distanță și paralizantă a lui Titu Maiorescu, atunci ești obligat să recunoști că primul este o piatră unghiulară a României, pe cînd ultimul, un profesor mare și onorabil, pe care memoria națională îl va înregistra cu timpul tot mai înspre periferie.”

Critica lui Noica se extinde și asupra **operei**, care „nu există pentru timpul nostru.” Maiorescu nu s-ar fi oprit la o singură specializare, în care să dea „o contribuție copleșitoare” și chiar dacă am considera, la limită, că singura operă pe care omul a dat-o culturii noastre ar fi fost propria sa personalitate ieșită din comun, observă Noica, tot am fi constrînși să constatăm că, pentru generația care a urmat, aceasta a devenit o formă de operă inactuală. Totuși, mai-nainte fusese vorba de „excepționala vrednicie a lui Maiorescu”, **vrednicia** fiind pentru Noica „poate cea dintîi dintre virtuți”. Elogiul vredniciei lui Titu Maiorescu nu se prea potrivește cu teza inactualității sale și lucrul acesta îl recunoaște chiar Noica: „Autorul rîndurilor de față o mărturisește fără șovăială: ar fi fost astăzi un om mai pregătit dacă cineva i-ar fi pus în mină, pe vremea cînd era în liceu, memoriile unei tinereți dirze, cum e cea a lui Titu Maiorescu.” Cu toate acestea, inactualitatea criticului e susținută și în cel de al doilea studiu al culegerii, „**Titu Maiorescu și lumea noastră**”: „Cărturarul din el, vizionarul politic, omul, chiar omul public, copleșitorul om public, ne par ai altei lumi.” Cînd au apărut aceste rînduri, la o sută de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, doar Iorga a fost mai neînduplecat în contestarea sa. În schimb, Tudor Vianu, care în 1925 îl judecase destul de sever pe teoreticianul Maiorescu, revine în 1940, plătindu-l în avangarda esteticii europene din a doua jumătate a secolului XIX.

Dacă mentorul **Junimii** pare să fi fost pentru Noica doar o „celebritate în parohia noastră”, cu seria celor patru articole despre Eminescu începe, cu siguranță, secțiunea exegezelor consacrate marilor **personalități**. Ce îl interesează însă cu precădere pe Noica, la Eminescu? Formatul cultural, așa cum rezultă el din manuscrisele eminesciene, iar dintre aceste manuscrise, mai ales paginile germane, pe care le-a comentat și căroră le-a grăbit editarea. În seria celor care, înce-

pînd cu Iosif Vulcan, cu Ilarie Chendi sau cu I. Scurtu, au dus bătălia pentru recuperarea manuscriselor lui Eminescu, Noica s-a dovedit a fi cel mai tenace, reclamînd (și obținînd măcar în parte) punerea lor sub formă de copii, în circulație publică. Devotamentul lui pentru Eminescu rămîne exemplar în cultura noastră, între altele și pentru că în el se cuprinde spaima că poetul nu va putea fi niciodată depășit.

Și totuși, cele mai extraordinare rînduri din **Istoricitate și eternitate** sînt acelea despre Lucian Blaga și despre Mircea Eliade, cu deosebirea că în cazul lui Blaga convingerea valorii ieșite din comun a filosofului s-a format oarecum pe parcurs, în timp ce în legătura cu Mircea Eliade adeziunea e, din primul moment, totală.

În culegerea editată de Mircea Handoca avem trei-patru studii de referință despre Blaga. În 1934, după ce discută **Trilogia cunoașterii**, Noica ajunge la concluzia provizorie că ne aflăm „în fața celui mai interesant caz românesc de filosofie în devenire.” După lectura întregii opere însă, Noica recunoaște în sistemul filosofic al lui Blaga un adevărat miracol: „Putem spune liniștiți astăzi că secolul XIX culminează prin Eminescu, secolul XX prin Lucian Blaga.”

Cele două mari studii despre Mircea Eliade („**Adevăratul înțeles al «sacralului»**”, din 1975 și „**Cei șapte pași ai lui Buddha**”, din 1983) sînt impresionante mai ales prin înălțimea la care ajunge judecata de valoare, căci parcă nici în cazul lui Eminescu elogiul nu s-a ridicat atît de sus. În primul studiu, Eliade e comparat cu Frazer („La capătul celor 12 volume din **Ramura de aur** Frazer declară că istoria omului este un șir de crime și stupidități. La capătul unui inventar al credințelor omenirii, la fel de autorizat dacă nu de vast, Eliade afirmă: totul a avut sens.”) și cu Hegel: „Hegel a putut spune vorba aceasta cutezătoare, pe care doar un presocratic, în splendida lui iresponsabilitate, ar fi rostit-o: **«tot ce este real e rațional»**. Și ar fi vorba de cea mai frumoasă și mai plină de generozitate rostită vreodată în cultură, dacă n-ar fi apărut acum vorba ceastalaltă, undeva mai cuprinzătoare: **tot ce e profan a fost, sau a putut fi sacru...**” În cel de-al doilea studiu, paralela e împinsă pînă la Aristotel și Buddha.

Dar mai există un motiv pentru care judecățile lui Noica mi se par a fi copleșitoare. Sînt foarte rare situațiile în care cineva reușește să-și prețuiască atît de sus contemporanii, să le recunoască vrednicia sau genialitatea fără trufie, adică fără să le judece succesul ca pe un eșec personal. Convingătoare nu numai prin justețe, dar și prin căldura lor, paginile acestea ale lui Constantin Noica ne vorbesc cu smerenia cu care trăiesc sfinții.

Florin Manolescu

cărți de redescoperit

RUSOAICA

de Gib. I. Mihăescu

Într-un comentariu recent, Nicolae Manolescu discută cu referire la **Rusoaica** de Gib. I. Mihăescu din unghiul literaturii erotice, descătușarea de opreliști a mitologiei trupului femeii și a dorinței virile să-l posed. În fapt, acesta este motivul principal pentru care aproape șase decenii cartea n-a fost retipărită. Se pare că recent cineva și-a luat inima în dinți și a încercat reacția pieței, din păcate tirajul a fost extrem de restrîns. Cu toate că s-ar fi bucurat de mare succes, cum o și confirmă intervalul 1933—1943, cînd a cunoscut, pare-mi-se 5 sau 6 ediții. Mai este și un alt motiv, plasarea acțiunii la granița Basarabiei cu Rusia sovietică, în context fiind aduși un număr de emigranți ce fug din fața comunismului răvășitor.

Optica scriitorului stă sub dominația unui complex obsesiv. Nu doar de ordin sexual, deși impulsul prim de aici vine. Cred că am putea aborda romanul plasîndu-l în microcosmosul erosului vinovat sau al mecanismului dezlănțuit al populației. Partea stranie este că majoritatea raportărilor la **Rusoaica** insistă cvasisexclusivist pe acest aspect, însă neglijează propen-

siuni mai puțin vizibile, totuși existente, și spre reverie, spre lubric, oniric, sadic și fosforescent din nevoia migrării spre un tărîm al tensiunilor interioare de natură să stimuleze ce era tenebros în structura prozatorului însuși, avînd nevoie să găsească o compensație.

Îmi vine să cred că Gib Mihăescu găsește în eros nu motivarea vulgarității venite din adîncuri nedeslușite, nici o formă de dezordine sub semnul brutalului, astfel satisfăcut.

Avatarurile locotenentului Ragaiac, torturat de exacerbarea inaccessibilului, găsește satisfacție în grațiile Niculinei, carnala și totuși himerica la amazoană de la Nistru. În intimitatea lui, Ragaiac nu vizează niciodată femeia eterică; el are imperios nevoie de o femeie în carne și oase, neapărat nestăpînită și tot neapărat jinduind proteic să fie chinuită, iertată, subjugată. Un anume senzațional evoluează meandric, labirintic, spre un demers al așteptării intrigate și al fervorilor cu peripeții. Eliberînd ispite, recuperînd indecizii, pierzîndu-se în irealizabil.

Niculina cea care chicotește cînd este îmbrățișată și își înabuşă exclamații recunoscătoare după orgasm,

recurge la mici șiretlicuri femeiești. Ragaiac i se asociază, obligînd-o să-i aparțină și să-l întreacă în primitivism. Un primitivism al atracției care dizolvă primitivitatea. În egalitatea de forțe și în jocul de născociri, cînd crud — coruptibil, cînd simbolic — adamic rezidă punctul de maximă rezistență al acestei simultane dispute între delict și izbăvire, între primordial și rafinament prelungit.

Rusoaica este o carte de redescoperit fie și ca produs de laborator (pentru anii ei de apariție), într-o direcție pe care pudoarea scriitorilor noștri a ocolit-o. În latura de evaziune, de febricitanță scenografică, de ambiguitate obsesională ce scrie și se scrie pe sine prin depărtarea de cadrele istoriei pentru a rămîne într-un fel în bovarism insatiabil, straniu senzitiv și morbid-delectabil, se delimitază de orice produs sub-literar care să te scoată pe tărîmul alianței cu joasa concubiscentă.

Scriitorul nu eludează imaginile tari (chiar cu unele improprietăți) și nu cultivă uritul expresionist ca să propună un paroxism impur. Locul cărții, dincolo de câteva reproșuri stilistice negliabile, ni se pare legat de unicitatea marilor ei resurse imaginative.

Într-un gen dificil, domină arta și nu concesiiile făcute gustului facil. **Rusoaica**, ca operă matur articulată, chiar meșteșugit „modernă” în accepția clasică de meșteșug, de tentare a lectorului, lasă impresia netă de curiozitate. În înțelesul literar și numai literar, reținem curiozitatea devoratoare drept obiectivul conluisiv al iscusinței cu care prozatorul străbate

un grafic nicidecum frivol spre a urca la izvoarele firești ale epicului. Alegerea lui nu este întîmplătoare. Gib Mihăescu a trăit ca să lumineze hieroglypha fertilită a abisului omenesc. Intensitatea dorințelor lui Ragaiac este un răspuns, deloc dezavantajat de directitatea notațiilor, la celălalt tip de literatură, imnic, înțelept, gospodăresc, născut din smerenie, întors către miraculosul creștin.

Roman păgîn, **Rusoaica** ascultă de alte legi; ea adăpostește pe îndelete povestea savuroasă a prisosului de virilitate între oglinzile paralele ale saturației și crispării, între clara demarcație dintre civilizație și natură, antiteză diabolică, simptomatic eliberată de stereotipii.

Păgînismul romanului e netemător, voluptuos peste marginile vizualității neînfrînate, spre atingerea căreia trăiri, comunicări, turbulențe de tot felul se supun privirii, observației, acutei contemplări, adamismului ab-solvit.

Posedat de sacrilegiile sale sadice, pe un fâgăș al vederilor tulburi, Ragaiac deschide o galerie încă săracă tipologic față de numeroșii, mult mai numeroși boiernași, cheflii, șefi de gară, femei pierdute — fiind el însuși victima predestinată să sucumbe de morbul care îl persecută.

-ț.tificuniamifsrroecul

Henri Zalis

george iarin

Cîntec de salvare

Să se salveze cine poate —
și cei puternici, și cei lași.
Cu grația unor egrete,
plutesc rachete spre oraș.
E timp să imi aprind țigara
și doar un fum să trag în piept?
Drum bun, prieteni! Lingă plopii
cu frunze străvezii aștept.
Secundele sunt lungi ca anii —
privesc, ascult, miros, respir.
Pe străzi pustii, în gura mare,
recit sonete de Shakespeare.
O, libertatea ce precede
implozia marilor sori!
Ce e mai important? Alegeți!
Să nu te naști sau să nu mori?
Cuvinte, vrafuri de cuvinte,
foșnind patetice sub pași...
Cu grația unor egrete,
plutesc rachete spre oraș.

Cîntec șoptit

Vara jupeale pielea de pe cîini
ca un aruncător de flăcări. Poate,
în vis voi mîngîia cu-aceste miini
un milion de țeste-nsingerate.
O, lumea mea de robi și de proscrisi!
O, lumea mea flămîndă și săracă!
Cei ceucid și cei ce sunt ucși,
puri, în lumina stelelor se joacă.
Mă iartă, mielule, că te-am mincat!
În văgăuna timpului, adîncă,
un animal enorm, îngreșat,
la rîndul lui, pe mine mă mîncă.

Sezonul de catifea

Viața în tîrgul somnolent —
etern sezon de catifea —
cu cafenele unde foști
agenți secreți sorbeau cafea
privind pipițele cum trec
spre mahalalele cerești,
pe sub salcîmii infloriți
și cu escorta lor de pești...
Ce anotimp miraculos
ca să descoperi că există
pe caldarîmul lunecos,
printre golani și activiști,
într-un decor cam echivoc
cu balalaice, caterinci,
abia simțînd unda de șoc,
vuietul marilor lozinci
ce răbunea în univers
și se stîngea, și se stîngea...
Un secol într-un singur vers —
etern sezon de catifea.

Romanța provincială

Hai să citim romane polițiste
și să visăm că suntem detectivi!
Din umbră ne pîndește Mata Hari
pe străzile cu killeri costelivi.
Să spionăm prin Paradis o clipă.
Să căutăm o urmă în Infern.
În barul roz să puțăm din pipă,
la masa Comisarului Etern.
Bancheri. Cocote. Turnători. Mistere.
Amprente. Revolvere. Alibi.
Spuneți-mi ce-ați făcut în noaptea
crimei?

În noaptea crimei am scris poezii.
Suntem suspecți. Suntem suspecți cu
toții.

Victime. Martori. Delinvenți. Jurați.
Hai să citim romane polițiste!
În tîrg doar plopii sunt nevinovați.

La marginea împărăției

Case de lemn, troznind la orice pas
de inger pe podelele crăpate,
unde se-aude-n nopți catifelate
cum ticăie fantoma unui ceas.
În foișoare putrede incap
istorii sumbre, intimplări galante.
Pe ulițe bătute-n diamante
trec șovăielnici domnii fără cap.
Verbul rostit sub bolți, răsună jos
în hrube, în cavouri, în chilere,
în galerii fără sfîrșit — artere
prin care curge-al spaimei singe gros.

Oraș, străvechi surprîndu-se încet
în colbul aurit al altor vremuri...
La marginea împărăției tremuri
șoptînd un substantiv bizar: poet.

Cîntec de plecare

Mai dă-mi o oră, Doamne, și o zi.
un pumn de frunze și un pumn de zile
pînă în clipa cînd voi adormi
pe un maidan cu pădăii umile!
E plină lumea asta de poeți
care cerșesc o viață-n plus și totuși
nici tu n-ai încercat să îi înveți
să serie pe petalele de lotuși.
Aceleași rime și același morți
prin universul nostru de hirtie,
dar paradisul are mii de porți
pentru cei care cred în poezie.
Ajungea doar un vers adevărat
pentru-a justifica o viață? Stringe,
Doamne, caietele! Eu am plecat
să scriu pe zidul norilor cu singe.

Cîntec de înviere

Bărci aruncate de furtună
în iarbă, dincolo de diguri.
Hai să îmbrățișăm, iubito,
teli subțiri, bolnavi de friguri!
Impersonal e anotimpul
ce-a explodat pe bupleverde.
În florilor, castanii
împrăștiate în vînt petarde.
Provincie înnebunită
de primăvara ce se stînge...
Închide ochii și ascultă!
Pe fundul Mării Negre nînge.
Și-n noaptea verde ce cuprinse
lumi paralele, veacuri, spații,
cu luminări în miini, aprinse,
spre Lună urcă inecații.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

POLITICIENII ȘI LITERATURA

Există exemplul celebru al
unui mare politician laureat al Premiului
Nobel pentru literatură. Oricît de
contestabil ar fi acest premiu (adică
nu găseau ei un scriitor adevărat?)
și oricîte contrapropuneri ar aduce,
pentru anul respectiv, Laurențiu Ulici
(supranumit homo ludens) sugestia nu
poate fi înlăturată: memorialistica
unei personalități interesante este li-
teratură. A confunda literatura („bele-
tristica“) în esența ei cu ficțiunea mi
se pare a fi o eroare vulgară, o punere
de accent asupra conținutului (ori-
cum neverificabil) și nu asupra au-
tenticității comunicării, singurul fapt
cu adevărat „artistic“ în toată această
poveste. Astfel, Napoleon, Regele Soare,
Cromwell și Richard al III-lea sînt
personaje indiferent dacă au existat
sau nu și ca realitate. Aș spune chiar:
ele sînt personajele de miine, a căror
realitate va sfida ficțiunea. Pu-
țină lume știe că Baronul Münch-
ausen a fost un personaj real care i-a
supraviețuit cu trei ani autorului său,
destul de obscurul C. A. Burger.

Memoriile oamenilor politici au toa-
te caracteristicile literaturii. Subiec-
tivitate în relatarea realității obiective,
prin ideologia proprie a autorului,
culoare de epocă prin amănunte in-
discutabile, tensiune prin teasiunea
inerentă a istoriei. Mai trebuie un
singur ingredient: inteligența autoru-
lui care să umanizeze aceste premise
unindu-le nu într-o „teză“ ci într-o
sintaxă, ridicîndu-le deci definitiv la
literatură. Cred că astfel trebuie cite-
te și cele două cărți despre care va
fi vorba mai jos.

Horia Gârbea

I.G. Duca PORȚRETE ȘI AMINTIRI Armand Călinescu INSEMNĂRI POLITICE EDITURA HUMANITAS

● Editura Humanitas, continuînd să
ne ofere volume dintre cele mai in-
citante, publică, în același timp, pa-
ginile de amintiri ale liberalului I. G.
Duca și jurnalul lui Armand Călinescu.
Amîndoi, reprezentanți de vază ai
marilor partide istorice, amîndoi prim-
miniștri ai României și, coincidentă
tragică, amîndoi asasinați de extre-
miști.

Ceea ce izbește în primul rînd la
citirea acestor pagini este extraordi-
nara inteligență a celor doi politicieni,
dublă de o vitalitate incredibilă. În-
tr-o viață politică norcală, cum Româ-
nia n-a mai avut din vremea lor, cei
doi adversari au avut, fiecare, de în-
fruntat probleme dintre cele mai difi-
cile, într-un context de implicare a
țării în politica mondială imposibil
de reprodus astăzi. Mult mai mult
decît economic, România a traversat

o perioadă periculoasă și ar fi ieșit
cu bine din toate (pentru că amîndoi
acești politicieni aveau urmași pe mă-
sură), dacă Yalta n-ar fi hotărît. Echi-
librul rupt de fascism care i-a și ucis
pe cei doi nu s-a mai putut restabili
niciodată pentru că fiarele bolșevice
au radiat, după război, tot ce se putea
apără de cel roșu.

numi parlamentarism, democrație, u-
manism politic.

Travaliul încordat al lui Armand
Călinescu și I. G. Duca a vizat men-
ținerea unei demnități naționale din-
colo de orice condiționări. O flexibi-
litate politică dar o inflexibilitate mo-
rală — aceasta rezultă din lectura
jurnalului lui A. Călinescu, I. G. Duca
este evident mai artist, scrisul lui are
„stil“, are o respirație largă și mai
destinsă (era și cu 14 ani mai vîrstnic
decît fruntașul țărănist).

Este poate firesc ca orice generație
să se plîngă de nevolnicia contempo-
ranilor față de umbrele strămoșilor
pe care timpul le-a curățat de patimă.
Nu se poate însă, citind aceste în-
semnări să nu vedem pleiada ilustră
de oameni politici care, din neferici-
re, au trebuit să dispară sub vremuri
lășăd, după un gol de 45 de ani, prea
puțin din calitățile lor lumii politice
românești de acum.

Ca literatură nu cred că spiritul,
dacă nu și litera în cazul lui Duca,
însemnărilor la care ne referim sînt
mai prejos decît romanele scriitorilor

interbelici care dau seama despre
lumea aceea într-o transfigurare voit
artistică. Sigur că jurnalul lui Armand
Călinescu este un text de cu totul altă
factură (personală) față de amintirile
lui Duca. Ele au totuși în comun o
deosebită elocvență. Lumea lor poate
fi reconstituită pornind de la ele.

Să remarcăm patetismul de bun-
gust, fără urmă de demagogie, cu care
cei doi, în spiritul vremii dar fără
exagerare, își mărturisesc opțiunile,
simpatiile, antipatiile, neliniștile, în-
tr-o surprinzătoare unitate. Nu se
poate ghici, din lectura paralelă a
textelor că ei doi au fost adversari
directi, că au făcut parte din partide
care se înfruntau.

Absența trucurilor oratorice leftine,
rezumarea la idee, îi caracterizează
deopotrivă. Sigur că a existat un Ca-
ragiale care a avut de ce să-și ridice
în materie de moravuri politice dar,
din ferice, provincialismul politic l-a
ocolit pe cei chemați realmente „sus“.
Cațavencu și Tipătescu, ridicoli, de-
magogii, vulgari, au rămas în „capita-
la unui județ de munte“, „oraș de lu-
goman“ în timp ce deasupra au ac-
cedat I. G. Duca, Armand Călinescu,
N. Titulescu, ei nefiind decît secunzii
unor Maniu, Mihalache, Brătianu.

Ce putem spune în concluzie, altceva
decît să exclamăm, „retro“: dă,
Doamne, României de acum bărbați
de stat peotriva celor pe care i-a
avut. Și nu ne duce pe noi în ispita
găinăriilor și garagatelor politice, și ne

Complexul psihologic în Hamlet

Hamlet este unanim recunoscut ca personajul dramatic shakespearian al cărui complex psihologic a format obiectul celor mai variate și mai controversate interpretări în întreaga critică literară mondială.

Poate despre nici o altă problemă nu s-a scris și vorbit mai mult decât despre complexul psihologic al acestui personaj, unul dintre cei mai nefericiți eroi tragici din dramaturgia universală.

Piatra de incercare a oricărui mare actor din țările cunoscătoare ale culturii engleze, a fost permanent, în ultimele două secole, interpretarea și redarea scenică a frământărilor sufletești ale lui Hamlet, atât de diferit înțeles.

În esența lor, analizele psihologice ale comportării tânărului prinț se pot rezuma, în linii generale la următoarele: un personaj, aparent lipsit de voință, care amină necontenit omorirea ucigașului tatălui său, pricinuind astfel sfârșitul tragic al celor mai dragi ființe ale sale: mama și tinăra fată care îl iubește și pentru care și el nutrește o dragoste ideală și puternică, — precum și moartea unor personaje din preajma lui, care, deși vinovate, în multe privințe, totuși, nu toți ar fi trebuit să plătească, neapărat cu viața pentru comportarea lor josnică.

Începând cu secolul al XIX-lea, romanticii au căutat să explice neholărirea lui Hamlet ca o imperfecțiune tragică a caracterului său.

Astfel poetul Samuel T. Coleridge (1772—1834) consideră că „Sovăielile datorate sensibilității lui Hamlet și aminările hotărâte de rațiunea sa superioară sînt cauza dezechilibrului psihologic al eroului tragediei urmat de pierderea capacității sale de acțiune și a energiei necesare rezolvării unei situații extrem de tragice”.

Mulți critici literari explică aparenta lipsă de voință a lui Hamlet ca datorată conflictului existent în subconștientul acestuia între concepțiile umaniste care îl fac să-i repugne omuciderea și obligația morală, conform concepțiilor evului mediu, care îi cere imperios să răzbune omorirea tatălui său. Hamlet se arată hotărât să îndeplinească porunca regelui ucis, ca să-l răzbune, dar înțirzie pedepsirea lui Claudius pentru a se putea convinge, îndeajuns, că stafia, care i-a cerut să nu-l ierte pe ucigaș, a fost aceea a tatălui său și nu a vreunui dîm necurat care voia să-l împingă la crimă, numai pentru a-l pierde (Act II, finalul sc. 2).

Alți critici literari se arată favorabili explicării sovăielilor și aminărilor lui Hamlet, ca efecte ale complexului psihologic Oedip, formulat și denumit astfel de întemeietorul psihanalizei, medicul vienez Sigmund Freud (1856—1939). Numele complexului e datorat tragediei clasice, Oedip Rege, a dramaturgului grec Sofocle (495—406 î.Cr.) a cărei temă este crima și incestul, comise fără de știința sa, de Oedip, ajuns regele Tebei, care și-a ucis tatăl și s-a căsătorit cu mama sa, regina Tebei, fără a vreunul dintre ei să știe că sînt: tată, mamă și fiu. Deși nevinovați, zeii pedepsesc, cu tot felul de calamități cetatea Teba pentru crimele de mai sus. Un oracol arătînd cine e vinovatul, Regina locasta se sinucide iar Oedip își scoate ochii și părăsește Teba.

Sigmund Freud susține că există o atracție naturală incestuoasă între mamă și fiu, refutată în subconștientul ființelor omenești, care, în cazul lui Hamlet îl paralizază acestuia hotărîrea de a-l ucide pe Regele Claudius, pentru a nu

produce o suferință mamei sale de care e legat, nu prin dragoste filială ci printr-o dragoste incestuoasă inconștientă.

Discipolul lui Sigmund Freud, Ernest Jones, citat de prof. David Bevington, de la Universitatea din Chicago, merge și mai departe:

Complexul Oedip acționează în subconștientul lui Hamlet într-un sens aparte, cu totul neașteptat. Hamlet, neputîndu-și poseda mama, îl cruță pe Claudius, fiindcă acesta o posedă în locul lui, — un proces psihologic extrem de straniu și complicat.

Satisfacerea inconștientă a dorinței refutate în subconștient îl împiedică astfel pe Hamlet de a ucide pe înlocuitorul său, indiferent de faptul că în actul III sc. 2, Hamlet obține confirmarea vinei regelui, ca și spectatorul, de altfel.

Critica literară recentă explică dilema tânărului prinț în lumina filozofiei existențialiste, conform căreiauciderea lui Claudius n-ar fi însemnat, pentru Hamlet, nimic altceva decît o acțiune absurdă într-o lume coruptă.

Totuși, ceea ce apare, după părerea noastră, drept cauză a înfrînării voinței lui Hamlet, de a-și răzbuna tatăl, este un complex psihologic de o cu totul altă natură, și anume de natură religioasă. Un complex care îi determină comportarea chiar de la începutul piesei. Pentru a dovedi acest lucru ne vom referi la textul dramei și în primul rînd la prefața bine cunoscutul monolog „To be or not to be”, din Actul III sc. 1.

Vom reda în acest scop mai întîi sensul unor pasaje importante pentru teza noastră. Nu urmărim să facem o traducere poetică a versurilor respective, deoarece vrem numai să redăm ideile și nu o formă literară asemenea celeia în care sînt exprimate în original.

Astfel Hamlet își începe celebrul monolog în felul următor:

Să mai trăiești sau nu? Iată întrebarea. Iar de trăiești oare să-nduri în minte Lovirile-unei soarte nemiloase, Sau să te lupți cu marea de necazuri Spre-a-i pune capăt?..

Prin urmare două dicotomii.

Hamlet urmează să aleagă între a-și pune capăt zilelor din cauza unei vieți pline de suferințe, pe care le enumerăm mai departe, sau să continue să trăiască într-o lume pe care nu o mai poate îndura. Dacă alege să trăiască în această lume sumbră și nedreaptă, își pune apoi a doua întrebare: Ce atitudine trebuie să adopte? Una pasivă de a răbda condițiile nefericite pe care i le oferă societatea în care trăiește, sau să lupte pentru îndreptarea acestei societăți? Stim, de fapt, că alege ultima soluție: „Soartă vitregă blestemată care m-ai făcut să mă nasc pentru a îndrepta lumea!” (fine Act I, sc. 5).

Care sînt aceste situații pe care un spirit umanist ca al lui Hamlet, nu le mai poate suferi? Monologul le enumeră: lovirile grele și disprețul din partea soartei; nedreptățile asuprașilor care dețin puterea; aroganța insultătoare a celorlalte sprijinți de starea lor socială; desconsiderarea din partea autorităților; umilirea oamenilor de merit de către netrebnicii deținînd funcții înalte și mii de alte suferințe pe care nu le mai enumerăm.

Ce îl împiedică atunci să se sinucidă? Teama de visele pe care le-ar avea în somnul de după moarte, teama de ceva îngrozitor ce l-ar aștepta pe sinucigaș în țara necunoscută în care se va duce.

Ce știe el, Hamlet, despre ceea țără? Cele ce i-a spus stafia tatălui său în Actul I, sc. 5, fiindcă sinuciderea, interzisă

de legea Atotțitorului se pedepsește și ea cu chinurile iadului.

În această privință trebuie să ne referim și la fabloul demoralizator al lumii contemporane, descris de Shakespeare în sonetul 66 în care poetul își cheamă moartea, deoarece: oamenii de merit sînt desconsiderați; oamenii de nimic se bucură de stimă și onoruri; se jură strîmb înaintea instanțelor judecătorești; se acordă onoruri numai celor care nu le merită; virtutea feciorelnică e defăimată; oamenii perfecți-sînt luați în batjocură; neputinciosul viclean învinge omul de valoare; literatura umanistă e înăbușită de autorități; neghiobii împiedică manifestarea minților creatoare: adevărul e declarat prostie; răul ingenuchează binele.

Această stare a lumii contemporane, zugrăvită în culori atât de negre îl îndeamnă la sinucidere, dar ceea ce îl oprește este dragostea poetului pentru ființa iubită, pe care nu vrea să o lase singură într-o lume atât de crudă. Deși, ca toate sonetele și Sonetul 66 este închinat patronului său, Conte de Southampton, totuși acesta nu pare să fi fost prea afectat de raclele și nedreptățile societății contemporane, datorită înaltei poziții sociale și a unei sale stări materiale, așa că nu ar fi avut nevoie de sprijinul moral al lui Shakespeare pentru a nu fi copleșit de tristele condiții de viață enumerate mai sus. Ființa iubită pare astfel să fi aparținut lumii moderne căreia îi aparținea și poetul.

Dacă în cazul sonetului sus-menționat Shakespeare rămîne alături de ființa care îi este dragă pentru a nu o părăsi în lumea descrisă în culori atât de nefaste, motivul care îl împiedică pe Hamlet să se sinucidă este clar exprimat în Actul I, sc. 2: „Ce bine era dacă Atotputernicul n-ar fi interzis sinuciderea”. El arată pe scurt motivele disperării sale: „Totul e trist, putred, lipsit de orice ideal”, neaducînd nimic bine, vulgar, în lumea care-l înconjoară, la care se adaugă și căsătoria incestuoasă a mamei sale la numai o lună de la moartea tatălui său.

E, însă, necesar să reamintim că religia creștină consideră sinuciderea drept unul dintre cele mai grele păcate ale omului, și mai ales să reținem cum era socotit acest fapt în Anglia la data cînd trăia Shakespeare.

Lui Hamlet îi este „groază” de pedeapsa pe care ar putea-o primi în lumea de după moarte. El și-a puțin face o idee despre ceea lume din spusele stafiei tatălui său, în scena 5 din Actul I:

„Sînt condamnat să rătăcesc un timp noptile, iar ziua să-mi ispășesc păcatele în flăcările focurilor pînă ce-mi sînt arse și curățate păcatele. N-am voie să-ți dezvălu secretelor temniței mele. Ți-aș putea spune lucruri care ți-ar sfîșia sufletul, ar face să-ți înghețe singele în vine, să ți se facă părul măciucă. Dar nu am voie să descriu unei ființe omenești ceea chinuire în focuri veșnice”.

Aceasta este, bineînțeles, și pedepsa pentru cei ce calcă și celelalte porunci ale lui Dumnezeu, iar a șasea din cele Zece Porunci este „Să nu ucizi”.

Pe de altă parte, în actul I sc. 5 Hamlet făgăduiește solemn stafiei tatălui său că îi va îndeplini porunca de a nu-l mai lăsa pe Claudius pe tronul Danemarcei. Pentru porunca tatălui său Hamlet folosește termenul „commandment” care, conform lui The Concise Oxford Dictionary înseamnă numai „poruncă divină”, denumirea bisericăscă pentru Cele Zece Porunci date lui Moise fiind „The Ten Commandments”.

Prin urmare, Hamlet ridică la rang de poruncă divină porunca stafiei tatălui său, ceea ce duce la conflictul în subconștientul tânărului prinț, între această poruncă și porunca a șasea. Aceasta explică complexul psihologic al lui Hamlet. Cele două porunci se opun una alteia, însă porunca a șasea se dovedește mai puternică, fiindcă Hamlet nu este convins că porunca divină primită de la stafia tatălui său anulează porunca „Să nu ucizi”, care dacă nu e respectată aduce condamnarea vinovatului la flăcările cumplite ale iadului.

Shakespeare este o natură religioasă și această natură el i-o transferă și lui Hamlet.

Hamlet respectă practicile religioase și este influențat de acestea.

Nu este numai pedeapsa cu flăcările iadului, după moarte, ceea ce îl înspăimîntă pe Hamlet, dar și modul în care trupurile sinucigașilor erau tratate după moarte. Acestea nu erau permise în cimitire și erau îngropate la răscruce de drumuri, fără preot, fără cruce și cu un țărșu străpungînd inima mortului așteptînd astfel Judecata de Apoi. În actul V sc. 1 preotul, care nu vrea să rostească rugăciunea pentru morți pentru Ofelia, îi spune fratelui acesteia, Laertes, că ar trebui să se arunce peste trupul ei cioburi, bolovani și pietre, fiindcă există o puternică bănuială că ea s-a sinucis și nu a fost victima unui accident datorat pierderii rațiunii. Pe de altă parte stafia îi spune lui Hamlet că a fost ucis nepovedit, neimpărtășit și nemiruit, motive în plus pentru care e pedepsit după moarte. De aceea, cînd Hamlet îl surprinde pe rege rugîndu-se în capela castelului, după scena în care Hamlet s-a convins de crima regelui, tinărul prinț amină omorirea lui Claudius, fiindcă are convingerea că fiind în rugăciune, sufletul regelui nu se va duce la Iad. Va aștepta un moment mai potrivit, ca de exemplu cînd regele se va găsi în patul incestuos (Act III, sc. 4). Conform ritului romano-catolic căsătoria dintre frațele unui mort și soția acestuia era considerată de biserică incest. Ori, acțiunea din piesa Hamlet este anterioră reformei protestante de la începutul secolului al XVI-lea din Europa de vest, prin urmare lumea lui Hamlet era catolică, motiv pentru care acesta credea în existența Purgatoriului.

Tot datorită unui spirit creștinesc Shakespeare îl arată pe Claudius rugîndu-se lui Dumnezeu să-i ierte crima comisă. Shakespeare crede că și un criminal abject, cum e Claudius, ar putea avea momente de remușcare.

Hamlet, de exemplu, se căiește că l-a omorît pe Polonius și caută să se justifice crezînd că așa a fost voința Cerului.

Tot datorită sentimentelor creștinești stafia îi spune lui Hamlet să lase pe seama Cerului pedepsirea mamei sale pentru incestul comis prin căsătoria ei cu Claudius.

Tot conform religiei creștine, Laertes spune că Ofelia s-a schimbat în inger deoarece, conform credinței generale, a cicioarele moarte devin ingeri.

În mod asemănător și Hamlet îi cere Ofeliei să se roage pentru iertarea păcatelor lui, fiindcă se credea că rugăciunile fecioarelor erau bine primite de Dumnezeu. Cînd o trimite la mănăstire trebuie să ne amintim că acestea erau lăcașuri unde călugării și călugărițele proclamau că se roagă pentru iertarea păcatelor omenirii.

Shakespeare se arată un om religios și în unele dintre sonetele sale.

Astfel în Sonetul 152 se invinuieste, după cum o invinuieste și pe misterioasa „doamnă brunetă”, de sperjur, înțelegînd prin asta că amîndoi fiind căsătorii au călcat Porunca a șaptea: „Să nu fii desfrînat”. Călcată, de altfel, și de Claudius și regina Gertrude, prin incestul săvîrșit de ei.

Pe de altă parte, Shakespeare nu rămîne insensibil la criticile pe care i le aduceau puritanii, fiindcă era autor dramatic și totodată și actor — consideră de aceștia ca unele ale diavolului — după cum se înțelege din Sonetele 111 și 112. Poate, tot pentru motive religioase Shakespeare a fost numai în foarte rare cazuri și actor și și-a părăsit la un moment dat activitatea de autor dramatic, înainte de a ajunge la vîrsta de cincizeci de ani.

Ca om religios și pentru iertarea păcatelor a ținut să fie îngropat în biserică din Stratford-upon-Avon, făcînd danii bisericii, în acest scop.

Acest caracter al său se reflectă în Hamlet în al cărui inconștient porunca „Să nu ucizi” e mai puternică decît „Răzbună-ți tatăl” și explică mai bine, ne permitem să credem, sovăielile și aminările lui Hamlet, decît complexul Oedip sau filozofia existențialistă.

Virgiliu Ștefănescu Drăgănești

fragmente dintr-o etică a autorului

Stau și mă-ntreb

de obicei gîndurile umblă. Flaubert, vorbind despre cum îi umblă lui gîndurile, explică într-o scrisoare că „iritația Ideii care cere o formă și care se zbate” se poate calma prin multă lectură, multă meditație și scris puțin. Eu, săracul, de obicei simt că-mi colcăie gîndurile pe creier cum colcăie gîndacii pe-o chiuveță murdară de bucătărie de bloc. Cînd scriu, dar mai ales cînd citesc, gîndurile mi se mai liniștesc, iar eu stau destul de comod pe ele, nu chiar ca-ntr-un șezlong, la soare, dar ca-ntr-un fotoliu — da. Prefer însă, din ce în ce mai des, tăcerea de gînduri. Iar ca metodă pentru obținerea acestui minunat moment de odihnă și de bucurie „folosesc” RUGĂCIUNEA. (De m-ar ajuta Domnul să-I pot rosti de cît mai multe ori pe zi Numele !).

Deci. Decît să-ți umble gîndurile, e mult mai folositor și mai odihnitor să stai pe ele. Dar, credeți-mă, cel mai bine este să nu te gîndești deloc. Credeți-mă pe cuvînt: tot ceea ce ne trece nouă prin cap este, oricum, o mică și meschină prostie în comparație cu TĂCEREA. De-ați ști ce liniște luminoasă ți se întîmplă cînd energia producătoare a bieteii noastre minji se transformă în energie primitoare (de DAR) !

Acum, cum să spun, or umblă ele, gîndurile, dar întrebările (întrebările — alea chinuitoare, obsedante, nebune) umblă ca gîndul și ca vîntul laolaltă, și. ca să STAU și să mă-ntreb, eu, unul, trebuie să mă țin bine, cu amîndouă miinile, de ceva solid, tare — că altfel: mă trezesc doborît la pămînt.

De aflat ceva, tot am aflat: are dreptate Cioran cînd spune că după ce „miz-

gălește” cu ceva rînduri o foaie de hirtie îi vine, așa, să fluiera, plimbîndu-se pe stradă: un cîntecel. Știu că mai multă odihnă (sănătate) psihică îți dă oboseala de după tras la lopată, de după coasă, dar și munca de tip contemplativ a scriitorului e un „medicament” eficient. (După principiul: alt bolnav — alt tratament.) Mai știu că tot mărturisindu-mă prin poeme îmi întretin o stare continuă de căință. Și această „stare” îmi face foarte bine (chiar dacă mă spovedesc de multe ori ca prostu’: bravind.)

Dar STAU ȘI MĂ-NTREB :

De ce să-mi fac publică spovedania ? De ce public poezii, articole, eseuri în care — de cele mai multe ori — îmi vomit pe pagină boala ?

Comparația între poet și sfînt mi se pare din capul locului o prostie. Nici nu vreau s-o comentez.

Atunci cînd cineva susține că scriitorul a înlocuit în acest secol preotul, acel cineva ar trebui să se gîndească măcar la simplul fapt că într-o viață de om un scriitor se naște doar o dată, iar un preot face acest lucru (vezi taina botezului) de cîteva ori pe săptămîna.

Să cred că dacă public o carte în o mie de exemplare — să zicem — toți posibili cititori ai acestei cărți / îmi vor deveni duhovnici ? Sau mai bine să realizez că multiple la înfînt (numindu-le) nenorocitele mele de păcate ?

STAU ȘI MĂ-NTREB.

Singurul „răspuns” pe care l-am găsit (precizez accentuat: un răspuns doar pentru mine, nu generalizat, nu teoretizat — mărturisesc doar) singurul „răspuns” este următorul: publicarea literaturii este un mijloc de trai. Nepricepindu-mă la nimic altceva decît la scris și la citit, public literatură ca să am ce minca, ce îmbrăca, ce bea și ce fuma. Ca să am și eu casa mea. Atît. De-asta. Cred însă (sînt aproape convins) că păcatul publicării spovedaniilor mele este destul de mare.

STAU ȘI MĂ-NTREB.

Cristian Popescu

Mihail Sadoveanu

● In revista „LUCEAFĂRUL“, care apare, in limba română, la Budapesta, tinărul scriitor Mihail Sadoveanu publică, la 7 iunie 1905, răspunsurile, la întrebările puse de redacție, cu privire la viața și activitatea sa de până atunci :

„Fecundul novelist (cum i se spunea atunci lui Sadoveanu) s-a născut la Pașcani, la 5 noiembrie 1880. Avocat tatăl, mama din popor. A hoinărit pe uliți și pe cîmpii ; s-a bălăcit toată copilăria în Siret. A învățat gimnaziul la Fălticeni, cursul inferior și cursul superior la Iași. În vacanțe vina ca un Nemrod, înglodindu-se prin bălțile pe care Siretul le lasă după revărsări și prin care mișună sălbăticiuni aripate. Cea dintîi operă pe care a publicat-o a fost **Dușmanii**, care a apărut într-o foaie obscură și în altă formă decît cea din volum. Moș-Creangă a fost patima și a copilăriei și a bărbăției, moșneagul sfîtos și povestitorul fără pereche. Iar dintre străini Maupassant i-i scriitorul de predilecție, iar Tolstoi cel pe care îl admiră mai mult (**Război și pace**). Cel mai puțin plăcut, Bourget. Îi plac, fără îndoială, și cîntecele, poeziile poporului — dacă vrei, mult. Mai mult îi place sufletul, izvorul de durere, din care au eșit. Iar despre „Luceafărul“ — felicitările mele. Și mă gîndesc, dacă fiecare din întrebări ar da un sfat, ar fi ceva teribil, ar trebui să nu mai urmați, natural, nici unul“.

Scrisoarea aceasta era adresată lui O.C. Tăslăuanu, conducătorul redacției.

MAMA MEA ERA ȚĂRANCĂ

● In volumul *Anii de ucenicie*, Sadoveanu va spune, despre obirșia sa : „Mama mea (Profira Ursachi, născută în anul 1861, decedată în 1895), e.a țărăncă, de pe malul Moldovei, din Verșeni, născută din clăcași. Cînd a murit mama eram elev la gimnaziul din Fălticeni. A fost o lovitură așa de brutală, încît am simțit-o îndelung după aceea. Era între mine și mama o legătură strînsă de iubire. Ea iubea în mine primogenitul ei și avea și bucuria asemănării mele cu ea. Eu o iubeam pentru că era veselă, expansivă și bună prietenă cu mine și pentru că îmi povestea frumos și tainic lucruri de la noi din Moldova. Darul de povestitor l-am moștenit de la mama, care nu avea nici o cultură...“

Dintre dascălii pe care i-a avut, Sadoveanu l-a stimat cel mai mult pe învățătorul din Pașcani, „Domnul Busuioc, unul dintre cei mai pricepuți pedagogi pe care i-am cunoscut în viața mea. Prin domnul Busuioc am cunoscut pe Creangă și am învățat punctuația, să plantez o floare, să împletesc coșuri, să fac o pălărie de paie de seară...“

Sadoveanu în fața portretului mamei sale (pictură de Lily Știubei)

ELEVUL SADOVEANU

● Printre elevii Liceului Național din Iași, care-și începea cursurile în toamna anului 1897, se afla și absolventul Gimnaziului „Alec Donici“, din Fălticeni : Mihail Sadoveanu. După trei ani — în iulie 1900 — acest harnic elev termina cursurile de la Iași, încercat nu numai cu laudele profesorilor, dar și de gloria literară pe care și-o câștigase publicînd poezii și proză în revistele literare din Iași și de la București. În memoriile sale scriitorul mărturisește : „În anii 1899—1900 eram, pentru mulți dintre colegii mei de liceu, autor consacrat. Publicasem nuvele și poezii, scrisesem foiletoane într-o gazetă locală («Opinia»), alcătuisem *Imnul liceului*, căruia maestrul Enrico Mazetti îi compusese muzica. Eram preocupat și absorbit cu desăvîrșire de pasiunea mea literară, încît îmi întrebuițam aproape toată vremea cu manuscrisele și cărțile...“. Deci : un elev eminent ; un scriitor consacrat la vîrsta de nouăsprezece ani.

Elevul Mihail Sadoveanu, 1900

M:HAII DIN PAȘCANI

Revista obscură în care spune Sadoveanu că a publicat prima sa scriere, a fost „*Vieța nouă*“, numărul din 15 februarie 1898. Cum eu știam tot din mărturiile sale că Sadoveanu publicase în anii de liceu și o revistă săptămînală, n-am crezut să fi întîrziat atît de mult pînă la debutul în publicistica literară. Deci am cercetat, pe rînd toate revistele timpului și i-am găsit adevăratul debut — în revista „*Dracu*“, din București, la 20 aprilie 1897, cu schița **D-soara M. Fălticeni**, iar la 27 aprilie, cu poezia **HOMO** (12 strofe). Mihail din Pașcani era atunci elev la liceul din Fălticeni (ultimul an). În 1898 a început să colaboreze la revista „*Vieța nouă*“, din București, semnîndu-și schițele și poeziile cu pseudonimul M.S. Cobuz. În 1899 colaborează, cu același pseudonim și la revista „*Pagini literare*“. În luna octombrie 1899 înființează, la Iași, revista literară „*Lumea*“ (au apărut trei numere) în care semnează tot Cobuz.

Acestea au fost, deci, începuturile publiciste ale lui Mihail Sadoveanu.

LA „SEMĂNĂTORUL“

● Chemat de poetul Șt.O. Iosif, Mihail Sadoveanu a venit de la Iași la București, în toamna anului 1903, spre a colabora la revista „*Semănătorul*“ (înființată de George Coșbuc și de Alexandru Vlahuță, la 2 decembrie 1902). Colaborarea lui Sadoveanu la această revistă a început cu nuvela *Necunoscutul*, apărută la 13 aprilie 1903. Între colaboratorii de atunci ai revistei se afla și Nicolae Iorga, cel care, la 5 iunie 1905, avea să devină director. Și Sadoveanu a continuat să colaboreze și sub acest directorat (care va dura pînă la 22 octombrie 1906). Sadoveanu își amintește despre directorul Iorga : „În toate simbetele era, acasă, la Iorga, adunarea redacției și a unora dintre colaboratori. Iosif m-a prezentat și pe mine aprigului și neliniștitului arhanghel. Eram, deocamdată, pentru conducătorul „*Semănătorului*“, un personaj fără relief. Altfel, colaborarea mea asiduă la revistă a fost favorabil apreciată de domnia sa. Lui Iosif îi eram ajutor și sprijin în grija sa pentru revistă...“

Deci la „*Semănătorul*“ s-au întîlnit, pentru prima dată, cei doi titani de mai tîrziu : Nicolae Iorga și Mihail Sadoveanu.

PRIMELE VOLUME

● La vîrsta de douăzeci și patru de ani — în 1904 — Mihail Sadoveanu avea însumată o activitate publicistică literară neegalată de nici un alt scriitor din generația sa. Publicase în revista „*Pagini alese*“ prima versiune a romanului *Frații Potcoavă* ; în „*Semănătorul*“ îi apărură schițe, poezii și cronici, iar în „*Voința națională*“ folietoanele romanului *Șoimii*. Iată-l deci socotit și de cronicarii literari drept „*Fecundul novelist*“, și cu asta a ajuns în atenția tipăriturilor de cărți. Un foarte dibaci editor din vremea aceea — G. Filip — sigur pe roadele tranzației, încheie cu mult apreciatul Sadoveanu un contract înșelător. („Nu eram cunoscător în asemenea comerț, nici nu aveam un meșter mai vechi, să mă căluzească și să mă sfătuiască“ — spune, mai tîrziu, păgubașul). Contractul prevedea editarea volumului *Povestiri*, pentru care autorul avea să primească 200 de lei. Cînd semna acest contract Sadoveanu era copist la Casa Școalelor și avea 100 de lei pe lună salariu. Volumul *Povestiri*, care consemnează debutul său editorial, a apărut în luna iulie 1904. „Cartea a găsit destui cumpărători, așa că, în zece zile, domnul Filip mi-a arătat o față satisfăcută și a pus imediat în lucru volumul *Șoimii*“ — ne mai spune autorul. În luna august 1904 a apărut al treilea volum — *Dureri înăbușite*. În luna septembrie toate trei au intrat la concursul de premiere al Academiei Române. Al patrulea volum — *Crișma lui Moș-Precu*, ajunge în librării în luna martie 1905. Iată deci un debut editorial nemaicunoscut în literatura română : trei volume într-un singur an — 1904 — *Anul lui Sadoveanu*, cum l-a numit Nicolae Iorga, și un volum, după trei luni, deci patru volume în numai opt luni.

LA SOCIETATEA SCRITORILOR

● Societatea Scriitorilor Români a fost înființată în anul 1908, din inițiativa lui Cincinat Pavelescu, a lui Emil Gârleanu și a altor tineri aflați în publicistica literară a vremii. Un an mai tîrziu, cînd Societatea nu-și începuse încă o activitate corespunzătoare programului stabilit, din cauza neaderării la această organizație a celor mai mulți dintre scriitorii de seamă, Mihail Sadoveanu a obținut adeziunea a 47 de scriitori și, la 2 septembrie 1909 aceștia s-au întrunit în amfiteatrul Liceului Lazăr din București și au hotărît reorganizarea Societății, votînd și noile statute. Președinte a fost ales Mihail Sadoveanu, iar membri în noul comitet : Dimitrie Anghel, Emil Gârleanu, Eugen Lovinescu, Cincinat Pavelescu, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, Ion Minulescu și Zaharia Bărsan. Sadoveanu a fost președinte al Societății pînă la 25 noiembrie 1911, în care timp a reușit să organizeze numeroase sezători literare în principalele orașe ale țării. La 27 martie 1949, cînd s-a constituit Uniunea Scriitorilor, Mihail Sadoveanu a fost ales președinte de onoare, iar din iunie 1956 și pînă în octombrie 1961, a fost președinte activ.

Scriitorii participanți sezătorile organizate S.S.R., în Ardeal — 1909. Ion Minulescu, Dim. Anghel, Octavian Goga, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Zaharia Bărsan și Ilarie Chendi

DIRECTOR AL TEATRULUI NAȚIONAL

Fecundul scriitor Mihail Sadoveanu a avut, în timpul complexelor sale activități, și pe aceea de director al Teatrului Național din Iași. În acest post a fost numit la 1 aprilie 1910. Despre problemele funcției respective, maestrul va mărturisii mai tîrziu : „Se întemeiasse tocmai atunci „*Viața Românească*“ și C. Stere, împreună cu G. Ibrăileanu, au pus la cale un complot, ca să mă ataseze mai mult de Iași (locuiam atunci la Fălticeni). Fără știrea mea, au intervenit la Haret pentru numirea mea ca director al

Teatrului Național din Iași, Haret (ca era ministru al Cultelor și Instrucțiunii) m-a numit. Ca director, primul meu lucru a fost să asigur o soartă materială bună artiștilor dramatici. Am izbutit să sporesc salariile cu peste 50 la sută. Cred că teatrul este o școală și că trebuie să fie o școală pentru păturile muncitorești ale poporului. De aceea am înțeles să dau în special acestora opere pe care le înțelege și care să folosească...“

Sadoveanu a condus Teatrul Național din Iași pînă la 18 ianuarie 1919.

110 ANI DE LA NAȘTERE

ÎN CADRELE ARMATEI

● Printre tinerii veniți să-și facă stagiul militar la Regimentul 16 Suceava, se afla, în ianuarie 1912, și Mihail Sadoveanu, scriitor bine cunoscut cititorilor din revistele literare ale timpului. Vrednic și la oștire, după numai două luni Sadoveanu este avansat la gradul de caporal și pus să fie instructor de recruți. În 1913 va fi locotenent, în Regimentul 15 Războieni. Undeva, în memoriile sale, va scrie, la 3 septembrie 1913: „Abia alaltăieri ne-am întors din campanie, deoarece regimentul meu a plecat cel dintîi și s-a întors cel din urmă, fiind avangarda întregii armate de operațiuni“. După patru ani Sadoveanu va fi din nou concentrat, în regimentul 16 infanterie, la Iași, unde va conduce, împreună cu Octavian Goga, ziarul „România“, apărut sub egida Marelui Stat Major al armatei, începînd de la 2 februarie 1917.

Locotenentul Mihail Sadoveanu și ordonanța sa, 1913

ACADEMICIANUL

● Mihail Sadoveanu a fost ales membru activ al Academiei Române la 1 iunie 1921. Peste doi ani — la 9 iunie 1923 — și-a ținut cuvîntarea de recepție, intitulată **Poezia populară**. Cîteva rînduri din această neuitată elogiare: „Necăjiții noștri străbuni au suferit, au luptat și au murit; iar cîntecele bătrînești și doinele s-au ridicat din inimile lor ca flori pe morminte... O, cîntece populare! voi, scriu sfînt al credinței, care legați vremurile vechi cu cele nouă, în voi își depune un neam trofeele eroilor, nădejdea cugetării și floarea simțirii. În durerile și furtunile negurosului nostru trecut. Doina și cîntecul bătrînesc au fost izvoare de viață și energie. Cînd, suferind, acest popor a cîntat, el dădea dovadă că trăiește și că va trăi. De atunci încă pregătea vremurile mari de azi. De la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cîntă și se simt ai acestui pămînt“.

Sedință la Academia Română — 25 mai 1943. Dreapta (1) — Mihail Sadoveanu

ÎN FRUNTEA PREMIAȚILOR

● În al doilea semestru al anului 1904 Sadoveanu avea publicate trei volume: *Povestiri*, *Șoimii* și *Dureri înăbușite*. Aceste volume au fost prezentate de autor, la 30 octombrie 1904, la concursul de premiere al Academiei Române. Era o cutezanță din partea tînarului debutant, bazată însă pe valoarea unanim recunoscută a scrierilor din aceste volume. Rezultatul: cele trei volume au fost premiate. Titu Maiorescu, vorbind în fața comisiei de premiere, la 5 decembrie 1904, a spus: „Răsunetul ce l-au deșteptat scrierile domnului Sadoveanu se explică fără greutate. Originalitatea autorului este puternică în concepțiune cît și în fecunditatea sa. Scrișul domnului Sadoveanu este de o mare sobrietate...“. Și premiarea s-a făcut cu unanimitate de voturi, deci Sadoveanu trecea, ușor, în fruntea tuturor premiaților Academiei, fiind singurul scriitor căruia i s-au premiat mai multe volume în același an. Să mai reamintim că Mihail Sadoveanu a fost și primul scriitor căruia

i s-a acordat Premiul Național pentru proză — în 1924, anul înființării acestui premiu, iar în anul 1950 a luat cel dintîi **PREMIU DE STAT** pentru literatură (cu romanul *Mitrea Cocor*). Al doilea **PREMIU DE STAT** l-a luat în 1954, pentru romanul *Nicoară Potcoavă*.

Mihail Sadoveanu, 1904

OMAGII — LA 50 DE ANI

● La 5 noiembrie 1930 Mihail Sadoveanu împlinind 50 de ani, a fost sărbătorit, cum i s-a convenit, de către colegii săi de breaslă. Reproducem textele omagiale scrise de cîteva dintre participanții la sărbătorire: „Opera literară a lui Sadoveanu s-a clădit pe acel principiu de robustă sănătate morală, cu toate atributele ei firești, din care s-a născut unitatea românilor într-o închegare de stat. Cred că literatura de mîine nu se poate despărți de această albie largă, dacă vrea să-și creeze existenței noastre un acord cu eternitatea“.

Octavian Goga

„Moldova-i a lui Sadoveanu, așa cum e a lui Enescu vioara sfîntită de arcușul lui; căci întreaga noastră Moldova nu-i decît vioara pe care cîntă sufletul lui Sadoveanu; și strunele acestei viori sînt apele Prutului, ale Siretului, ale Moldovei, ș-ale Bistriței“.

Ionel Teodoreanu

„Opera lui Mihail Sadoveanu va proiecta pe ecranul viitorului viața cea adevărată a Moldovei de astăzi. Ea va purta urmașilor noștri, peste veacuri, știrea cea mai autentică despre noi, cînd noi vom fi trecut de mult în țara de dincolo de negură. Pentru un astfel de serviciu, există oare răsplată destul de mare din partea noastră?“

G. Topirceanu

„Ca să fiu simplu în acest popas solemn al urcușului vieții domniei tale, îți urez vitalitatea lui Goethe care și-a scris opera într-o strălucită senectute și te rog să ai «fără nici un fel de cumpănă» încredințarea devotamentului și afecțiunii mele“.

G. Călinescu

DOCTOR HONORIS CAUSA — LA IAȘI

● În anul 1938 Mihail Sadoveanu domina întreaga literatură românească, de pe piscurile ajunse cu volumele publicate pînă atunci. Apreciindu-l, așa cum se cuvinea, Senatul Universitar din Iași îi acordă marelui scriitor titlul de **doctor honoris causa**. Solemnitatea respectivă a avut loc în ziua de 6 februarie 1938, cînd: „Universitatea Mihăileană primește și salută cu cel mai înalt titlu, pe cel mai mare prozator al țării“ — cum a spus, în cuvîntarea sa, rectorul Universității, adăugînd: „Înmindu-vă această diplomă, Universitatea Mihăileană

vă aduce cel mai cald omagiu pentru izvorul nesfîrșit al operelor Dv, care a îmbogățit patrimoniul nostru național“. Copleșit de emoție, Sadoveanu a răspuns prin cuvinte calde, cum numai el știa s-o facă în asemenea împrejurări: „Domnilor, vă mulțumesc pentru deosebita onoare ce-mi faceți, integrîndu-mă idealului național de cultură al acestei universități. Actul Dv. are încă o semnificație. El pecetluiește asimilarea mea desăvîrșită cu intelectualitatea ieșană, de care m-am simțit și mă simt indisolubil legat...“.

LA OPTZECI DE ANI

● La 5 noiembrie 1960 Mihail Sadoveanu împlinea optzeci de ani. Cu această ocazie a fost sărbătorit și omagiat în toată țara, de către instituții culturale, școli, ziare, reviste. „Luceafărul“, „Viața Românească“, „Steaua“, „Utunk“, „Iașul literar“, „Contemporanul“ și „Tribuna“, i-au dedicat numere speciale, festive, iar în librării s-a aflat ultimul volum al marelui scriitor: **Mărturisiri**, apărut cu indicația: **Bun de tipar — 29.X.1960**. În „Contemporanul“ (26 octombrie 1960) G. Călinescu publică articolul **Celui de deasupra vîrstelor**, în care spune, despre Sadoveanu: „Nu am întîlnit pînă acum un om mai gingaș în prietenie, mai devotat celor pe care îi simte neveninoși, mai statornic în acest devotament. Mihail Sadoveanu a împlinit 80 de ani? Opera sa e veșnic tînară, omul e pe deasupra vîrstelor. Îi urez cea mai lungă viață cu puțință lui, care, alături de Eminescu și Creangă, este o genială expresie a puterii de creație a poporului român...“.

Peste un an, Mihail Sadoveanu, care se afla bolnav de mai multă vreme, a încetat din viață — la 19 octombrie 1961 — în locuința sa din Bucu-resti.

Mihail Sadoveanu, 1960

OPERA LUI SADOVEANU — 700 DE EDIȚII

● Mihail Sadoveanu a scris mai mult de o sută de cărți, care s-au tipărit în peste șapte sute de ediții diferite — între anii 1904—1980. Din acestea, 526 de ediții au fost tipărite în limba română, iar 176 în limbile: germană, maghiară, rusă, cehă, polonă, engleză, spaniolă, chineză, franceză, arabă, suedeză, portugheză. Principalele volume apărute:

1904—1920: *Povestiri*, *Șoimii*, *Dureri înăbușite*, *Crișma lui Moș Precu*, *Comoara dorobanțului*, *Povestiri din război*, *Amintirile căprarului Gheorghită*, *Mormintul unui copil*, *Insemnările lui Nicolai Manea*, *La noi în Vișoara*, *Vremuri de bejenie*, *O istorie de demult*, *Cîntecul amintirii*, *Floarea ofilită*, *Povestiri de seară*, *Apa morților*, *Bordeenii*, *Un instigator*, *Privești dobrogene*, *Neamul Șoimăreștilor*, *Foi de toamnă*, *File singerate*, *Umbre*.

1921—1930: *Cocostîrcul albastru*, *Ștrada Lăpușeanu*, *Neagra Șarului*, *Oameni din lună*, *Venea o moară pe Siret*, *Dumbrava minunată*, *Țara de dincolo de negură*, *Dimineți de iulie*, *Demonul tinereții*, *Hanu-Ancuței*, *Împărăția apelor*, *Zodia Cancerului*, *Locul unde nu s-a întîmplat nimic*.

1931—1944: *Baltagul*, *Măria Sa Puiul Pădurii*, *Nunta Domniței Ruxandra*, *Uvar*, *Creanga de aur*, *Noptile de sinziene*, *Viața lui Ștefan cel Mare*, *Țara kangurului*, *Diavanul persian*, *Ostrovul lupilor*, *Frații Jderi*, *Anii de ucenicie*, *Soarele în baltă*.

1945—1960: *Caleidoscop*, *Păuna Mică*, *Mitrea Cocor*, *Nada florilor*, *Nicoară Potcoavă*, *Aventuri în lunca Dunării*, *Povestiri pentru pescari și vînători*, *Printre gene*, *Fîntîna tineretii*, *Mărturisiri*.

CU SADOVEANU LA PUTNĂ

● În toamna anului 1943, Cercul „Bucovina literară“, de curînd înființat, a decis să-și înceapă activitatea organizînd conferințe publice, cu teme literare și istorice, pe care să le țină marii scriitori ai timpului. Am primit însărcinarea să mă ocup de această problemă și am reușit să aduc la Cernăuți, pentru conferințe, pe: Ionel Teodoreanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu și Mihail Sadoveanu. Conferințele au avut un succes remarcabil, toate locurile din sala Teatrului Național fiind cumpărate de amatori cu multe zile înainte. Conferința lui Sadoveanu a fost în ultimul moment, în situația de a nu se mai ține. De ce? În ziua respectivă (5 decembrie 1943) cei 80 de studenți din internat au pus problema „să-l fluieră“ pe Sadoveanu pentru că... a fost director la „Adevărul“. Doi dintre acești studenți, care erau colaboratori la cotidianul „Bucovina“ și la revista „Bucovina literară“, au venit să mă informeze de această tentativă. Le-am spus că Sadoveanu va conferința despre Ștefan cel Mare și că ar fi o mare greșală să se producă un astfel de incident. Cu o oră înainte începerii conferinței i-am comunicat știrea alarmantă și maestrului. „Eu, mi-a răspuns el, voi ține conferința — nu mă tem“. Ce au făcut cei doi studenți nu știu, dar am văzut, de pe scenă, la galerie, grupul celor optzeci de „revoltați“. Sala era plină. Am ieșit pe scenă cu maestrul, l-am prezentat publicului și am comunicat subiectul conferinței. Liniștit, marele Sadoveanu și-a început conferința, fără emoții. În sală și la galerie a fost, tot timpul, liniste ca în biserică, la slujbă. Cînd s-a terminat conferința, cele mai zgomotoase aplauze au venit de la galerie. A doua zi am fost cu maestrul și cu soția sa la mănăstirea Putna.

Documentar de
Ion Munteanu

Luceafărul

9

constantin stoiciu

DE VEGHE LA MONTREAL

Telefonul sună exact la miezul nopții. Vechiul aparat de bachelită neagră, umbra masivă și amenințătoare încrustată în lemnul nopțierei, vibră cu atita violență încît, trezit din somn, Andrei Zamfir avu sentimentul unei catastrofe.

La 50 de ani, singurele catastrofe ce riscă să mai impresioneze un bărbat care, chiar dacă nu a trăit totul, a ajuns de bine de rău, să aibă câteva idei clare despre viață, sint apropierea propriei morți și sărăcia. Era cazul lui Andrei Zamfir; cu toate că, în ultimii ani, începuse să se teamă mai mult de sărăcie decît de moarte. Ceea ce, ținînd seama de condiția lui de exilat, părea perfect legitim. Sau, în sfîrșit, acceptabil. Faptul că se exilase în America de nord — mai exact în Canada, la Montreal — și nu în Albania, nu schimbă cu nimic lucrurile; din punctul de vedere al catastrofelor, se bănuiește.

În Albania, evident, șansa de a fi sculat la miezul nopții de un sinucigaș exasperat de efectul lent al otrăvii inghițite ar fi fost mult mai mică, probabil direct proporțională cu venitul în dolari americani pe cap de locuitor.

De altfel, cînd telefonul începuse să sune, Andrei Zamfir visa Albania. Pentru a treia oară în ultima săptămînă. Nu fusese niciodată acolo, dar colțisorul visat, o stradă din Tirana, largă și pustie, cu un imens panou proletar retezînd orizontul, îi era de acum familiar. Singur, împingînd o bicicletă de ghidon, se îndrepta spre clădirea de la capătul străzii a cărei arhitectură de o eleganță sumbră și dominatoare îi amintea că la moartea lui Stalin nu plînsese. Văzuse pentru o clipă în amfiteatru, la o conferință al Universității din București, încercînd să-și strecoare delicat mina la genunchii lui Eleonor, și apoi din nou strada pustie din Tirana, înaintînd, cu un pas sigur și măsurat.

O emoție tulburătoare și incontrollabilă îl urca în coșul pieptului. Aceeași emoție ce-l încerca de fiecare dată cînd — încă din adolescență — îl visa fie pe împăratul Hirohito făcînd negoț cu tranzistoare, fie pe Lenin în vizită la Paris, fie Bursa din New-York transformată în creșă pentru odraslele negrilor din Harlem.

Își spunea de mult — ajunsese chiar să se convingă — că, în afara indeleptărilor indolente de scriitor, acesta trebuie să fi fost felul lui inofensiv de a corija istoria recentă a umanității. Era — accepta el însuși cîteodată amuzant — un soi de obsenitate, deși de departe preferabilă celeilalte, aflată la îndemina visătorilor de rînd; voluptatea de a-ți lăsa somnul invadat nu de cărnurile fierbinți ale unei necunoscute, ci de personalități și de evenimente istorice reale, ținînd desigur de o anumită superioritate morală.

S-ar fi trezit oricum și fără ca telefonul să sune. Avea să pătrundă altădată, în alt vis, în clădirea sumbră și dominatoare de la capătul străzii din Tirana. Prea multă emoție l-ar fi ucis. Ridicatul letargic în capul oaselor, a tras puternic aer în piept, și-a apăsat mina în dreptul inimii care bătea în ritmul soneriei telefonului și apoi a privit ceasul: exact miezul nopții.

Încovrigată cu capul sub pătură, Eleonor părea să doarmă profund. Ea visa numai fleacuri; chiar dacă ar fi visat ceva serios, a doua zi nu-și mai amintea decît fleacurile.

„Binecuvîntată fie împăcarea cu viața și cu tine însuși!” își spuse Andrei Zamfir apucînd receptorul.

N-ar fi trebuit, se înțelege. Mai tirziu avea să admită că nimic nu fusese întimplător nici în acea noapte și nici în zilele următoare. Impresionată de avalanșa evenimentelor și de neputința de a le da

imediat un sens, Eleonor urma să rostască energică: „Asta-i fatalitate!”

„În situația noastră fatalitatea joacă un rol din ce în ce mai decisiv”, generalizase ea după o clipă de scrupul intelectual.

Era deja în după-amiaza zilei următoare, cînd ea însăși, fără voie și fără nici o dorință, se trezise prînsă în virtutea acelor evenimente al căror început se situa la miezul nopții în care telefonul de bachelită neagră începuse să sune ca bezmetic.

Celălalt întîlnia să răspundă. Andrei Zamfir îl auzea respirația greoaie; era probabil un bărbat trecut de o anumită vîrstă, singur într-un apartament mizerabil din estul Montrealului, sîtul de televizor și îngrozit de noaptea care-l aștepta. Unul din exilații ce-și descoperă pe neașteptate condiția precară și formează febril numărul de telefon al primului nume cu consonanță românească care i-a căzut sub ochi în cartea de telefon; din cauza dimensiunii acestora, cei mai mulți începeau cu sfîrșitul alfabetului.

— Vă ascult, spuse Andrei Zamfir în românește. Je vous écoute, mai spuse pentru orice eventualitate.

— Du-te-n salon, își trase Eleonor ostentativ pătura peste cap.

— Mă duc în salon, o clipă, permiteți... La miezul nopții, inexplicabil, era totdeauna de o politețe desăvîrșită. Lăsă receptorul pe noptieră și ridică ochii în tavan. Umbra palidă de lumină reflectată din stradă alunecă ușor la dreapta și la stînga, desenînd mecanic același contur imprecis. Andrei Zamfir cobori privirea spre perdeaua imobilă și o întoarse din nou spre tavan. De astă dată i se păru că, adunată pentru o clipă în forma unui cap de bărbat, umbra de lumină nu era altceva decît o oglindă în care el însuși se reflecta. Eleonor se răsuca cu bruschețe, dezvelindu-l.

— Plec, gata, spuse el.

Negăsindu-și papucii, se simți tentat să închidă telefonul. Lipîndu-se de picioarele goale spre salon își aminti de ofiterul pipiriu, cu figură de șobolan, ce-l terorizase nopțile de gardă în timpul serviciului militar petrecut la o bază radar din munții Carpați. Avea să-l urască pînă la sfîrșitul vieții. O ură moacă și înfîntă, purtată peste mări și țări ca un trofeu proțios, și astfel ocrotită. Telefonul cu carcasă de metal din cabina radarului suna în miez de noapte cu aceeași violență ca aparatul de bachelită de la capătul patului din Montreal. De fiecare dată cînd, smuls din somn, ridica receptorul, ușa cabinetului se desfăcea și în pragul ei apărea ofiterul pipiriu, strivit în uniformă prea strîmtă, cu telefonul de campanie lipit de ureche: „Dormi și dușmanul a invadat cerul patriei!”

Era în toamna crizei din Cuba, cînd el reușise la facultate și o întîlnise pe Eleonor. Epocă fastă, asupra căreia își propusese de mult să revină pentru a-i decortica semnificațiile și a le replasa în succesiunea de iluzii și deziluzii ce-aveau mai tirziu să-l oblige la exil. Bijbi după telefonul din salon și, cu receptorul la ureche, căzu pe canapea.

La celălalt capăt al firului, închipindu-și că deplasarea în salon s-ar fi putut să mai dureze, necunoscutul își regăsi respirația normală și păcănea ritmic din buze: pac, pac, pac... Nu era un sinucigaș și nici un disperat. Andrei Zamfir fu din nou tentat să închidă telefonul. La 50 de ani simpatia pentru semenii, fie ei și compatrioți, începe să-și arate limitele. Eleonor ar fi spus, și chiar avea s-o spună cîteva zile după aceea, pe tonul ei de profesoară universitară care vede în jur numai idioți funcționari: „A la longue, com-

pasiunea devine un sentiment obositor și riscant. Este cazul tău.”

Era deja cazul lui. Cînd se întinse după țigări, necunoscutul îi simți prezența și întrebă precipitat, în românește:

— Ce-ați făcut atîta timp?

— M-am întrebat dacă n-ar fi fost mai bine să nu vă răspund...

— Ați răspuns, transă celălalt. Trebuie să ne întîlnim, adaugă.

O voce obosită, albă, ar fi putut fi tot atît de bine și a unui tînăr cu gustul local al glumelor sinistre. Andrei Zamfir împinse țigara în ținăretul de cîreș cu care fuma de mai bine de 30 de ani, o aprinse și rosti, în sfîrșit, cu exagerată lui politețe:

— Ne cunoaștem?

— Nu, dar n-are nici o importanță. Vă cunosc eu...

— Totuși...

— Miine dimineață, la ora 9, în drum spre editură...

Andrei Zamfir văzu aproape gestul energic cu care, exact în aceeași fracțiune de secundă în care rostea ultimele cuvinte, necunoscutul tăia legătura. Își aminti că ofiterul cu cap de șobolan se strecura pe lingă el în cabina strîmtă a radarului și închidea telefonul cu un gest asemănător — palma întregă lăsată să cadă cu violență peste furca aparatului: „Dușmanul te-a incolțit!” Regăsindu-și echilibrul, își arătă dinții mărunt: „Ești mort, mort ca un trădător!”

Trăia într-o baracă din marginea unității militare, cobora la duș, în oraș, o dată pe săptămînă, cu trupa, și în orele lui libere, în pantaloni scurți și cu bustul gol, picta același copac singularic de pe o coamă a dealului. Spelba și descărnată amintire derizorie a femeii care făcuse în primăvară o pasiune devorantă pentru un caporal în termen, soția lui îi aducea în răstimpuri o sticlă cu bere. El mușca gîtul sticlei cu dinții, își lăsa capul pe spate, bărbătește, și apoi, scuturat de un icnet de plăcere, își infunda fruntea în pintecul supt al femeii, o clipă, nervos, ca o dovadă că ea îi aparține și poate oricînd și oricui s-o arate.

Era răzbunarea lui mohorîtă, ca și apelurile telefonice în miez de noapte, mizeria vieții lui de locotenent care n-avea să ajungă niciodată colonel, transformată în virtute.

Andrei Zamfir îl întîlnise peste ani, la București, în tramvai, și, pentru o clipă, dintr-un reflex pervers, înghețase în poziție de drept, cum îngheța și în cabina radarului, cu capul puțin aplecat din cauza curburii tavanului privindu-l dintr-o parte, strîmb, și totuși de la înălțime.

Eternul locotenent cu cap de șobolan s-a strîns intimidat lingă el, mărturisindu-i emoționat că-l citise cărțile și-i văzuse filmele. I se adresase ca unui clasic încă în viață — minima consolare pentru un trădător ucis ritualic, la cîteva seri o dată, de dușmanii perfizi ce profitau de somnul lui chinut de ostăș în termen.

Dormea enorm pe atunci, în cabina radarului, pe o banchetă de o jumătate de metru, cu bocancii sprijiniți aproape în tavan, în gardă, direct pe pămînt, înfășurat într-o subă trecută de la un soldat la altul, în orele de învățămînt politic, ascuns în ultimul rînd de scaune, dormea oriunde, ca un bolnav, profund, secătuit, totdeauna prea puțin. N-avea să mai regăsească niciodată voluptatea somnului din armată, avea să-și gîndească că binefăcătoare ce-l urca în coșul pieptului de îndată ce închidea ochii, și avea bucurie zăpăcitoare a viselor ce-l hătăuiau cu atîta forță că se scula mult mai obosit decît se culcase.

Visase criza din Cuba cu două săptămîni înainte de izbucnirea ei. În felul lui, desigur, corijat, cu soldați americani și ruși luînd cu asalt bordurile din Havana deschise din nou, rînd pe rînd, de către un Castro bărbierit pînă la sînge și mușcînd potficios dintr-o tijă de trestie de zahăr.

Era după întoarcerea de la examenul de admitere la facultate și întîlnirea lui Eleonor, evenimente relativ coerente, ca și serviciul militar, în logica dezordonată a existenței lui din ultimii ani.

„Dezordonată zici?” ricana Eleonor de fiecare dată cînd el aborda nostalgic

subiectul. „Slăbiciunea asta a ta pentru eufemisme devine îngrijorătoare, controlează-te, Dumnezeule!”

Avea toate motivele să se enerveze, fusese cea mai fericită epocă a vieții lui. Cînta într-o orchestră din cartier, era îndrăgostit de solistă și cînd, izbînd corzile contrabasului cu întreaga palmă, pentru că știa vag notele, reușea să-și îngroașe vocea și să urle spre deliciul cosmopolit și condamnable al dansatorilor: „Rock and Roll!”, se simțea la fel de bine ca și păsările cerului.

Era un idiot, neîndoielnic, atîta lucru putea să-i acorde lui Eleonor. Un idiot social. Un „castrat social”, cum a scris mai tirziu într-unul din romanele pe care, de bună seamă printr-un miracol compensator, ajunsese să le publice.

Purta părul pieptănat în „creastă de coș”, pantalonii strîmți și cămăși cu gulerul înalt, o modă de un desăvîrșit ridicol, și zăcea ore în șir prin parcuri și pe străzi — el și prietenii lui din cartier și din orchestră, la fel de idioți.

Încercase deseori să-și aducă aminte despre ce vorbeau și cum își pierdeau vremea între orele de școală, zilele de muncă voluntară și seriile de dans, dar tot ceea ce putea smulge din lincezeala exasperantă a memoriei era silueta difuză a unui milițian ce-i supraveghea posomorît. Se prea poate ca într-una din acele zile milițianul să se fi apropiat de ei pentru a le explica diferența dintre melancolie și nostalgie. Oricum, în acea primăvară, cînd fata pe care o iubea l-a părăsit pentru un clarinetist, aflase în sfîrșit că nostalgia nu este decît un sentiment melancolic pentru trecut. Ceea ce — observase totdeauna cu promptitudine Eleonor —, ținînd seama de bruma de cunoștințe acumulate la liceul la care părea să se ducă doar pentru a se zgîi la fescle superbe ale profesoarei de limba rusă, ar fi trebuit să-i dea de gîndit.

Nu i-a dat. Eleonor nu-și putea explica de ce a mai avut nevoie de încă cinci sau șase ani pentru a deveni conștient de existența lui larvară și de încă douăzeci de ani pentru a pricepe că înainte de a fi inutil trecutul este prețios.

„Nu te întîlnisem”, îi propunea el, mereu, cu un zîmbet parșiv, aceeași justificare. „Nu, iubite, nu, lasă dulcigăriile, s-ar fi cuvenit de mult să te lămurim cu tine însuși!”

Avea să se lămurească vrodată? Eleonor îl măsura atentă, cu o curiozitate rece, ca pe un monstru ce-ar fi putut să aibă, la rigoare, și anumite calități. Să fi început totul — îl chestiona ea pedagogic — în ziua în care, cedînd unui impuls confuz, a cărui natură nu fusese niciodată capabil să i-o descrie, a umplut prima pagină albă cu adevăruri indecente despre tinerețea în care se zvîrcolea, declarîndu-se pentru tot restul vieții nimic mai mult și nimic mai puțin decît scriitor?

Nu, el nu știa, tot ceea ce el îi putea mărturisii era că idioții din orchestra rămasă fără contrabasist nu l-au lertat niciodată și că poate de aceea le păstrase una dintre cele mai frumoase amintiri.

„Te-am avertizat de mult că-ți încarci memoria cu prea multe fleacuri!”

Cîtă dreptate avea! Memoria lui, ca și aceea a unui copil care abia învață să numească lumea ce-l înconjoară, era constituită numai din nimicuri. Existența lui, pînă s-o fi întîlnit pe Eleonor și apoi, în bună măsură, pînă în acest miez de noapte petrecut pe canapaua salonului din Montreal, nu era — de fapt — decît o înșiruire mai mult sau mai puțin monotonă de întîmplări mărunte, banale, a căror semnificație se reducea la faptul de a le fi trăit el și nu un altul.

Eroismul lui, dacă era vorba de eroism și nu de încă vreo calitate a lui specială, cum îl bănuia uneori Eleonor, se confundase totdeauna cu redimensionarea levantină a împrejurărilor mari și mici ale vieții, cu relativizarea lor automată în numele unui absolut fără pretenții, a unui soi de dumnezeu de conjunctură, complice desăvîrșit, care nu promitea nimic și nu cerea nimic, bun la toate sosurile.

În timpul crizei din Cuba, în așteptarea izbucnirii celui de al treilea război mondial, pe care o presimțise, își lăsase mustață și se gîndise mult la Eleonor.

accente

Mitică redivivus

Cineva mi-a povestit o întimplare. Întimplarea nu era tristă, dar cel care o povestea era mîhnit. Ba, era chiar o întimplare aproape hazlie.

Într-o zi însoțită de septembrie iese omul la plimbare cu mașina. Se ferește cum poate de zănatelii care țin neapărat să-l depășească, rulînd cu peste suta de kilometri la oră (s-ar zice că pe bucurăstia de la volan o zi însoțită îi transformă în... virtuali campioni) și, în apropiere de Snagov-Sat, vede o mașină galbenă, oprită pe dreapta. O femeie durdulie, în rochie din material de blugi și un bărbat îi fac semne desperate. Oprește, în ciuda protestelor nevestei, și-i întrebă pe cei din șosea „care-i baiul?”

— Domnule, începu femeia, tunsă modern, îmbrăcată la fel, am rămas în pană. Ni s-a spart camera și n-avem alta și trebuie neapărat să ajungem în... (a spus un nume de localitate, habar nu mai am care). Trebuie, neapărat! Ajutați-ne! Femeia a adăugat

(așa-s femeile, mint mai ușor): „Mergem la o înmormîntare!” N-am crezut nici un moment chestia cu „înmormîntarea”, nu numai fiindcă femeia nu era îmbrăcată pentru o asemenea ocazie, dar și fiindcă avea un aer prea vesel ca să poată fi crezută. Și, în ciuda semnelor desperate pe care mi le făcea nevastă-mea, m-am făcut că nu pricep și am scos din portbagaj singura cameră de rezervă și le-am oferit-o... Împrumut. Mi-au arătat, ea, buletinul, el, pașaportul, le-am notat adresa și un număr de telefon și ne-am despărțit „amici”, vorba lui Nenea Iancu. Urmînd să le dăm telefon pe data de... ca să ne luăm înapoi ceea ce le împrumutaser.

Prietenul meu a tăcut, posomorît dintr-o dată.

— Și? l-am întrebat curios să aflu urmarea.

— Și? A, și... dau telefon la cucoana acasă; îmi răspunde. „Vă mai aduceți aminte?” o întreb. „Vai, domnule, așa ceva nu se uită.” Și bla-bla-bla toate bune, dar frate-su n-a venit încă, are necazuri etc. Dar mă sună ea, precis, peste o săptămînă. Și a mai trecut o săptămînă, și încă una.

— Și te-a sunat?

Prietenul meu s-a uitat la mine urît, de parcă eu i-aș fi luat camera și nu vroiam să i-o mai dau înapoi.

— Te-au păcălit, asta e! Întimplarea e hazlie, iar protagonistul, fraierul, ești tu, ce să-ți fac! Păi cum să crezi că unul de pe șosea, chiar aflat în pană și-ar mai înapoia ceva ce i-ai dat, acum cînd...

— Ce înseamnă „acum cînd”? Putea să mă fraierească și mai înainte.

— Da, ai dreptate! Ai uitat însă că noi simțem un popor vesel, nu-i așa, și veselia noastră nativă ne-a ajutat să rezistăm, prin bancuri, opresiunii, totalitarismului etc. Numai că de la 22 decembrie 1990 ai observat că lumea nu prea mai face bancuri? Nu mai ride chiar așa, din te miri ce? S-ar zice că Revoluția a scormonit în noi și a trezit straturile mai adînci, straturile adormite ale conștiinței. Nu știu nici eu dacă e într-adevăr așa. Poate că straturile moral ale românului n-a fost suficient zguduit. Sau poate că Revoluția n-a fost decît pentru unii... Că am devenit mai serioși s-ar zice...

Prietenul s-a uitat la mine de parcă m-ar fi văzut atunci întîiași dată și mi-a pus o întrebare la care n-am știut ce să-i răspund.

— Tu ce crezi? Ce-o fi făcut Mitică al lui Nenea Iancu Caragiale în 22 decembrie? Mitică, da! Unde s-o fi aflat el? În Piața Universității în bătaia gloanțelor sau în clădirea C.C.-ului, încercînd să formeze noul guvern? În Piața Palatului, printre puști și tancuri, în Palat, trăgînd în tineri, sau în Bi-

blioteca Centrală Universitară, incendînd cărți?

L-am privit, întîi speriat, apoi muștrător pe prietenul meu și i-am rețezat-o:

— Stai, domnule, nici așa să n-o luăm! Mitică o fi el șmecher, băiat de viață căruia-i place să ia totul în glumă. Mai minte el, mai păcălește, dacă i se ivese ocazia, își bate joc de cite unul care merită, dar nu e o secătură ca Lache, de pildă!

— Nu?

— Nu, categoric, nu! Aici n-ai dreptate! Și Camil Petrescu a încercat să-l reabiliteze, să-l aperse pe Mitică, în pieșa lui. Mitică nu-i așa de rău pe cit pare. E numai vesel și pornit pe glume...

— Știu, știu. Nu-i nevoie să-mi ții o prelegere. Camil era un generos și mai era și un mare polemist. Îi plăcea să polemizeze cu Nenea Iancu. Dar în cazul lui Mitică nu m-a convins nici pe mine, nici pe alții, înaintea mea. Acest „băiat bun” a cam proliferat în ultima vreme. Și au apărut o mulțime de Mitici „băieți buni!”, care au devenit acum „oameni de bine”. Mitică e înfipt, e grăbit să parvină prin orice mijloace și așa se face că-l avem și în Senat, și în Parlament și chiar în guvern. Mitică e bun de gură, el vorbește uneori ca din carte. „Vorba dulce, mult aduce”. Mitică știe asta. Dar crezi că el, Mitică, știe să se dăruiască? Să se ia în serios? Asta nu! Fiindcă atunci n-ar mai fi... Mitică!

Eugenia Tudor Anton

Bacovia și postmodernismul

Se vorbește, în ultima vreme, din ce în ce mai insistent despre narativitate în poezia românească. Ideea s-a strecurat mai întâi de la sine, odată cu generația '80, la care, între altele, pare să fi șocat puternic tocmai „excesiva” narativitate. O nouă generație de poeți, mai compactă, o afirmă azi cu și mai mare insistență. Deocamdată, se manifestă mai mult implicit, și pare o etichetă fluturată, la răstimpuri, ca un drapel; dar curind, date fiind amploarea și importanța fenomenului, ar trebui să se clarifice și să se nuanteze, imbrăcând haina doctrinei poetice.

Până atunci, cit încă tinerii poeți n-au apucat să-și formuleze propriile revendicări, mai avem răgazul să aruncăm un ochi în diacronie. Istoria recentă a poeziei ne oferă exemple marcante: un Mircea Ivănescu, prin tot ce a scris, un Leonid Dimov, prin marile poeme suprarealiste, chiar Marin Sorescu, și nu numai prin „La Liliaci”, au obișnuit demult sensibilitatea lectorului cu ideea că poemul poate fi și narativ. Curios, neașteptat, o privire grăbită peste Nichita Stănescu ne poate face să gândim că, în ciuda experimentalismului programat și a permanenței schimbării la față, în adincul său, marea noastră modernă va fi fost o structură clasică. Același lucru ni se va întâmpla cu Arghezi, căci, dintre marii poeți ai secolului, tocmai el, revoluționarul sintaxei și vocabularului, este singurul care nu acordă absolut nici o importanță elementelor narative. Pe același timp, nepăsătorul Barbu, pendulând între baladă și epura răsunătoare a înghețatei, la fel ca Eminescu înainte ori Doinaș după, dar corcindu-le o singură dată, exemplar, în emblematicele „In Memoriam”. În fine, Blaga, caz cu totul aparte pentru discuția de față, căci unui conținut prin definiție lipsit de orice dinamică (mitico-filosofic) îi corespunde poezie ca cea mai fluidă spusere dintre toate.

A mai rămas, dar pentru tot restul acestor pagini, cel mai modern dintre toți: totdeauna uitatul, nedreptățitul Bacovia.

Considerate a priori descripții, statice, aproape-pasteluri, la o analiză atentă aproape toate poemele lui Bacovia, mai ales cele importante, se dovedesc, cel puțin în aceeași măsură, narative. Nu este vorba numai de evidenta dramatizare graduală din „Decembre”, ci, la limită, chiar și de „Plumb”, de pildă, care ascunde nu doar un simbul narativ, ci un întreg scenariu. Aceasta e însă o teză prea importantă, care ar trebui mult prea pe larg demonstrată. Poate este însă suficient a atrage atenția că o simplă numărare ne poate pune pe gânduri atunci când descoperim că în cele 16 versuri ale „Lacustrei” sau ale „Nevrozei” există 18 forme verbale (fără cele nepersonale), 10 în cele 3 versuri ale „Plumbului”, și chiar 17 în doar 12 versuri ale „Notelor de toamnă”.

Pe de altă parte, poezia cunoscută a lui Bacovia este adesea scurtcircuitată de surprinzătoare (nu la el, căci sint perfect înglobate în țesătura narativă a textului, ci surprinzătoare față de modul general de a fi al poeticului), segmente comunicaționale, dintre care amintim doar: descrierea unor ekstaze comunicaționale („Și gem, și pling, și rid în hi, în ha...”, „Și cad, recad, și nu mai tac din gură”), apariția apelativelor de contact („— Iubito, sunt eu la ușa înghețată”), culminând cu colocvialul din „Cuptor” („Chiar pentru asta am venit să-ți spun”) și iluzia dialogului din „Decembre” („Nu ride... citește-nainte”). Chiar și atât ar fi suficient pentru a descoperi la Bacovia tentativa dirijată, consecventă și extrem de modernă de a construi în limbaj poetic echivalența oralității.

Prin capodoperele primei perioade, fără ca simbolismul să-i fie altceva decât un înveliș inițial și oricum exterior, Bacovia a ajuns să se identifice cu acesta, iar simbolismul românesc să se reducă, deseori, la Bacovia. O prejudecată perpetuată prin generații, care a împiedicat înțelegerea corectă și descrierea nefalsificată a operei unui mare poet, transformându-se până la urmă într-o nedreptate flagrantă. Păcălit de o prea mare simplitate, cititorul a trecut întotdeauna grăbit pe lângă o operă ce nu pare să aibă ascunzișuri. Gravă și mai ales tragică eroare pentru acel Bacovia aflat încă în viață.

O prejudecată și mai bine înrădăcinată, decurgând din cea precedentă, este mai ales aceea că opera lui Bacovia ar fi valoroasă exclusiv în prima ei parte (mulți dintre noi nici măcar nu știu că ar exista și o parte secundă). Și totuși, după 1916 Bacovia a scris, la fel de puțin sau chiar mai puțin, dar a scris. E adevărat însă și că a scris cu totul altfel, schimbarea registrului fiind de departe cea mai radicală și mai spectaculoasă din întreaga poezie românească, ceea ce ar fi trebuit să atragă atenția și măcar faptul ca atare să fie consemnat, dându-i-se importanța cuvenită.

Întotdeauna m-au incitat „stanțele” bacoviene, adică poemule publicate după volumul „Plumb”: de la „Scinteii galbene” (1926), până la „Stanțe burgheze” (1946) și la postume. Până la urmă m-au făcut chiar să privesc cu alți ochi chiar și capodoperele primei perioade. Dar, de circa un deceniu, sint pur și simplu șocat de modernitatea lor, avind de-acum revelația unui poet care, de unul singur, construisese un drum total alături de al contemporanilor săi, experimentând, vedem abia azi, cu total succes, exact în sensul în care se va dezvolta poezia veacului, nu numai la noi, ci mai ales aiurea. Dacă în prima perioadă, bazându-se pe o rigurozitate savantă, aproape barocă, la toate nivelurile, Bacovia va căuta și va reuși să producă o muzicalitate de tip tradițional, adică artificială (poezia ca spusere altfel decât spuserea obișnuită), în a doua parte, fără a renunța la căutata muzicalitate, ceea ce încearcă și reușete poetul este construirea unei naturale (spunerea poetică asemănătoare spuserei obișnuite). Dacă reușim să ne dezbrăcăm de prejudecăți, vom reuși să descoperim un Bacovia care este contemporan cu Pound, Williams, Cummings sau Reverdy nu numai în plan fizic, ci și artistic, căci în poetul român sint efectiv prezente, nu doar prefigurarea, toate caracteristicile importante ale uneia dintre cele două tendințe majore ale poeziei moderne: abolirea tropilor, predominanța imaginii, simultaneitatea planurilor, tendințe de narativizare, căutarea consecventă a simulării naturalității colocvialului cotidian, poeme dintr-o singură frază-răsufare, ambiguitățile discursivității aluzive sau discontinue, chiar pauzele și suspendarea sintactică la Cummings.

Analiza volumului de debut, „Plumb”, relevă existența, în finalul acestuia, a mai multor poeme care sint cu totul altceva decât restul volumului: două „Nocturne”, „Note de toamnă”, „Largo”, „Poemă în oglindă”, chiar și „Monosilab de toamnă”. Pot fi considerate simplă umplutură pentru a întregi cantitativ volumul, dar asta numai dacă privim doar volumul „Plumb”, în sine. Din perspectiva dezvoltării ulterioare a scrișului bacovian, ele arată însă limpede că ruptura față de o anume manieră era, în 1915, deja tranșantă. Iată, această „Nocturnă” (apărută în „Cronica Moldovei”, noiembrie-decembrie 1915), care n-a mai apucat să fie inclusă în vol. „Plumb”, deși aici își va găsi locul până la urmă (ediția 1924), conform notelor lui M. Petroveanu la ediția critică din 1978: „Stau... și moina cade, apă, glod... / Să nu mai știu nimic, ar fi un singur mod — / Un bec agonizează, există, nu există, — / Un alcoolic trece piața tristă. // Orașul doarme ud în umezeala grea. / Prin zidurile astea, poate, doarme ea, — / Case de fier în case de zid, / Și porțile grele senchid. / Un clavier îngină-ncet la un etaj, / Umbra mea stă în noroi ca un trist bagaj — / Stropii sar, / Ninge zoiș, / La un geam, într-un pahar, / O roză galbenă se uită-n jos”.

În ciuda conservării rimei, renunțarea la rigiditatea formei tradiționale este evidentă, discontinuitatea secvențelor și anormalitatea decupajului, ca și predominanța imaginii față de orice trop făcând din acest poem unul din momentele importante care marchează perioada de trecere către tehnica notațiilor. De aceea, existența acestor alt fel de poeme în finalul volumului „Plumb” nu poate fi interpretată ca simplă eroare, ci ca marcare conștientă a detașării de sine însuși. Faptul că, până la urmă, căutările vor dura zeci de ani nu schimbă cu nimic nici existența gestului ca atare, și nici semnificațiile lui majore.

Era oare Bacovia, aproape unanim considerat un spontan, conștient de ceea ce întreprindea; era efortul său conștient, consecvent și dirijat; avea, deci, Bacovia, o poezică? Greu de crezut la prima vedere, cu atât mai mult cu cât perioada de trecere de la o manieră la alta pare totuși deosebit de lungă (întreg deceniul dintre apariția „Plumbului” și cea a „Scinteilor galbene”. — 1926), cu multe reveniri la prima manieră, chiar dacă notabilă rămâne doar „Umbră”. Dar poetul este evident încăpăținat, adică consecvent în schimbare și, dacă-i dăm crezare Agathej Grigorescu (de ce nu) majoritatea acestor „reveniri” erau, în fapt, vechi eboșe de sertar. Iată însă că, în interviul acordat în 1927 lui I. Valerian, între rindurile unei

profesiuni de credință pe care puțini dintre exegeții o vor lua, cit de cit, în serios, înțilnim următoarea afirmație: „Nu am nici un crez poetic. Scriu precum vorbesc cu cineva, pentru că-mi place această indeletnicire. Trăind izolat, neputind comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă adesea cu mine însumi”. Iată-o, exprimată simplu și concis, principala caracteristică a unei poetici radical noi: colocvialitatea („scriu precum vorbesc cu cineva”). Însă nici nu e de mirare că afirmația va rămâne neluată în seamă, atâta vreme cât reflexul deja format ar fi de-a o lega de capodoperele din tinerețe, iar nu de atât de straniile dar extraordinarele poeme „Dimineată” ori „De iarnă”, ambele din vol. „Scinteii galbene”, cele pentru care este, de fapt, pertinentă. (În poemul „Dimineată” apărea, totuși, în antologia Pillat-Perpessicium din 1924).

Doi ani mai târziu, într-un nou interviu, același Valerian îi va pune lui Bacovia întrebarea-cheie cu privire la cauzele tăcerii, întrebare perfect motivată de faptul că auto-cenzura stilistică bacoviană lăsa să apară extrem de rar cîte ceva din noile producții (poate și din cauza absenței reacțiilor pozitive). Bacovia dă două răspunsuri, la mare distanță unul de altul, al doilea nefiind decât reflexul întîrziat al întrebării de mai înainte, iar nu răspunsul la o întrebare atunci pusă: „Într-adevăr, am tăcut. După repetate zguduirii nu mai ai curajul să deschizi vechile cave. Sunt tipete care țignesc deodată cu coardele vocale. Apoi rămii pentru totdeauna mut”. Iar peste multe rînduri, în finalul interviului: „acum scriu rar. Nu mai am elanul și forța de odinioară, nici credință. Sunt loviri de care te saturei să le repeți pe nicovalea ta. O strofă ucide mai sigur ca otrava. Vreau să încetez faza feroce”. Același interviu oferă însă și o altă afirmație interesantă. Povestindu-i lui Valerian despre un confrate care, în legătură cu „Serenada muncitorului”, i-ar fi zis poetului că e anarhist, Bacovia ripostează tîrziu, blînd, dar ferm: „Aș dori să fiu anarhist în domeniul esteticii, căci altfel te zbuciumi în zadar”.

Dincolo de luciditatea extremă, de o acuită, chiar tragică cunoaștere a propriei mărimi și... limitări (în fond, de ce n-ar fi continuat și el, ca alții alții, să se autopastiseze, menținîndu-și intactă iluzia reușitel), interviul atestă nu renunțarea la scris, ci la un anume fel de scriitură și de psihologie a scrișului („faza feroce”). Același interviu consemnează constanța preocupărilor lui Bacovia în deceniul al treilea de a face proză. Recent, unul dintre cei mai narativi poeți contemporani, Radu Sergiu Ruba, declară într-un interviu televizat că se consideră, ca poet, „un prozator ratat”. Este exact ceea ce pare să se fi întîmplat și cu cel de-al doilea Bacovia: nereușind experiența prozei, va scrie o poezie care din ce în ce mai mult împrumută (decantate, finisate, restructurate) mijloacele prozei. Că nu credea în ceea ce face („nici credință”), asta e altceva, ceva ce ține mai curînd de imaturitatea epocii, nepregătita încă să primească asemenea înnoiri radicale. Important rămîne faptul că Bacovia are curajul asu-

mării consecvente a propriei originalități în care, oare, chiar nu credea? Nu se considera uneori, în taină, „neștiut de nimeni, fără a spune un cuvînt”, un adevărat „anarhist în domeniul esteticului”?

Și chiar dacă nu era vorba decît, pur și simplu, de neputința de a mai scrie altfel, scade asta cu ceva din importanța descoperirii acestei alte muzicalități a spuserii calde, banale, domestice, simplă transcriere a stărilor, voit plată, lipsită de adîncime chiar cu intenție, ca viața de zi cu zi? O postumă furnizează din nou imaginea unui Bacovia stăpîn al unei perfec-te autocunoașteri: „Nu știu dacă / Sunt înțelese / Aceste stanțe / Dar mie-mi fac plăcere. / Ele vorbesc / De un suflet delicat / În goana de barbar...”. Simple poeme pentru sertar, manie blîndă imposibil de invins, fără speranță, dar și fără scîpare, simplă plăcere, adică viciu; demoul exilat în adîncurile ființei, cu gura definitiv astupată. Și totuși... Din păcate, și lucrul e evident, aproape patru decenii Bacovia a irăit, și a și murit, considerîndu-se un neînțeles și aproape un ratat. În ciuda capodoperele din tinerețe.

Nu ne-a mai rămas decît să exemplificăm, concret, în ce constă tulburătoarea modernitate a lui Bacovia. Iată, concentrată în finalul „Glossel” (din vol. „Stanțe burgheze”) extraordinara artă poetică a ne(re)cunoscutului Bacovia, desemnînd cu precizie locul central al noului tip de spusere într-o colocvialitate realizată prin dublarea locutorului: „Dacă nu-i / Cu cine vorbi / Se scrie”. Iată-l, redus la liniile esențiale, pe viitorul Mircea Ivănescu: „Se așeza să ningă — / Nîngea. / Doream, / Sunt ani de-atunci, / Să te-nîlnesc / La sfîrșit de stradă / Ce dă în cîmp. / Îmi părea / Că tu ești mai frumoasă / Iarna. / Doar corbii spuneau / Că stai acasă / Cu vreun prieten. / Reintram în tîrg. / Zăpada licărea / Electric / Pe fereastra ta. / Se ducea o noapte / Cîntec / Ca în nopți de iarnă” („Boemă” — în „Stanțe burgheze”, 1946). În același volum înțilnim antologicul poem „Antrenare”, a cărui fluiditate totală (spunere dintr-o răsufare) este minată/dublă de o savantă dis-coerență a planurilor logicii discursului, aidoma americanilor: „La locul întîlnirii / Am așteptat. / De un timp / Ore trec / Dezolant. / Aceașă gîndeam. / Iar despre tine / Mi-am zis / Că mă duci / Într-o lume / Care ține mult. / Ca într-o cameră cu oărti. / Din tot ce se vorbește / Pe atît se tot scrie. / Și-n limba / Care o cunosc / Sunt multe teme / Cu știința versificării. / Descrie tu. / Cînd, dezolant, / Ore trec”.

Tehnica pauzei, a gîndului rupt la jumătate, alt de modernul limbaj aluziv, toate identificabile mai sus și similare cu procedeele unui Cummings, sint frecvent folosite de Bacovia încă din perioada scrișilor „Scinteilor galbene”, ceea ce descoperă produce largi secvențe ambigue, dar nu și lipsite de sugestie (aproape de sugestie: capodoperele primei perioade au o limpezime structurală clasică, departe de haloul impreciziei teoretizat de simbolism; sugestia, însă, va fi folosită intens de către poet în a doua perioadă, dar ea un procedeu post-simbolist, în cea mai curată accepție modernistă, adică însoțit de/sau realizat tocmai prin caracteristicile cunoscute mai sus). Iată, exemplar, finalul amintitului poem „Dimineată”: „Am uitat dacă merg... încă tot mă tubesc... / Am ajuns la timp, ocup și un loc. / Dar gîndul apasă cu greul său bloc... / E numai vedere... nu mai pot să vorbesc”.

Nu putem să nu cităm integral capodoperele celei de-a doua perioade bacoviene, poemul „De iarnă” din vol. „Scinteii galbene”, locul în care pară se aduna toate caracteristicile poeziei moderne: extraordinara fluiditate a unei spuseri ce împrumută trăsăturile narațiunii, neutralitatea descriptivismului enunțativ ce rivalizează cu denotativitatea enunțului conversațional, absența legăturilor sintactice între segmentele-vers (o vizualizare „corectă” ar pretinde ca între segmente să apară șiruri întregi de puncte de suspensie), tehnica coexistenței mai multor planuri, teoretizată tocmai pe-atunci de Ezra Pound cu al său „simultaneism” (cu observația că tradiționala „Nevroză”, — „Afară nînge prăpădînd” — nu poate fi eficient descrisă decît prin înțelegerea unei „inducții” între planuri diferite dar concomitente), și cite altele: „Cum nînge repede, apoi încet / Și nu știu cît timp mai trebuie de-acum. / E la fereastră, alb — / O fată cu sal negru în cerdacul nîns... / Dar prin copaci largi inserează — / Într-un departe nîns era tot așa. / În adevăr / Și innoptate zînganiri / Apoi va avea loc un bal. / Sau o serbare de spiritism. / Atîtea sunt de făcut... / Cînd tu apari numai ca amintire / Cum nînge repede, repede!”.

Ceea ce nu înseamnă că s-au încheiat locurile citabile. Postumele sint pline de formulări incifrate la adresa contemporaneității, formulări în care aluzia și ironia, două componente fundamentale ale modernității, se contopesc pentru a face inatacabile exprimările. Tot aici, colocvialitatea se înfîlnește aproape permanent cu cotidianismul, ca pentru a consemna golirea totală de transcendență, chiar dacă poemul care deschide „Stanțele burgheze” oferă poate că unica, oricum rară, imagineare altfel decât conceptuală a celui dincolo al neantului, devenit, iată, populat și făcut aproape vizibil: „Acolo, unde nu-i nimeni, / Nici umbre, / Unde se duc / Multime de ani, / Și zgomotul zilei, / Și tăcerea nopții... / Unde toate sunt stuate... / Acolo, spun călătorii, / Că numai rafale de foc / Se denuntă / Lugubru, metalic. / Din minut în minut, / Acolo, unde nu-i nimeni, / Și nu mai trebuie / Nici un cuvînt” („Sic transit...”).

Mihail Oprea

Ogorul metafizic

Nietzsche a scris „Nașterea tragediei”. După aproape o sută de ani (un veac nu de singură dată, ci de intimitate cu demonul) George Steiner a scris „Moartea tragediei”. Dacă a murit tragedia a murit și omul care o făcea posibilă. Nu poți să fii tragic dacă nu recunoști înaltul și abisul. Tragicul trăiește prin verticală, doar dramaticul își duce existența pe linia orizontalei. Iată ce spune Steiner: „Vocea poeziei a devenit prea plâpândă pentru a se face auzită în cuprinsul unei săli de teatru”. Dacă teatrul, datorită degradării firești ce are loc de la începutul lui kali-yuga, a înlocuit templul, tainele acestuia devenind, ce ironic, spectacol pentru comunitatea transformată în auditoriu, atunci și poezia a înlocuit rugăciunea. Nu-mi dau seama ce legătură este între șoapta rugăciunii și tipătul poeziei, dar e cert că, pentru a se feri de minimalizare, poezia trebuie să răcească, nu în sensul acumulării de decibeli, ci în sensul unei frenezii metaforice. Căci pentru a deveni simbol metafora are nevoie de o uriașă încărcătură lingvistică și emoțională. **Riști prin metaforă pentru a te smeri prin simbol** — acesta este canonul poeziei moderne și al poezilor moderni care și-au luat în serios menirea de a fi ultimii mărturisitori ai retragerii Ființei. Dar citiți au ajuns până aici? Pe panta deziluziei, a experimentelor sterile, a infatuării avangardiste au pierit cam toți creatorii în sufletul cărora cuvântul și-a găsit totuși loc de înflorire. S-au ivit însă prea multe buruieni psihice și cine nu a știut să le stîrpească la timp... a continuat să scrie. A nu mai scrie atunci, a suspenda actul scrierii, a te abține? Se poate gândi fără să exprimi, așa cum exclama Tchuang-Tse: „Dacă aș putea vorbi cu cineva care a încetat să gîndească în cuvinte”? Acestea sînt întrebări pe care orice răspuns mai mult le-ar ucide decît le-ar împlini sensul. Am încă proaspăt în minte finalul **Scrisorii despre umanism** a lui Heidegger (tălmăcirea Liiceanu — Kleininger): „Gîndirea este pe cale să coboare în sărăcia esențiale sale precursoroare. Gîndirea adună limba în rostirea simplă. Căci limba este limba ființei așa cum norii sînt nori ai cerului. Gîndirea lasă prin rostirea ei brazde abia văzute în limbă. Ele sînt și mai șterse decît brazdele pe care le lasă în urmă-i pe cîmp plugarul cu pas domol”. Cred că în acest final se alină multe din incertitudinile spiritului omenesc și se arată foarte limpede care este relația între gîndire și scriere/rostire, amîndouă fiind în fond copii preferați ai tăcerii. Puțin mai sus, în cuprinsul aceluiași text, filosoful german scrie: „În nevointa în care se află lumea de azi, important este: mai puțină filosofie, însă mai multă grijă față de gîndire; mai puțină literatură, însă mai multă cultivare a cuvîntului.” Cultivînd cu adevărat cuvîntul ajungi la tăcere. Grijă față de cuvînt în sens metafizic presupune dezopacizarea acestuia, regăsirea direcției de gîndire și implicit de tăcere pe trupul său prea

mult sedimentat. Viitorul scrierii și al rostirii poate fi viitor numai în acest sens. Nu o tăcere la propriu, căci poți să taci făcînd mai mult zgomot decît dacă ai vorbi, după cum o pagină albă, o compoziție „albă”, ca în cazul lui John Cage poate fi mai îngreunată decît sutele de pagini ale Iliadei și Odișeei, ci o tăcere adusă pe calea cuvintelor ce-și amintesc de trecerea plugului prin trupul lor. Aceasta nu este o metaforă. Heidegger nu și-a încheiat celebra scrisoare printr-o imagine plăcută care să prelungească în poetic textul riguros de pînă atunci. Orice îndelungire naturală și vizibilă își are corespondent pe un plan nevăzut. Așa cum ogorul este arat, așa și limba poate fi cîntecată de un plugar al cerului și al stelelor. Căci mai mult de-a însemna comunicare, cuvîntul înseamnă cuminecare, conform distincției făcute de Noica, partea de tăcere din noi care vorbește zeului. Că această parte, această urmă este mai ștearsă decît brazda lăsată pe pămînt de plug nu înseamnă atît precaritate, cît inefabil. Analiza chimică făcută eucharistiei nu se deosebește cu nimic de aceeași analiză făcută pînii și vinului asupra cărora nu a coborît Duhul Sfînt. Privirea științifică nu are puterea să descopere harul care coboară asupra naturii. Acesta rămîne insesizabil și de aceea Heidegger a și ales pentru încheierea harului său adresat lui Jean Beaufret imaginea unui ogor metafizic în care sămînta tăcerii rodește, iar rodul întors spre om dăruiește gîndire și, în cele din urmă, supremă mărinimie, scriere.

A nu mai scrie, a suspenda actul scrierii, a fugi din fața literelor parazitare? Nu, în nici un caz! Dar a scrie pentru a ieși din timp și, dacă timpul e prea opresiv, atunci a transforma litera în rinjet, în leagăn al demonului!

Am făcut aceste referințe la Heidegger și rîndurile de mai sus au cam fost scrise în spirit heideggerian deoarece în plină criză a literelor a fost poate singurul gînditor care a avut curajul să meargă în răspăr, aducînd un uriaș elogiu inexprimabilului. Lui îi

grișa gherghei

Se face întineric

Vom fi pînă la urmă morți
nu strigă nimeni următorul
capcanele sînt puse
meru pe alte drumuri
lipsește chiar indemnul
cînd vrei să le străbați
și totuși aduci trupul
ca pe o datorie mai veche
cu rușine
se face întineric
pe viu cum se mai spune

Trece

vai de străzile sufletelor noastre
pavate cu ce se aude
calci și sare icoana cît colo
ochiul a văzut în neștre

șapte salcimi au plecat într-o noapte
orbul le-a mîncat rădăcinile
fără să bijbiie fără sfială
numai zvonul se adevărește
veniți la flori de miere
și faceți loc pentru sărut
pe zidul vostru de cuvinte

Pedeapsa amarnică

E greu să porți gheb în cetate
toți vor noroc de la gheb
atingerii nouă carate
abea mai am timp să-i înjgheb
în curînd voi fi dat de exemplu
acest cocoșat de pripas
nu poartă noroc nici în templu
cocoșele lui nu sînt stas
pedeapsă amarnică
cocoșă zadarnică

Joc

Patru drumuri au venit
și pe loc s-au spovedit
eu sînt nordul

haiku

Vint
in firele bărbii —

om singur : ai atîtea străzi...

GLOSSĂ

In oglindă zăpada — / femeie care
intră / încet în amintire.

Ce e oglinda? Un obiect real
care s-a născut odată cu lumea
special ca s-o i-realizeze

căci trebuie ca lumea să-și capete
puternica iluzie de sine
care s-o insotească pe drumul tare
scurt

spre moarte

Chipul meu în toate oglinzile lumii
nici una nu-l refuză : tiranică
omniprezența inexistentului

Și moartea mea? O, crima perfectă
a oglinzii ce m-a i-realizat
pînă la capăt

Dacă nu ne-am privi în oglindă am fi
nemuritori

Constantin Abăluță

datorăm în spațiul european realizarea eliberării din chingile unei gîndiri strict conceptuale. Iar o gîndire astfel eliberată încetează să mai fie „obiect al muncii” pentru zeloșii profesioniști ai catedrelor de filosofie. Ca și Nietzsche sau Kierkegaard, dar în pofida aparențelor, chiar mai aprig decît ei, Heidegger a gonit pe filosofi din templul Ființei. A face filosofie după Heidegger înseamnă obligatoriu a pune problema harului. Profesorul de la Freiburg a arătat limpede că marile întrebări metafizice nu au șansă de încolțire dacă în ogorul lor nu vibrează o undă de har. Fără a fi teolog, dar fiind un metafizician a readus filosofiei nobilul statut de vasalitate față de numele divin. Și a învecinat-o cu misterul artei. Lui îi aparține celebra formulă pe cit de incitantă pe atît de impenetrabilă din postfața la „Ce este metafizica?”

„Gînditorul rostește ființa. Poetul numește sacral”. Care este la urma urmei relația între rostire și numire? Ce diferență în identitate există între Ființă și sacru? Alte întrebări care nu-și găsesc odihnă decît în portul tăcerii. Analizele făcute de Heidegger asupra poeziei s-au îndreptat cu precădere spre Holderlin, Rilke, neomițindu-l însă pe sfîșiatul Trakl și pe nu mai puțin tensionatul Gottfried Benn. Și tot lui îi datorăm înțelegerea neantului ca vatră stînsă și a artei ca ultimă flacără... Din altă parte a lumii, în același secol, un alt gînditor de factură similară, hindusul Coomaraswamy scrie astfel în eseurile sale metafizice: „Suppose now that the Spectator goes to sleep : when he closes his eyes the universe disappears, to reappear only when he opens them again. The opening of the eyes (Let there be light) is called in religion the act of creation, but in metaphysics it is called manifestation, utterance or spiration (to shine, to utter and to blow being one and the same thing in divinis); the closing of the eyes is called in religion the end of the world but in metaphysics is called concealment, silence or desperation. For us then, there is an alternation of evolution and involution. But for the central Spectator there is no succession of events. He is always awake and always asleep” (Vedanta and the western tradition, Metaphysics 2). Rar mi-a fost dat să întîlnesc

un text mai elocvent asupra relației metafizică-religie, care se potrivește perfect înțelegerii pe care Heidegger o dă metafizicii, ca ceea ce se situează mai presus de natură, de fiintare și chiar de zei. Toate acestea evidențiază un lucru esențial: acela că în plin fenomen de disoluție și de atracție a informalului, informalul se menține totuși ca pol spiritual cu influență puternică asupra intelectului uman. Și dacă în acest secol expresiile cele mai convinșătoare ale unei prezențe spirituale s-au realizat mai mult în textele teoretice decît în creația propriuzisă, aceasta nu trebuie să mire. În plină desfășurare a lui kali-yuga, literatura este mult prea contaminată de virusul virtuozității de-a scrie. Firește, nu se pune problema creației de basme ca în prima vîrstă a Manvantarei, dar, riguros gîndind, acolo unde prin voința implacabilă a ciclului lipsește aurora ar trebui obligatoriu să se instăpînească apocalipsul. Deși sintem contemporani însă cu cele mai teribile masacre pe care le-a cunoscut vreodată omenirea, cu uriașe catastrofe și, mai ales, cu insolenta fiziunilor și fuziunilor nucleare, literatura pe care scriitorii acestor vremuri o creează se complăce, în mare măsură, în psihologie burgheză sau bilbieli onaniste. Numai că a fi scriitor acum înseamnă pînă la urmă a vedea cu adevărat neantul și a spune răsplată că ciuperca atomică nu este decît un palid simbol al apocalipsei. Tot așa cum odinioară la țărîmul Edenului orice literă sau orice gest era fereastră prin care lumina sîrului primordial... Și totuși! Nu pot să uit o remarcă cioranescă din „L'inconvenient d'être né”. Ea se referea la sterilitatea spiritualității iudaice care, în pofida teribilelor chinuri trăite de stîrpea lui Israel în acest veac, nu a mai produs nimic remarcabil de factura trecutului ei elaborări teologice, metafizice și, cu anumite excepții, chiar artistice. Să fie deci adevărat că numai stările intermediare favorizează creația iar suferința și bucuria prea mari să-l golească pe om de orice fior și vibrație? Iarăși o întrebare al cărei răspuns își aruncă ancora spre stele...

Dan Stanca

(fragment din esul „De la simbol la vedenie”)

ala-bala
eu sînt
sudul /
portocala /
pînă la /
eu sînt vestul
cu rafala

eu sînt estul
alandala
de cînd vine ce se duce
tu ești cuiul din răsruce

E grav

E grav
zise apostolul
trebuie să ne ridicăm la ceruri
altfel nimeni n-o să mai creadă
în gurile noastre rotunde
au venit cu toate bucele lor
femeile își băteau țîțele cu niucle
am văzut eu și pietrele
mari cit sfintele aureole

stai jos apostole pe munte
privește soarele apune
nici n-ai să simți
doar noi nu mai primim durere
fii liniștit să-ți povestesc
legenda pînă trece lumea
acum sînt blînzi
au cuie moi de luminare

a fost frumos cu-adevărat
acum e doar o sărbătoare

Reîntoarcerea la emoție, dar și un semnal de alarmă

„Zilele filmului francez” au prilejuit spectatorului român întâlnirea cu câteva din creațiile valoroase ale ultimului deceniu. Nu aș include aici „Diva”, film de autor datorat lui Jean-Jacques Beineix, chiar dacă, nu mă indoiesc, el va fi cucerit sufragiile publicului autohton: revăzut după aproape zece ani de la lansare, constat că indiscutabilele sale calități „tehnice” (imaginea, suspansul, concepția decorului ca element care participă nemijlocit la naratiune etc.) nu pot suplina schematicismul naiv al poveștii romantico-politiste... În ciuda atmosferei originale create de „trucurile” regizorale, „Diva” nu este mai mult decât un basm (post)modern, nelipsit de poncife, exagerări, care luat ca atare nu iese din zona mediocrității; Beineix are însă inteligența de a nu miza prea mult pe acest nivel, evident falimentar, de unde abundența citatelor manifeste din alte filme (de la „7 ani de căsnicie” la cele de „serie B”), întoarcerea inspirată a neverosimilului pe dos, ca o mână, și transformarea lui în „colaj”... Astfel privit, „Diva” are cel puțin meritul de a fi impus un stil care, cu un plus de emoție, se va afirma mai credibil în mult-comentatului „37,2 dimineața” — de pildă.

Am avut însă bucuria vizionării (sau revizionării, pentru cei care luasem deja contact, prin intermediul video, cu acest film) lui „Au revoir, les enfants” de Louis Malle, creație simptomatică pentru un anumit moment în evoluția filmului francez, ce s-ar putea caracteriza, în două cuvinte, ca **reîntoarcerea emoției**. Autorul „Ascensorului pentru șafod”, al „Aman-lor” și al „Focului fatidic” (opere defizitorii pentru estetica „noului val”) întreprinde aici, ca și Truffaut în „Ultimul metro”, o neașteptată revenire la naratiunea clasică, după o „buclă” americană, mai mult sau mai puțin semnificativă în planul expresiei, cuprinzând filme ca

„Pretty Baby” sau „Atlantic City”. Fără a ocoli aceste melodramatice (unul din filmele lui Alain Resnais, realizat cam în aceeași perioadă se numește, iarși simptomatic, chiar „Melo”). „Au revoir, les enfants” rămâne o creație exemplară în cariera de regizor a lui Malle.

Pierderea inocenței (temă trasabilă, cu puțină bunăvoință, și în filmul lui Beineix) capătă aici cea încărcătură declarată autobiografică (Malle mărturisește a fi construit filmul pe o amintire personală din perioada ocupației, ceea ce explică tonul confesiv, la persoana întâi) care generează povestirea și îi dă credibilitate. Povestea astfel spusă, fără emfază, comunică direct și firesc dramatismul unei experiențe care transcende conjuncturalul, reverberând în prezent prin intensitatea emoției brute, a nu. „Au revoir, les enfants” este un film care depășește prin grație caracterul strict autobiografic, ca și plasarea istorică dată: importanța lui este cu atât mai mare...

Evenimentul acestor „Zile...” îl constituie, însă, fără doar și poate, superbul film semnat de Alain Cavalier, „Therese”. La limita între poemul cinematografic cel mai pur și document bressonian, filmul găsește în stilul de viață al Carmelitelor (recunoscut a fi cel mai auster) racordul perfect pentru reconstruirea momentelor monahale din existența Theresei Martin — personaj real, canonizată în 1925.

Pentru Cavalier, filmul realizat în 1960 de reverendul R. L. Bruckberger, „Dialogul Carmelitelor”, nu va fi constituit un handicap, ci, dimpotrivă, un argument pentru redescoperirea aceluiași univers dintr-o perspectivă ușor diferită: căci, ceea ce în filmul lui Bruckberger era mai mult fundal pentru dialogul dramatic care, la rândul său, pune datele de bază ale unei abordări spiritual-polemice a unui moment atroce din istoria Revoluției franceze — devine, în viziunea lui Cavalier, însăși materia filmului... „Therese” este nu

atît ekranizarea existenței patetice a sfînteii Tereza, consumată de tuberculoză la 22 de ani, cit pretextul unei radioscopii, de o rară expresivitate, a unui univers aproape carceral: între pereții invizibili ai acestui univers se joacă o dramă pe care estetica filmului, voit teatrală în planul decorurilor, dar uzind nu mai puțin de procedeele elipsei cinematografice, o face cu atît mai pregnantă. Folosind punctual **fondu enchainé**-ul, Cavalier dezvoltă acest procedeu ca un contrapunct fidel al punctualului esențial, al momentelor de epifanie din viața Terezei. Rezultă o fascinantă descompunere formală a universului carmelit, cu ritualurile lui specifice, o anatomie a gesturilor transformînd detaliul realist în modul poetic. Insistența prim-planurilor, de chipuri și obiecte, succesiunea cadrelor rigurose alcătuite amănunțite de „Caravaggio”, filmul lui Derek Jarman (cu care se aseamănă în privința aspectului teatral, „pictural” aproape); diferit de cel al lui Jarman însă, filmul lui Alain Cavalier nu tinde nici spre manierism, nici spre o retorică radical afirmată a vizualului. Marea originalitate a lui „Therese” vine din faptul că absența

Alex. Leo Șerban

P.S. — Din păcate, vizionarea în condiții civilizate a filmelor de o factură mai specială suferă de pe urma „comentariilor” unei anumite părți a publicului autohton: remarci abrutizate, vădînd un incredibil neant sufletec, s-au făcut auzite în sala de la „Patru” unde a rulat acest film... Nu este vorba aici de o participare neapărat „religioasă” la problematica explicită din „Therese” (nu acesta a fost scopul, subtil, al lui Cavalier), ci de o minimă participare estetică. Și dacă nici aceasta nu este posibilă, atunci de un elementar bun simț... Este o constatare cutremurătoare aceea că publicul românesc se „scandalizează” la un asemenea film. Ca ateu, pot spune că am receptat cu tristețe reacția viscerală pe care dezeducarea comunistă a făcut-o posibilă; mă tem însă, gîndindu-mă mai bine, că ea nu se datorează numai acesteia, ci ține de prejudecăți specifice „complexului de marșine”...

Pe de altă parte, trebuie să subliniez traducerea absolut nesatisfăcătoare a filmului, în care contrasensurile alternau firesc cu neglijențele cele mai bătătoare la ochi: oare chiar nu se poate da mai multă atenție, măcar în cazul filmelor de calitate ce nu se not viziona (și nici traduce) „în serie”... ?!

muzică

În așteptarea lui Enescu

Este interesant de urmărit, în timp, traseul întâlnirilor muzicii contemporane românești și universale cu publicul. Prin anii '70-'75 — Concertele-dezbateri. Asistență numeroasă. Viu și autentic interes, chiar dacă noutățile în tratarea instrumentelor („prepararea” pianului, de exemplu), neobișnuite multora, mai stîrneau zîmbete. Un excelent animator, muzicologul Radu Stan. Discuții libere cu sala,

întrebări, fie și naive, intervenții, chiar dacă prelungite peste măsură. Eram, se înțelege, mai tineri, aveam timp, așa credeam atunci, și-l cheltuiam cu primejdioasă generozitate. Un fel de snobism, acela benign despre care vorbea într-o proză Alexandru George, umplea sala Studioului T 8 pînă la refuz. O tempora... Și, să nu uit, un nelipsit personaj straniu, tăcut cînd mai toți vroiau să se facă auziți, un tip ras în cap, cu cizme și barbă de lipovean, despre care credeam că este puțin ticnit. Mai tirziu am aflat. Era plastician.

În mod firesc, pe măsură ce noul limbaj devenea mai familiar publicului, „dezbaterile” au început să dea semne de oboseală. Uneori, cum se întimplă în perioadele de căutare, și muzica, Audiența s-a restrîns.

A urmat ciclul inițiat de compozitorul Anatol Vieru, Muzici paralele. Bach și Stravinski, Mozart și Ives. Olah. Formulă ingenioasă, de succes. Ideea că mergi la concert cu un anu-

me „orizont de așteptare”, ascult clasici sau moderni, s-a dovedit a fi greșită. Era doar muzică bună sau mai puțin bună. Rămînea totuși neliniștea, dar cite nu aveam atunci, că încercăm să forțăm „rezistența” unei părți a publicului „ajutați” de marii maestri.

După anul '80, un mai vechi susținător și excelent interpret al muzicii contemporane, pianistul Adrian Tomescu lansează ciclul de concerte Panoramic XX. Ascultăm în prime audiții piesele unor compozitori contemporani cehi, bulgari, unguri. Și, bineînțeles, multă muzică românească. Fără prezentări, fără dialog. Formațiile atașate noii sensibilități se înmulțiseră. Muzica secolului își câștigase, într-un fel, autonomia față de verb, pierzînd treptat, printr-o ne-dreaptă recurență, o mare parte din public. Spectacolele de sinteză (culoare, cuvînt, muzică), Teatrul instrumental mai creau cite o buclă ascendentă pe sinusoida interesului. Apoi din nou dubla răceală, a publicului și

a săliilor. Ce se întimplă?... Dincolo de deteriorarea tot mai accentuată a vieții artistice, în general, muzica a avut de înfruntat și un alt adversar. Programele școlare. N-am să revin la un subiect care-a fost mult dezbătut și care nici azi nu găsește, din păcate, prea multă înțelegere. Ideea este că s-a creat, dacă mă gîndesc la o întregă generație „pierdută”, un „vid” de public. O ruptură cu efect de lungă durată. Nu cred că se poate apropia de contemporani cineva pentru care Beethoven este doar autorul Eroicii sau al Odeii bucuriei, iar atîta timp eît o instituție care trebuie să facă și educația (Televiziunea) își numește emisiunile de rock, pop (și drog?) Muzica tinerilor (Mozart și Enescu aparțin bătrînilor?) sînt greu de între-văzut șanse pentru prezentul artei sunetelor. Cu atît mai mult este nevoie ca Festivalul Enescu să fie relansat la valoarea pe care a avut-o. Ar putea fi un început de bun augur pentru creația muzicală contemporană.

Valentin Petculescu

t.v.

De la Cîntarea României la Cîntarea Securității?

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre cei căzuți în zilele dintre 16 și 22 decembrie 1989.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre nevinovații azvîrlîți în pușcăriile anilor '50, despre cei din lagărele de la Canal sau de la Bicaz.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nu a făcut nimeni un film — și încă serial — despre rezistența în fața terorii a minerilor din Valea Jiului, a intelectualiilor, a muncitorilor din Brașov.

Să nu fim supărați. Încă nu s-au găsit banii necesari.

Nici un film, dar nici unul, despre presa liberă, despre calitățile și defectele ei, cu discuții în contradictoriu — și nu doar cu acuzații la care nu e lăsat să răspundă nimeni. Doar este și meritul stăpînirii că această presă există!

Să nu fim... Încă nu...

Nici un film despre televiziunea de azi, chiar despre ea, un film nuanțat, nu în alb-negru. (Minunată era televiziunea

cînd nu mai exista, cînd murea seară de seară timp de două ore?). Acum este, Cum e?

Să nu... Încă nu...
ÎN SCHIMB, PENTRU A SE FACE UN FILM DE DOUĂSPREZECE ORE ÎN CARE SĂ SE CÎNTE ODE SECURITĂȚII, S-AU GĂSIT ȘI TIMP ȘI BANI!

Ei da, a fost și timp, s-au aflat și ceva parole, precum și un tinăr realizator (extrem de stingaci, dar care pare un om de bună credință). Rezultatul: la 22 octombrie, pe micul ecran, primul episod al unui film documentar (curat documentar: nici măcar o singură imagine arătînd trupele Securității la lucru: numai laude, elogii, ode...) intitulat **Adevărul despre trupele de Securitate**.

Timp de aproape o oră și jumătate (primul episod), nici un cuvînt mai sfios, nici o rezervă, nici un semn de întrebare, nimic, nimicula! Trupele de Securitate erau formate din tineri nevinovați, comandanți de adulți și bătrîni tot așa de nevinovați. Se ocupau cu PAZA ȘI ORDINEA. Abia în completarea vorbită pe care a adus-o oribilului film, realizatorul a specificat că nu e vorba de întreaga Securitate, ci exclusiv de tinerii care-și făceau stagiul militar la această armă (spre deosebire de infanteriști, artileriști etc.). Da, stimat domnule realizator, dar Securitatea (în întregime) nu a avut chiar nici o legătură cu politica? Dragă domnule, ne credeți idiote? De PAZA familiei Ceaușescu cine se ocupa? De ORDINEA (sau dezordinea) din această familie, cine? Toți cei care au fost chemați să vorbească (în film) nu au avut „nici măcar o moment de neîncredere în trupele de Securitate”. Atunci de ce le-am mai desființat, prietene? Ce Dumnezeu! Nimeni nu afirmă că zecile sau sutele de mii de oameni din cadrul Securității au fost (luați așa, cu hurta) niște

ticăloși! Nici vorbă! Dar filmul vrea să ne facă să credem că toți aceștia (luați tot așa, cu hurta) au fost niște îngeri picați din cer. Cum se poate „da pe post” a asemenea film? Este o gafă monumentală, iar cele cîteva cuvinte rezervate, rostite în introducere de crainic (ar fi vorba nu de o producție a televiziunii, ci a unei agenții particulare) nu au reușit

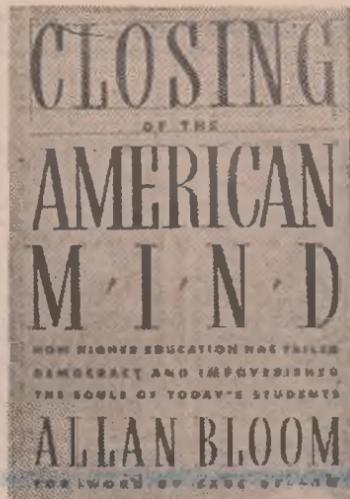

să împrăștié vîhul de întuneric pe care acest film ineficabil (și a fost abia primul episod!) l-a aruncat asupra întregii Securități, tocmai pentru că a abordat o problemă atît de delicată, cu maximă stîngăcie. Sigur că e nevoie de ordine, sigur că sîntem pe cale de a deveni un stat democratic, dar dumnea-voastră, domnule autor, chiar ați uitat ce-a fost Securitatea, ce-a reprezentat Securitatea în ochii cetățeanului terorizat, împins să facă delatțiuni, amenințat, interogat, avînd tot timpul senzația (îndreptătită) că, o fi refuzînd el, dar alții nu refuză cituși de puțin să-l „toarne”? Toate acestea se pot șterge din memorie cit ai bate din palme? Toate acestea — și altele altele... Unde sînt „dosarele” noastre? La băncile din Peru? Rău a făcut spectatorului acest film, rău forțelor de ordine, rău oamenilor cîștiți din cadrul trupelor de Securitate. Rău a făcut unităților de jandarmi, căora nimeni nu se gîndea să le pună la îndoială utilitatea în serviciul legii. Și, care — într-un răs-timp atît de scurt — au devenit „demascate” fără voie în fața milioaneilor de telespectatori, „foștele trupe de Securitate”. Ele au dobîndit brusc un caracter politic (pe care nu-l aveau, pentru nimeni). Cui prodest? Dragă domnule realizator, renunță! Te rog! Îți urez sănătate și nu-ți pun la îndoială calitățile de bun cetățean, dar nu mai fă filme, dacă nu te pricepi! E o cerință minimală, nu?

Plîng morții, copile!

Florin Mugur

Permanența dialogului

În vara anului 1957, o carte apărută fără o campanie publicitară prealabilă, scrisă de un universitar aproape septuagenar și netelegenic, a fost catapultată pentru luni de zile în fruntea listei de best-sellers și a devenit sursa unor aprigi polemici. Autorul, Allan Bloom — codirector la Centrul John M. Olin pentru teoria și practica democrației pe lângă Universitatea Chicago și profesor de gândire socială la aceeași instituție s-a trezit ținta unui tir încrucișat, pornit din toate unghiurile spectrului ideologic și incunutat cu epiteze contradictorii: conservator, teribilist, pesimist, spiritualist.

Ce l-a îndemnat pe acest afabil profesor să risce căderea „în groapa cu lei” academici? În introducerea la cartea „Închiderea minții americane”, confratele Saul Bellow încearcă să aducă o explicație personală. După el, nici radical pus la „activism”, nici adept al refugiului într-un sanctuar intelectual, Allan Bloom avertizează asupra decăderii universității din rolul de loc unde toate vederile erau examinate, fără restricții și fără intenții de a oferi soluții pentru „probleme actuale”, devenit astăzi antrepozitul conceptual al unor concepții adesea vătătoare.

Erudiția exhaustivă și arhitectonică amplă a cărții fac din ea: „un rezumat demn de încredere al evoluției ce-

lei mai elevate vieți mentale în democrația S.U.A.”.

Mai modest, Allan Bloom mărturisește că și-a propus să facă „un raport de front” — din linia întâia a procesului educativ american.

În realitate, el sintetizează experiența a peste trei decenii de cursuri și prelegeri ținute la universitățile Yale, Cornell, Tel-Aviv, Paris, Toronto, într-un stimulator și pasionat efort pentru a menține potențialul universității de a forma un om complet, a cărui foame de cunoaștere să fie racordată la preocupările permanente ale umanității, al cărui echilibru interior să-i permită rezistența la toate forțele deformante ale convențiilor și prejudecăților. Căci pentru Bloom scopul major al educației liberale nu este doar înzestrarea cu erudiție ori competență profesională, ci formarea unei conștiințe morale, a unui individ apt să evite răspunsurile facile și impuse statistic, la întrebările esențiale.

Riguroasă argumentată și articulată pe trei părți: Studenții — nihilismul stil american și Universitatea, expunerea sa demonstrează că în ultimele decenii, punctele forte ale educației americane tind să devină slăbiciuni. Cursul majestuos al gândirii democratice americane amenință să băltească pe alocuri. Neîntreruptul, ineluctabilul progres al libertății și egalității se rezumă la debateri numai asupra nuanțelor sensurilor acestor noțiuni fundamentale, nu și

la justificarea lor față de alte modalități de gândire. Relativismul incalcat a creat, treptat, dezinteres și ignorare a tradițiilor străine. Deschiderea spirituală a alunecat în acceptarea, măcar ca ipoteză a oricărui posibilități chiar nefondate, și, în ultimă instanță, în negarea puterii decisive a rațiunii.

S-a făcut tot mai simțită absența în patrimoniul american a unui Dante, Pascal și Descartes, Goethe — genii care sint expresia unei conștiințe colective și s-a produs o distanțare de marile tradiții universale. În același timp, curente ca pragmatismul lui Dewey, behaviorismul lui Skinner au slăbit încrederea în superioritatea morală a gândirii politice americane, de la Jefferson și Tom Paine. Un egalitarism amorf năclăiește viziunea asupra valențelor individualității, iar tinerii nu mai pășesc pragul facultăților nici inspirati, nici critici față de moștenirea democratică. Un spirit de emulație competitivă a luat locul entuziasmului, curiozitatea este exterioară.

Fluiditatea vieții de familie, dispersarea pe întreaga arie dintre cele două oceane, slăbesc și ele simțul de integrare, înrădăcinare, fără de care un individ e mai puțin susceptibil de omoză cu alții, de a întinde antene în multe direcții.

Bloom regretă că la această „închidere a minții americane”, încă prea puțin vizibilă exterior, dar alarmantă, contribuie neputința părinților de a oferi premisele unei concepții asupra vieții, ori modele de urmat. Fără religie (și aici filozoful american ține să atragă atenția că strigătul lui Nietzsche: „Dumnezeu e mort!”), nu era bucurie la căderea tiranului, ci disperarea în fața neantului, fără ritualuri, fără altă comuniune decât cea din fața micului ecran, familia pregătește oameni-insule. Cărțile mari rămân în rafturi ca niște bunuri sigure, ceva de la sine înțelese, dar nu sint apropiate. Pare ciudat ca o carte să fie un companion și este edificator că romanul cel mai frecvent menționat în lectura studenților a devenit „Străinul” lui Camus. Explozia informațională a accentuat apariția de superfluu a marii tradiții. Iar fără opțiune morală, educația se restrânge la oferirea unui set de valori — monedă curentă — pasaport pentru a intra în regatul succesului.

Pină și revoluția sexuală, argumen-

tează Bloom, în loc de eliberare a dus la dispariția pasiunii și a relațiilor individuale, deschiderea spre celălalt fiind înlocuită de aprecierea partenerilor ca piese intersanjabile într-un joc erotic mecanizant.

Totul ajunge să se desfășoare sub semnul lui aici și acum — un prezent sărăcit, pentru oameni care vin de nicăieri și pășesc rapid pe un numitor nebulos, fiindcă „angajare, stil de viață”, se dovedesc a fi formule goale.

Ne aflăm în fața unei viziuni total negative? Nicidcum. Suma acestor negații se preface într-un spirit constructiv, lucid, în finalul cărții lui Allan Bloom. Nu este vorba de soluții auxiliare, ca intensificarea studiului limbilor străine și al științelor umaniste, caracterizate cu vechi „un vast talcioc în care, pe lângă vechituri de doi bani și obiecte de aruncat, găsești încă lucruri de valoare”.

Pentru ca universitatea să nu mai producă solitari sociali, oamenii care au deviza „going my way” își văd de drumul lor și atât și trebuie să înceapă iarăși „să ofere experiențe care să ne facă conștienți de imperfecțiunile noastre”. Educația este menită să caute în student ce anume din ființa lui năzuiește spre întregire, spre deschidere, și să le reamintească tinerilor operele și personalitățile care le vor îngădui să caute și mai departe în viață, autonomi, această întregire. În acest spirit, ei vor descoperi singuri și frumusețea obiectivă a cărților, și demnitatea umană și perenitatea anumitor valori. În mijlocul tuturor simulacrelor de comunități în conflict, se va putea ajunge la comunitatea celor dormici să cunoască adevărul. Fiindcă educația liberală nu are datoria de a furniza răspunsuri categorice, ci de a stimula punerea de întrebări, îndoiala rodnică.

În acest scop, seriozitatea și sinceritatea unui dialog permanent sint decisive, unind profunzimea europeană cu vitalitatea americană, repunând în drepturi filozofia detronată.

După îndelungatul său periplu, de la Homer pînă la Joyce și de la Socrate la Heidegger, Allan Bloom găsește, așadar, căldura umană și forța adevărului în permanența dialogului deschis, foc viu al triadei esențiale: cunoaștere, înțelegere, comunicare.

Eugen B. Marian

RYSZARD KAPUSCINSKI

IMPĂRĂTUL

TRONUL (21)

M-am gândit mult dacă împăratul a dorit atunci să cedeze. Desemnarea doar pe urmașul tronului și a cerut să fie construit acel monument veșnic sub forma barajelor de pe Nil (ce idee păguboasă față de alte nevoi ale împărăției!). Cred însă că era vorba de cu totul altceva. Numindu-l urmaș al tronului pe un nepoțel tinăr, a vrut să-l pedepsească pe fiul său pentru rolul nefericit pe care l-a jucat în evenimentele din decembrie 1960. Ordonând construirea barajului pe Nil, vroia să dovedească lumii că împărăția crește și înfloarește, iar toate acuzațiile despre sărăcie și corupție constituie o vorbărie malițioasă pusă în circulație de dușmanii monarhiei. În realitate, se crede că gândul de a părăsi tronul era cit se poate de străin firii împăratului, care trata statul drept o creație a sa și credea că odată cu plecarea sa de la sa se destrăma și va dispărea. Cum să își desființeze propria operă? Nu în afară de aceasta, părăsind zidurile palatului, să se expună de bună voie la ochii dușmanilor care abia așteptau să izbucnească? Nu, de nici o părăsire nu era vorba, dimpotrivă, după câteva accese de depresie senilă, împăratul parcă intrase în morți, se înviorase, se revigorase și se remarcă chiar trufie pe chipul lui bătrîn, crezându-se viguros, conștient și impunător.

A venit și iunie, luna în care conjurația întărindu-se pînă la urmă și-a reluat atacurile dibace asupra palatului. Viclenia care distrugea acum totul consta în aceea că întreaga destrucție a sistemului se înfăptuia cu numele împăratului pe buze, de parcă se înfăptuia voința lui, realizându-se cu smerenie gândurile sale. Acum, proclamînd că realizează aceasta în numele împăratului, rebelii au înființat o comisie pentru cercetarea cauzelor în rîndul demnitarilor, calculîndu-le conturile, moșiile și toate celelalte bogății. În oamenii de la palat a intrat panica, deoarece într-o țară săracă în care sursa de

imbogățire nu este producția realizată prin hărnicie, ci privilegiile extraordinare oferite, nici un demnitar nu putea avea conștiința curată. Cei mai lași se gîndeau să fugă în străinătate, dar militarii au închis aeroportul și au introdus ordinul prin care se interzicea părăsirea țării. A început un val de arestări, că în fiecare noapte dispăreau oameni din palat, curtea devenind tot mai pustie. A produs o mare panică știrea despre arestarea prințului Asrate Kassy, care conducea consiliul de coroană, fiind persoana a doua după monarh în împărăție. A fost aruncat la închisoare și ministrul afacerilor externe, Minassie Hajle, și în afara lui încă o sută de alți demnitari. În același timp, armata a ocupat postul de radio și a anunțat pentru prima oară că în fruntea mișcării de innoire se află Comitetul de coordonare a forțelor militare și polițienești, care funcționează — cum se spunea în continuare — în numele împăratului.

C.:

Toată lumea, prietene, era bulversată că pe cer apăruseră semne curioase. Luna și Jupiter oprindu-se în luna a șaptea și a douăsprezecea, în loc să formeze un triunghi, au început să formeze, semn rău, un patrat. Din această cauză, indienii care explicau la curte zodiacul au părăsit palatul de frică, probabil, să nu-l supere pe venerabilul stăpîn cu prevestirea proastă pe care trebuiau să i-o spună. Dar prințesa Tenene Work se pare că se întilnea în continuare cu acei indieni, căci alerga revoltată prin palat molestîndu-l pe bătrîn ca să bage lumea la închisoare, pe alții să-i spinzure. Și alții din fracțiunea ei insistau să facă aceasta implorîndu-l chiar în genunchi pe venerabilul stăpîn ca să răstoarne lucrurile, să frineze, să aresteze. Dar ce-au mai incremenit, ce-au amuțit, cînd au văzut că preainaltul stăpîn a început să umble în uniformă militară, să își etaleze ordinele, să poarte sceptrul, de parcă vroia să arate că se află în continuare în fruntea armatei pe care o comandă și îi ordonă! Ce are a face că armata aceea se ridică împotriva palatului, da, se ridică, dar sub comanda sa, rămînîndu-i fidelă, loială și care face totul în numele împăratului! S-au revoltat? Da, dar s-au revoltat loiali! Asta-i, prietene, venerabilul stăpîn vroia să domine peste tot, chiar dacă era revoltă, să domine rebeliunea, chiar dacă era îndrep-

tată împotriva propriei sale dominații. Fracțiunea dură se plîngea că stăpînul nostru a innebunit dacă nu poate înțelege că acționînd în felul acesta își sapă singur groapa. Dar milostivul stăpîn, nemaiascuțînd de nimeni primește la palat delegația aceluși comitet, în limba amhară denumit Derg, se închide în cabinetul său și deliberază cu acei conjurați! Și aici, prietene, cu rușine îți mărturisesc că în aceeași clipă s-au auzit pe coridoare șoapte păcătoase și criminale, cum că înălțimea sa, stăpînul nostru, și-ar fi pierdut mințile, căci în delegația aceea se aflau simpli căprari și sergenți și, închipuți-vă că prealuminatul stăpîn s-a așezat la aceeași masă cu soldățiiimea aceasta de jos! Greu să știm azi despre ce a vorbit stăpînul nostru cu acești oameni, dar imediat după aceea au început noi arestări, iar palatul și mai mult s-a golit. L-au închis pe prințul Mesfina Shileshi, un mare domn, avînd propria lui armată, imediat după aceea dezarmată. L-au băgat la închisoare pe prințul Worku Sellasie, care avea moșii cu nemilulă. L-au închis pe ginerele împăratului, generalul Abiye Abebe, minis-

trul apărării. La sfîrșit l-au închis pe primul ministru Endelkacev împreună cu unii din ministrii lui. Acum, zilnic închideau pe cineva, repetînd întruna că o fac în numele împăratului. Fiică-sa, dama de fier, venea și-l implora pe împărat să fie mai dur. Tată, ridică-te, îi spunea, și fiu mai tare! Dar, sincer vorbind, cum să mai dovedești tărie la o vîrstă atît de înaintată? Stăpînul nostru numai moliciune mai putea dovedi, dar și o mare înțelepciune, că în loc să se străduiască să înfrîngă rezistența prin duritate, el blindețea liniștit o împotriva, încercînd prin aceasta să-i imblinzească pe conjurați. Și cu cît dama aceea cerea un răspuns tot mai intransigent, devenea din ce în ce mai furioasă văzînd răspunsul monarhului blînd, încît nu se mai liniștea și nici nervii nu și-i mai putea potoli. Iar milostivul stăpîn niciodată nu se enerva, dimpotrivă, întruna o lăuda pe femeia aceasta, o mingiia, o incuraja. Acum conjurații tot mai des veneau la palat, iar stăpînul nostru îi primea, îi asculta, îi elogia pentru loialitate, îi îmbărbăta. Din cauza aceasta, cea mai mare bucurie o producea fracțiunii care chema la dialog, îndemnînd mereu să se așeze la masă, împărăția să o întremeze, cererile rebelilor să fie îndeplinite și de cîte ori cei care se pronunțau pentru dialog și un astfel de manifest prezentau venerabilului stăpîn, acesta îi lăuda pentru loialitate, îi flata și îi incuraja. Dar și din rîndul acestora armata a mai ciupit, așa că vocile lor tot mai slab se auzeau. În vremea aceasta, saloanele, coridoarele, gangurile și curțile deveneau pe zi ce trecea tot mai pustii și nimeni nu se ridica în apărarea palatului. Nimeni nu a strigat ca porțile să fie închise și armele scoase. Oamenii se uitau unii la alții gîndindu-se: poate pe el îl va lua și pe mine mă va lăsa? Iar dacă mă voi împotrivi și voi face gălăgie împotriva adversarului, nu mă vor băga cumva pe mine la zdup, iar pe ceilalți îi vor lăsa în pace? Cel mai bine să stai liniștit și să nu știi nimic. Cel mai bine să nu te împotrivesți, ca după aceea să nu regreti. Mai bine să nu îți, ca după aceea să nu plîngi. Uneori se duceau cu toții la monarh, întrebîndu-l ce să facă, iar atotputernicul stăpîn ne asculta plîngerile, ne lăuda și ne îmbărbăta. Mai tirziu însă, tot mai greu era să obții o audiență, căci venerabilul stăpîn, obosit de atîtea impunsături și de atîtea plîngerii, petiții și denunțuri, primea mai degrabă ambasadori ai unor state străine și orice emisari de peste graniță, căci aceștia îl ușurau cumva, lăudîndu-l, flatîndu-l, incurajîndu-l. Ambasadorii aceștia, și conjurații la fel, au fost ultimii oameni care au discutat cu stăpînul nostru înainte de plecarea lui, confirmînd cu toții că l-au văzut sănătos și în deplinătatea facultăților mintale.

Versiune românească de Nicolae Mares

PIER PAOLO PASOLINI

BĂIEȚI DE VIAȚĂ

Fragmentul prezentat în traducere face parte din romanul **UNA VITA VIOLENTA**, apărut în 1959, al scriitorului italian Pier Paolo Pasolini (1922—1975). Este capodopera sa. Înainte de a cunoaște numeroase traduceri, a devenit notoriu printr-un proces pentru obscenitate intentat cărții, proces în care martori (desigur, ai apărării) au fost criticul Carlo Bo și poetul Giuseppe Ungaretti.

Oamenii care au azi în jur de 50 de ani își mai aduc aminte de filmele și cărțile neorealiste, de un curent estetic lansat în Italia îndată după război ca reacție la academismul rigid și la propaganda din timpul dictaturii mussoliniene. Neorealismul era un fel de cine-verité și nu cred că greșesc spunând că avea și afinități cu... textualismul.

Proza lui Pasolini se leagă de studiourile de la Cinecittà, unde scriitorul a fost scenarist descoperit de Fellini. În prima sa carte, al cărei titlu i l-am împrumutat fragmentului tradus, în romanul **BĂIEȚI DE VIAȚĂ**, Pasolini era încă mai dinamic și mai truculent. Apoi proza se rafinează, în **UNA VITA...**, se simt aducându-și contribuția, atât profunzimea cultură a autorului, cât și cele șapte secole de narațiune italiană care l-au precedat. **UNA VITA VIOLENTA** este mai degrabă opera unui artist al cuvintului, foarte înrudit cu categoria sau tipul lui Mateiu I. Caragiale, a unui estet calculat, decît reportajul unui neorealist. Curentul fusese inspirat de altfel de stînga postbelică și susținut de ea. La sfîrșitul anilor '60' Pasolini a rupt însă tovărășia vremelnică cu comuniștii, la capătul unui șir de polemici virulente, și a murit ca apostat.

D.C.

toată Roma era o nădușeală. Mai cu seamă în jurul Tiburului, de la Testaccio pînă la Porta Portense, pînă la Lungaretta. Se prelingea o apă atîl de subțire și deasă încît se topea înainte de-a atinge pavajul. Străzile și străduțele erau pline de aburul acela cald, unde treceau de-o parte Aventinul, și de cealaltă Monteverde.

Era șase sau șapte seara, și de aceea cînd Tommaso, Lello și Cagone coborîră din treispe la grădinile din dreptul podului Quattro Capi, locul era pustiu sau aproape, nu erau decît primele parașute care începeau să iasă la treabă și un du-te-vino de motore umblînd de la Ponte Garibaldi la Caracalla; însă de cum trecea podul, pe Lungaretta găseai toată mișuna obișnuită de duminică seara. Puștimea umbra în găști, ieșind de la Esperia, de la Fontana, sau de la vreo șușana de-a popilor, aventurîndu-se să ia o gură de aer înainte de-a merge la cină.

Paltoanele și fularele și le puseseră toți numai ca să ia fața: și bine făcuse Lello ieșind fără palton sau giacă — lăsînd la o parte faptul că nici nu avea așa ceva — lejer, în bluză cu dungi roșii și albastre, iar împrejurul gîtului cu o batistă de mătase cenușie cu flori roșii înfășurată strîns.

Sediul MSI era în strada Luminii. Însă Tommaso și ceilalți nu avură nevoie să ajungă pînă acolo: în colț îl întîlniră pe Ugo.

Tocmai își aprindea o țigară: pentru asta se și oprise în colț strîmbîndu-se, cu o schimă care-i jimba mutra, dedesubtul valurilor de cîrlionți tari ca niște țepi.

„Ei?” îl făcu Tommaso, ridicînd mîna cu o mișcare care însemna ce facem? Celălalt aruncă chibritul, trăgînd un fum adînc.

„Apoi, cu limba strînsă între dinți aruncă afară cîteva fire de tutun care-l supărau și care nu se dezlepeau de pe gura udă.

„Vă salut, prieteni”, făcu apoi, întinzînd celor trei mîna. Tommaso intră îndată în subiect, posac, cu nările strîns de parcă-i mirosea ceva: „Care-i miș-

care?” îl întrebă, gata să apuce înspre sediul MSI, pe străduță.

„Nu mai e nimeni acolo, hai”, făcu Ugo.

„Da de unde!” răspunse Tommaso, înspre ceilalți care priveau mirați.

„A zis Coletta s-așteptăm aici, în piața Ponziani, hai”, adăugă Ugo, și fără să mai stea apucă la vale pe Lungaretta.

„De ce?” făcu Tommaso nemulțumit, mergînd alături de el.

Ugo se făcu că n-aude: își împreună mîinile de parcă se pregătea să spună Tatăl Nostru. Apoi cu o mișcare bruscă le întoarse, tot împreunate, însă cu fețele în afară, cu vîrfurile degetelor atîngînd pieptul: apoi, strînse vîrfurile degetelor, și-și lovi mîinile de piept și sub bărbie, de vreo cinci-șase ori, întrebător, izbucnind apoi: „Da' ce te bași tu!”

Scuipă și începu să meargă iar în jos pe Lungaretta, care strălucia de ploaia caldă.

În piața Ponziani dădură de Enrico, de Nebunu și de Salvatore. Îi văzură imediat deoarece nefiind în drum, piețșoara era pe jumătate pustie, și ei se strînseseră în colțul dinspre Via dei Vascellari, sub bar.

Tommaso și ceilalți merseră în întîmpinarea lor și-și întinseră mîinile. Ceilalți trei nici măcar nu se mișcară: rămaseră cu spinările lipite de zid, sprîjinindu-se pe un crac iar pe celălalt proptindu-și-l de zid. Stăteau așa, în așteptare, deoarece acolo era locul întîlnirii. Ridicară doar mîna dreaptă în silă, fără să-și schimbe expresia fericită și disprețuitoare de pe fețe. Și, poate ca să-și măi alunge urîtul, făceau mișto de vinzătorul de măsline, care se găsea de partea cealaltă a străzii, cu puțînca așezată pe trotuar. „Coletta?” întrebă Ugo mai mult ca să întrebă. „Vine el”, făcu unul dintre cei trei, cu niște ochi ce păreau flăcările fericii.

„Ce, s'tem numa' noi?” făcu Tommaso dezgustat.

„S' ce, n-ajunge?” îl apucă celălalt. Tommaso era negru la față și privea în jur oțărît. Răspunse cu un ris amar la provocare, cu gura netedă care des-

chizîndu-se dezvelea dinții cafenii și zimțați.

Între timp, cel care nu-și dezlepea ochii de la neon, Nebunu, se îndreptă încet dar hotărît către măslinar, urmărit de privirile tovarășilor săi.

„Dă-mi de cincizeci de lire măsline, domnu-vătător!” făcu Nebunu.

Domnu' învățător, care era vreun cioban venit din cine știe ce sătuc din Abruzzi, sa uită la mîna Nebunului care ținea banii și-o întinse pe a sa să-i vîre în buzunar. Nebunu i-i dădu și celălalt se pregătea tocmai să bage polonicul în apă, încasînd, cînd simți, după pipăit, că moneda era calpă; o privi și văzu că erau cincizeci de centime vechi, de altădată. Schiță un surîs de dihanie. „Nu-s buni!” zise, cu niște ochi care se luminau.

Nebunu nici nu clipi. „Nu-s buu-uuni?” făcu el serios și apucat de un acces de indignare. „Vezi că te-nșeli, amice”, adăugă însă imediat, împăciuitor, dorind parcă să-l readucă la realitate. Dar ipochimenul continua să păs-treze pe figură rînjetul lui timp, și trăgea ochede furise în dreapta și-n stînga. Se apropiaseră și ceilalți între timp.

„Ei, ce facem aici, îmi dai sau nu măslinele-alea?” făcu Nebunu' pierzîndu-și răbdarea.

„Tu dă-mi bani buni!” făcu celălalt cu niște scilipiri care-i astupau privirea.

Nebunu lăsă capul, privind de sus în jos, frecîndu-și puțîn limba de cerul gurii ca și cum ar fi simțit acolo un gust amar: „Nu-s buni? Nu-s buni?” Apoi izbucnind: „Da' cum îți permiți tu să disprețuiești acești bani, cerșetorule? Tu știi că banii-ăștia au o poveste a lor. Hai, umflă-i! Ia te uită la el! Pha! Ar trebui să-ți car vreo doi pumni în gură!” Măslinarul continua să ridă rușinat. „Ăștia-s singurii bani veritabili care-au existat vreodată în Italia”, adăugă Salvatore strigînd de departe, „tîmpitule! Și scoate și restul, repede!”

În clipa aceea țîșniră din Via dei Vascellari Coletta și alți cinci-șase. Coletta era un tip de statură înaltă, negricios, slab, cu o claie de păr, zbîrlit pe ceafă, și c-o față verzuie despicată de-o gură strîmbă.

Ochii îi erau veșnic întunecați, ca ai unui băiețel pe care-l jignise cineva, și privea fix, de parcă adunase în el multă durere și supărare.

Toți ceilalți erau feciori de bani gata, unii în raglan, alții cu înaintașii pe ochi, cu fețe pline și viorii, încercănăți și cu perii negri ai bărbii rase prost pe beregată. Între ăștia se găsea chiar și prietenul lui Tommaso, care locuia în cartierul său, pe Tiburtina, un anume Alberto Proietti, aducînd cu Alberto Sordi: era însă contabil și locuia într-o vilioșoară mai încoace de Fiorentini, cu viță agățătoare sub cornișă, și cu verdeață în curticică.

Între timp lui Cagone i se făcuse de măsline. Îi ceru imediat mocofanului: „Dă-mi un carnet d-o sută”, făcînd, vîrînd mîna în caraimanu' paltonului. „Ascultă...”, făcu binevoitor, „dă-mi măsline d-o sută de lire.” „Întîi banii”, repetă încrîncenat celălalt, mai cu seamă că, bietul de el, cine știe cîte țepi i s-or fi tras.

Cagone slobozî un potop de înjurături, bătînd din picior, scrișni din dinți.

prefăcîndu-se a da cu șutul în căldare: „Dacă-ți ard un șut în căldare, te duci s-o aduni din mijlocul pieții, băgați-ai-o-n cur!” strigă. „Hai, dă-mi măslinele-alea!” Celălalt o ținea ca gaiu' mațu: „Nu, nu, banii-n mînă”, zise.

Cagone tăcea și-l privea. Încet-încet fața i se umfla, gura mică, îi ajungea pînă la nări, ochii-i ieșeau din orbite. Îi tremurau toți mușchii feței, de parcă-și ieșise din țîțini. Părea nehotărît dacă să se lase purtat de valurile mîinii și să ia-n primire mutr'ăia care cerea pumni, ori să izbucnească în ris.

„Ei, ce facem aici”, strigă la sfîrșit, cu un glas scăzut de tot, „te-ai uitat bine la mine? O să-ți lipesc de muie sut'asta de lire!”

Zis și făcînd, scoase din caraman două-trei patace, alegînd una, o înmuie bruscă în apă, și c-o lovitură pe care o auziră toate străduțele dimprejur, o lipi de mutra măslinarului. Apoi fără să-l privească măcar se duse tremurînd încă spre tovarășii săi care se strînseseră în cerc, rîzînd, să privească. Coletta îl bătî cu mîna pe umăr, și-apoi făcu, adresîndu-se tuturor: „Mergem!”, luînd-o înaintea grupului, cu devla să pictată parcă pe un stîndard, spre Ponte Rotto.

Pleacă toți foarte sprinteni, risipîndu-se.

Coletta mergea cu mîinile-n caraman, mereu în frunte, privind înainte cu ochiul mijit, alb ca un sparanghel.

Dar fiindcă arăta cel mai husan dintre toți, ceilalți erau cam pierțiți, și veneau după el ca trași cu ața. Ugo, cel căruia partizanii îi împușcaseră tatăl și fratele, și care ședea cu maică-sa, încolțit de nevoi, mergea alături de Enrico și de Salvatore, luîndu-se de parașutele care treceau.

Flăcăiașii ăia cu cheag veneau în urmă de tot doi cîte doi ca niște boboci, și Tommaso se lipise și el, lîngă acel Alberto Proietti, prietenul său, mîndru de asemenea companie, pentru ca ăia erau cu totul altceva decît amarăștenii de felul prietenilor săi, din borgată. „Păi io am numa dă ciștigat umblîncu-ăștia”, se gîndea Tommaso împănat. „Și ciștig și stimă! Păi ce, puț' voi să merget' la o cafea sau la un film cu purii ăștia sau cu-ăilalți? ăștia? Păi al mai janghinos dintre ei n-are probleme, c-are pă tac'su doctor, avocat, inginer: numa, oameni unu și-unu!”

Întinseră compasu' pe toată bucata dintre Ponte Rotto și Largo Argentina. Aici întîlniră alte găști, care soseau cu același are nepăsător, de prin locurile din apropiere, Borgo Pio sau Ponte sau Panigo; și chiar din cele mai îndepărtate, Monteverde sau Alberone, că treceau destule autobuze pe acolo. Însă între ei toți se dădeau mari, nu se cunoșteau, și-și vedeau de-ale lor, fiecare în cîntecul lui. Numai Coletta' zise: „Așteptați”, și-o luă la vale spre chioșcul, cu o fleșă în vîrf, al unui florar — un dop de om care ridea ca o arătare. Cu ăsta, Coletta coborî pe o străduță, înspre o lăptărie pe jumătate goală. După o clipă se arătă iar, cu un sac în mînă.

În românește de
Dan Ciachir

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Ipostaze ale aroganței (II)

S-a întîmplat odată ca, într-o competiție grea, un jucător, fără experiență și nici prea dotat să izbutescă realizarea unui contract extrem de dificil ce pretindea o mare abilitate

manevrării levatei și, în plus, executarea unui impas din categoria celor la prima și chiar la a doua vedere irelevante dar finalmente esențiale. Jucătorul cu pricina era departe de a posedă înnsușirile și cunoștințele necesare unei atari performanțe, a avut însă foarte mult noroc și jucînd la întîmplare, a făcut, fără să știe, impasul salvator, mirîndu-l foarte pe partener (care-i cunoștea valoarea reală) și stîrnind admirația adversarilor, cărora li s-a părut că au a face cu un mare jucător. Pînă aici nimic nefiresc, se știe doar că — deși limitat prin înseși regulile jocului — hazardul, norocul poate uneori ține loc de știință sau abilitate. Numai că, la capătul acestui succes căzut din cer, jucătorul nostru n-a tăcut (ceea ce ar fi însemnat recunoaș-

terea rolului întîmplării) ci s-a pus pe teoretizat încercînd să transfere toată povestea din planul norocului pur în planul abilității tehnice, în ultimă instanță al competenței în joc. Cu o imensă aroganță și-a asumat calitatea de specialist al situațiilor dificile, pe moment convingîndu-i pe ceilalți competitori, mai puțîn pe cei care-i cunoșteau antecedentele, dispuși să-l privească respectuos ca pe o veritabilă valoare în materie. Dar, în bridge, norocul nu bate de două ori la aceeași ușă și nici nu face de două ori la rînd cu ochiul aceluiași jucător, drept pentru care adevărații bridge-iști nici nu se bazează pe el. Or, prin aroganță, amicul fără calități a periclitat tot jocul ulterior al echipei din care făcea parte, intrucît biziundu-se pe el, echi-

pierii au licitat ceva mai curojos, puțîn peste forța reală a cărților, iar respectivul, în postură de declarant, deci de jucător al levatei, a ratat sistematic toate contractele făcînd mult mai multe „căderi” decît ar fi făcut un jucător fără pretenții însă mai puțîn arogant. Cînd coechipierii s-au dezmeticit și au realizat cu cine au de-a face, situația echipei în competiție era deja compromisă. E acesta un gen de aroganță care produce efecte rele (eufemistic vorbind) nu atît asupra jucătorului în cauză cît asupra echipei pe care o reprezintă și, pînă la urmă, asupra jocului însuși. Dar nu e încă ipostaza cea mai periculoasă...

Laurențiu Ulici